

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KUR'ÂN'DA KİRÂAT,
TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Latifshah MADATOV

BURSA-2015

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KUR'ÂN'DA KİRÂAT,
TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Latifshah MADATOV

Danışman:

Doç. Dr. Celil KİRAZ

BURSA-2015

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı'nda 701223037 numaralı Latifshah MADATOV'un hazırladığı "Kur'an'da Kırâat, Tilâvet ve Tertîl Kavramları" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 15/06/2015 günü 14:00-15:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı (başarılı/başarısız) olduğuna oy birliği (oy birliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Galil KIRAZ
Uludağ Ü. İlahiyat F.

Üye (Tez Danışmanı Ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik ünvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Abdurrahman ÇETİN
Uludağ Ü. İlahiyat F.

Üye

Akademik ünvanı,
Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik ünvanı,
Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. Yunus EKİN
Sakarya Ü. İlahiyat F.

Üye

15/06/2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Latifshah MADATOV
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı	: Tefsir
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	:ix+68
Mezuniyet Tarihi	: ..../...../2015
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Celil KİRAZ

KUR'ÂN'DA KİRÂAT, TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARI

Kırâat, tilâvet ve tertîl kavramları, Kur'ân'ın okunması, anlaşılması ve okunma kaideleriyle ilgili kavramlardır. Kırâat kelimesi Kur'ân'da türevleriyle birlikte seksen altı defa geçmekte, okuma ve toplama anlamında kullanılmış ve kullanıldığı âyetler bütün detaylarıyla incelenmiştir. Tilâvet kelimesi Kur'ân'da izleme/uyma, okuma, amel etme, inme veya okuma, rivâyet etme anlamlarında kullanılmıştır. Tertîl kelimesi aşırıya gitmeksizin açıklamak ve dilin düzenli bir şekilde hareketiyle okunan kelimedir. Tertîl kelimesi Kur'ân'ı ağır-ağır, harf-harf ve manalarını düşünerek okumayla ilgili bir kavramdır ve Kur'ân'da bu manalarda kullanılmıştır.

Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde kırâat, tilâvet ve tertîl kelimelerinin sözlük ve terim anlamları, Kur'ân'da kullanılışlarını ilgili âyetleriyle geniş bir şekilde izah edilmiştir. Kırâat, Tilâvet ve Tertîl Kavramlarının Anlamları Açısından Birbirleri Arasındaki Farklılıkları ve bu kelimelere yakın anlamlı ümniyye ve dirâse kelimeleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde Kur'ân'ın nüzûlünün mahiyeti, Hz. Peygamber'e inzâli, korunması, î'câzı, okunması, yazılması, tecvîdi ve kırâat ilminden bahsedilmiştir.

Anahtar sözcükler

Kırâat	tertîl	tefsir
Tilâvet	kur'ân	

ABSTRACT

Student's Name and Surname : Latifshah MADATOV
University : University of Uludag
Faculty : Faculty of Social Sciences
Main Branch : Main Islamic Sciences
Science Branch : Tafseer
Kind of the Work : Thesis of Master
Page No : ix+68
Graduation Date : .... / .... / 2015
Adviser : Doç. Dr. Celil KIRAZ

READING, RECITING AND CHANTING CONCEPTS IN THE HOLY QURAN

'Qira'at' (reading), 'tilawat' (reciting) and 'tarteel' (chanting) concepts are regarding reading, understanding of the Holy Quran and their rules. The Concept 'qira'at' (reading) has been occurred in the Holy Quran 86 times with its derivatives, came as reading and collecting. The Concept 'tilawat' (reciting) came in the Holy Quran as following, reading, performing (amal), revelation and narration. And The Concept 'tarteel' (chanting) means reading with tongue certain harmonious and without extremism. The Concept 'tarteel' is about reading of the Holy Quran slowly, letter by letter beside thinking its meanings, sounded in the Holy Quran in these senses.

The Thesis consists of two chapters. In the first chapter I explained 'qira'at', 'tilawat' and 'tarteel' terms' definitions and meanings with the related verses of the Holy Quran. Also we explained the differences among the concepts 'qira'at', 'tilawat' and 'tarteel' and explained close sound concepts 'umniye' (falsehood) and 'dirase' (study).

The Second chapter includes the revelation of The Holy Quran and its nature, revelation period to the Holy Prophet (peace be upon him) , preservation, brevity, reading, writing, 'tajweed' (elocution) and 'qira'at' (reading).

Keywords:

Qira'at (reading), tarteel (chanting), tilawat (reciding), Tafseer (interpretation)

The Holy Quran

ÖNSÖZ

Allah, (c.c.), Hz. İbrahim ve ailesine nasıl dua buyurmuşsa, Hz. Muhammed ve ailesine de öyle dua buyursun. Hz. İbrahim ve ailesini Allah nasıl bereketli kılmışsa, Hz. Muhammed'i, ailesi ve ümmetini de öyle bereketli kılsın.

Allah (c.c.), insanlara doğru yolu göstermek için Cebrail (a.s.) vasıtasıyla İlâhî vahiy Hz. Muhammed (s.a.v.)'e göndermiş, Peygamberimiz'de bunu insanlara tebliğ etmiştir. Bu İlâhî vahiy, insanları dünya ve âhiret'te saadete ulaştırsın diye gönderilmiştir. Biz bu tezimizde ilahî vahiy okuma kelimelerinden olan kırâat, tilâvet ve tertil kavramlarını inceleyeceğiz.

Her inceleme ve araştırmanın belli bir hedefi vardır. Konumuz olan kıraat, tilâvet ve tertil kavramları Kur'ân'ın anlaşılmasının önemi, okunma şekli ve okunma adabından bahsetmektedir. Biz bu çalışmamızda, kırâat, tilâvet ve tertil kavramlarından kastedilen şeylerin neler olduğunu tek tek tespit ederek incelemeye çalıştık. İşte bunlar esasında faydalı olabileceği düşüncesiyle, “Kur'an'da Kırâat, Tilâvet ve Tertil Kavramları” adı altında müstakil bir çalışma yapmayı uygun gördük. Hazırlamaya çalıştığımız bu tezin, mevzûnun anlaşılmasında küçük de olsa bir katkı sağlayabilmesi, bizi fazlasıyla mutlu edecektir.

Yaptığımız bu çalışmayı baştan sona kadar okuma nezaketi göstererek tenkit ve tashihleriyle yön veren, başta değerli danışman hocam sayın Doç. Dr. Celil Kiraz'a, bilgi ve birikimlerinden daima müstefid olduğum sayın Prof. Dr. Abdurrahman Çetin'e ve tez jürimde bulunma lütfunda bulunup önemli katkılarda bulunan Doç. Dr. Yunus Ekin hocama her zaman minnet ve şükranlar içerisinde olduğumu özellikle belirtmek isterim.

Çalışmak bizden, başarı Allah'tandır.

Latifshah MADATOV

Bursa, 2015

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	1
III. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
IV. ARAŞTIRMADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM ve KAYNAKLAR.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂAT, TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARININ TAHLİLİ VE KUR'AN'DA KULLANILIŞLARI

1. KİRÂAT, TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARININ TAHLİLİ.....	5
1.1. Kırâat Kelimesi.....	5
1.1.1. Kırâat Kelimesinin Sözlük Anlamı.....	5
1.1.2. Kırâat Kelimesinin Terim Anlamı.....	7
1.2. Tilâvet Kavramı.....	9
1.2.1. Tilâvet Kelimesinin Sözlük Anlamı.....	9
1.2.2. Tilâvet Kelimesinin Terim Anlamı.....	11
1.3. Tertîl Kavramı.....	13
1.3.1. Tertîl Kelimesinin Sözlük Anlamı.....	13
1.3.2. Tertîl Kelimesinin Terim Anlamı.....	14
1.4. Kırâat, Tilâvet ve Tertîl Kavramlarının Aralarındaki Farklılıklar.....	15
1.5. Kırâat, Tilâvet ve Tertîl Kelimeleriyle Yakın Anlamlı Ümniyye ve Dirâse Kelimeleri.....	17
1.5.1. Ümniyye Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları.....	17

1.5.2. Dirâse Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları	18
2. KIRÂAT, TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARININ KUR'AN'DA	
KULLANILIŞI	19
2.1. Kırâat Kavramının Kur'an'da Kullanılması	19
2.1.1. Kur'an'da Kırâat Kavramının “Toplamak” Anlamında Kullanılması	19
2.1.2. Kur'an'da Kırâat Kavramının “Okuma” Anlamında Kullanılması.....	20
2.1.2.1. Kur'an'da Kırâat Kavramının “Kur'ân” Şeklinde Kullanılması	22
2.1.2.1.1. Kur'an Kelimesinin İlahi Kitab'a Özel İsim Olarak Kullanılması	22
2.1.2.1.2. Kur'an Kelimesinin “Okuma” Manasında Kullanılması	23
2.1.2.1.3. Kur'an Kelimesinin “Namaz” Manasında Kullanılması.....	24
2.2. Tilâvet Kavramının Kur'an'da Kullanılması	25
2.2.1. Kur'an'da Tilâvet Kavramının İzleme/Uyma Anlamında Kullanılması.....	26
2.2.2. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “Okuma” Anlamında Kullanılması.....	27
2.2.3. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “İnme veya Okuma” Anlamında Kullanılması	29
2.2.4. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “Amel Etme” Anlamında Kullanılması	30
2.2.5. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “Rivâyet veya Okuma” Anlamında	
Kullanılması	31
2.3. Tertîl Kavramının Kur'an'da Kullanılması.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN'IN NÜZÛLÜ, KORUNMASI, İ' CÂZİ, OKUNMASI, YAZILMASI, TECVİDİ VE KIRÂAT İLMİ

1. KUR'ÂN'IN NÜZÛLÜ, KORUNMASI, İ' CÂZİ, OKUNMASI, YAZILMASI VE	
TECVİDİ	35
1.1. Kur'ân'ın Nüzûlünün Mahiyeti.....	35
1.2.1. Kur'an'ın Cebrail (a.s.)'a İntikali.....	35
1.2.3. Kur'an'ın Hz. Peygamber'e İnzali	35
1.2. Kur'ân'ın Korunması	36
1.2.1. Garânik Olayının Gerçek Olduğunu Savunan Müfessirler	37
1.2.2. Garânik Metninin Peygamberce Değil, Şeytan Tarafından Okunduğunu	
Savunanlar	38
1.2.3. Garânik Olayının Vâki Olmadığını Savunanlar	39
1.3. Kur'ân'ın İ' câzı.....	39
1.4. Kur'an Okumanın Şekli ve Mahiyeti	40

1.4.1. Kur'an Okumanın Şekli	40
1.4.2. Kur'an Okumanın Mahiyeti	43
1.5. Kur'ân'ın Yazılması.....	46
1.6. Kur'ân Tecvîdi	48
2. KIRÂAT İLMİ	49
2.1. Kırâat İlminin Tarifi.....	49
2.2. Kırâat İlminin Tarihi	50
2.2.1. Hz. Peygamber Devrinde Kırâat	50
2.2.2. Sahâbe Devrinde Kırâat	51
2.3. Yedi Harf Meselesi	53
2.4. Kırâat Çeşitleri	55
2.4.1. Mütevâtir Kırâat	56
2.4.2. Meşhur Kırâat.....	57
2.4.3. Âhâd Kırâat	57
2.4.4. Şâz Kırâat	58
2.4.5. Mevzû Kırâat.....	58
2.5. Kırâat İlminin Diğer İslâmî İlimlerle İlişkisi	59
2.5.1. Kırâat-Arap Dili İlişkisi	59
2.5.2. Kırâat-Tefsir İlişkisi	60
2.5.3. Kırâat-Fıkıh İlişkisi	61
SONUÇ.....	62
KAYNAKLAR.....	64
ÖZGEÇMİŞ.....	68

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.s	: aleyhisselâm, aleyhimüsselâm
b.	: bin, ibn
c.c	: celle celâlühü
çev.	: çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
md.	: madde, maddesi
MİFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
r.a	: radiyallahü anh
s.	: sayfa
s.a.v	: sallallahü aleyhi ve sellem
thk.	: tahkik eden
trc.	: tercüme eden
t.y.	: tarih yok
v.	: vefatı
Yay.	: Yayınevi
y.y.	: yayınevi yok

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmamızın konusu Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan kıraat, tilâvet ve tertîl kavramlarının incelenmesi, bu kelimelerin Arap dilindeki kullanımı ve anlamları, mütekaddimîn ve müteahhirîn tefsir âlimlerince verilen anlamlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi olacaktır.

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması için asırlardır farklı yorum ve çalışmalar yapılmıştır. Kavram tefsiri de bu yöntemlerden biridir. Bu araştırmada Kur'ân'da önemli bir yere sahip olan kıraat, tilâvet ve tertîl kavramlarının lügavi ve ıstılâhi yapısına, Kur'ân'daki kullanımlarına ve bağlantılı oldukları kelimelere yer verilecektir. Ayrıca rivayet ve dirayet tefsirlerinde bu kavramların hangi anlamlarda kullanıldıkları da açıklanacaktır.

Kıraat, tilâvet ve tertîl kavramlarının Kur'ân-ı Kerîm'de hangi anlamlarda kullanıldığını bilmek akademik açıdan çok önemlidir. Örneğin araştırmamızın konusunu oluşturan kavramlardan biri olan tilâvet kavramı en bilindik anlamı olan okumak anlamı dışında farklı anlamlarda da kullanılmıştır. Şöyleki: Şems Suresi 22. ayette “Güneşi takip ettiğinde Ay’a andolsun” Burada telâ, yetlû (تَلَا يَتْلُو) izlemek, uymak, takip etmek anlamında kullanılmıştır. Aynı şekilde kıraat kavramı da Kur'ân'da iki farklı anlamda kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok ayetinde okumak anlamında kullanılmışsa da Bakara Suresi 228. ayette “Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler” buyrulmaktadır. Bu ayetteki karae الْقُرُوءُ kökünden türemiş olan كَرَأَ kökünden türemiş olan الْقُرُوءُ kelimesi toplamak anlamında kullanılmaktadır.

Araştırmamızın konusu olan Kıraat, tilâvet ve tertîl kavramların anlamlarının tam olarak öğrenilebilmesi ve yanlış anlaşılımların önüne geçilebilmesi ancak akademik çalışmalarla mümkündür.

III. ARAŞTIRMANIN AMACI

İslâm uleması Kur'ân'ın değiştirilemez niteliğe sahip olması sebebiyle bir yandan Kur'ânî kavramların korunması için çalışmışlar, diğer taraftan İslâmî ilimlerin ortaya çıkış ve gelişme sürecinde o ilimleri yorumlamak için çaba sarfetmişlerdir. İncelediğimiz kavramlar, yapılan yorumlardaki çeşitli bakış açılarının yoruma tesir düzeyine göre, Kur'ân'daki anlamına göre daha dar bir anlamda, daha geniş bir anlamda, kısmen farklı anlamda kullanılır hale gelmiştir.

Söz konusu türden varsayımlar ortaya konulduktan sonra, araştırmamızda ele almak istediğimiz kavramların da yukarıdaki açılardan incelenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü bu kelimelerin bazen eş anlamlı olarak kullanıldığını/anlaşıldığını, bazen bunların yukarıda ortaya konan bakış açılarına indirgenerek Kur'ânî çerçevenin dışına çıkarıldığını görmekteyiz. Araştırmamız, en temelde “bu kavramlar ne kadar Kur'ân'ın inşa ettiği anlam çerçevesinde kullanılmaktadır?” sorusunun cevabını tespitiye yöneliktir. Araştırmamızda bu kavramların Kur'ân'da Arap dilindeki anlamlarda kullanılmış olduğunu, yeni anlamlar eklendiğini ya da aynen korunduğunu, tefsir ilminde çeşitli yorum biçimlerine/ekollere/mezheplere/itikadî tutumlara göre farklı anlamlarda kullanıldığını ve bu kullanımların çeşitli derecelerde Kur'ânî kullanımlardan uzaklaşıp uzaklaşmadığını inceleyeceğiz.

IV. ARAŞTIRMADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM ve KAYNAKLAR

Metot olarak önce bu kelimelerin sözlük ve terim anlamlarını inceleyeceğiz. Bunun için de kullanacağımız kaynaklar Arap dili açısından bize kelimelerin ilk kullanımları da dâhil olmak üzere anlam yapılarını ve kullanımlarını verecek olan en eski kaynaklardan başlayıp günümüze kadar yazılmış olan çeşitli Arapça sözlükler olacaktır.

Tezimizin konusu olan “kıraat, tilâvet ve tertîl kavramları” araştırılırken Cevherî'nin (400/1009'dan önce) *es-Sihâh*'ı, Râğîb el-İsfahânî'nin (502/1108) *el-Müfredât*'ı, Zemahşerî'nin (538/1143) *Esâsü'l-belâga*'sı, İbn Manzûr'un (711/1311) *Lisânü'l-'arab*' İbn Fâris'in (v. 395/1004) *Mekâyisü'l-Lüğa*, el-Fîrûzâbâdî'nin, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Subhî

Sâlih'in, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân* ve Tehânevî'nin (1158/1745) *Mevsû'atü keşşâfi istilâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm* adlı eserlerine başvurulacaktır. Ayrıca günümüz Türkçesinde ve bu kelimelerin eski Türkçede kullanımları için başta Türk Dil Kurumu'nun *Tarama Sözlüğü* olmak üzere çeşitli Türkçe sözlüklere de başvurulacaktır.

Çalışmamızda temel eksen Kur'ân-ı Kerîm olacak ve âyetlerin mealinde genel olarak Türkiye Diyanet Vakfı Meâlî kullanılacaktır. İlgili âyetlerin tefsirinde müracaat edilecek kaynaklar ise ilk dönem rivayet malzemesini bir araya toplayan Taberî'nin (310/922) *Câmi'ul-beyân*'ı, dirayet tefsirinin zirvesini teşkil eden Fahreddîn er-Râzî'nin (606/1209) *et-Tefsîru'l-kebîr*'i, konuları geniş olarak açıklayan Kurtubî'nin (671/1272) *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*'i, dirayet tefsiri olan Nesevî'nin (710/1310) *Medâriku't-tenzîl*'i, rivayet tefsirinde söz sahibi olan İbn Kesîr'in (774/1372) *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*'i, işârî tefsirlerden Bursevî'nin (1127/1715) *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*'i, türk müfessirlerden Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın (1942) *Hak Dini Kur'ân Dili* adlı tefsirleri ve mümkün olduğunca başka pek çok eserden de istifade edilmeye çalışılacaktır. Âyetlerin tasnifi ve kelimelerin geçtiği âyetlerin incelenmesi konusunda Muhammed Fu'âd Abdülbâkî'nin *el-Mu'cemu'l-müfehres li elfazi'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı eserine müracaat edilecektir

İncelediğimiz kavramlarla ilgili olarak doğrudan veya dolaylı olarak yapılmış olan tezler, makaleler ve ansiklopedi maddelerinden de faydalanılacaktır.

Yazım ve imlâ kılavuzu için Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu esas alınacak olup Arapça ve Farsça kaynaklı olan kelime, isim ve eserlerin yazımında –kural bulamadığımızda- *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* imlâ kaideleri esas alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂAT, TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARININ TAHLİLİ VE KUR'AN'DA KULLANILIŞLARI

1. KIRÂAT, TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARININ TAHLİLİ

1.1. Kırâat Kelimesi

1.1.1. Kırâat Kelimesinin Sözlük Anlamı

Kırâat kelimesi قَرَأَ kökünden gelmiş olup masdarı قَرَأَ ve قِرَاءَةٌ ve قُرْآنٌ şeklidir.¹ Biz burada konumuzla ilgili olarak kırâat (قِرَاءَةٌ) ve kur'an (قُرْآنٌ) masdarı üzerinde duracağız. Kırâat kelimesi bir araya getirmek, toplamak ve okumak anlamındadır. Kur'an-ı Kerim'de bu şekilde masdar olarak pek çok yerde kullanılmıştır.² Râğib el-İsfahânî (v.502/1108) bu kökün asıl manasının toplamak olduğu görüşündedir. Fakat toplanan her şey için bu kökün kullanılmayacağını ileri sürerek şunları söylemiştir: “Kur'an'da kırâat, harflerin ve kelimelerin bir araya gelmesidir. Fakat bu kelime her toplanan şeyi anlatmak için kullanılmaz. Söz gelimi, bir toplumun toplandığını anlatmak için, bu kök kullanılmaz. Buna göre, ağızdan çıkan bir tek harf için de “kırâat” denmez.”³

İbn Fâris (v. 395/1004) karâe (قَرَأَ) ile yine toplama anlamına gelen karâ (قَرَى) maddesini aynı kökten kabul etmiştir. Nitekim Araplar ‘suyu havuzda topladım’ (قَرَيْتُ) (الْمَاءُ فِي الْمِقْرَةِ) der.⁴ Başka bir görüşe göre bu kelime Ârâmice kökenli kelimelerdendir. Çünkü bu dilde kitâbet yazmak, kırâat ise okumak anlamındadır. Bu iki kelime Ârâmî kökenli olmakla birlikte vahyin onlarla isimlendirilmesi gerçekten yerinde ve tabii olmuştur. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.s.)’e gelen vahiy bütün merhalelerinde satırlara nakşedilmiş ve göğüslerde ezberlenerek korunmuştur.⁵

Karâe (قَرَأَ) kökünden türeyen diğer bir masdar da kur'an (قُرْآنٌ)’dır. Bununla ilgili kaynaklarda şu bilgilere rastlamaktayız: Vahiy Kur'an ile isimlendirilmiştir. Böyle isimlendirilmesi göğüslerde muhafaza edileceğine dair işaret olarak kabul edilmiştir. Çünkü

¹ İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem, **Lisânü'l-Arab**, I, baskı, Dâru Sâdir, Beyrut, 1990, s. 128.

² İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, I, s.129.

³ Râğib el-İsfahânî, **el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân**, Dâru'l-Ma'rife y. Beyrut t.y., s.402.

⁴ İbn Fâris, İbn Hüseyin Ahmed, **Mekâyisü'l-Lüğa**, (tah. Abdu's-Selam Muhammed Harun) V, Dâru'l-Fikr, Kahire 1969, s. 78.

⁵ Subhî Sâlih, **Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân**, X b., Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut 1977, s.17.

el-Kur'ân (أَلْقُرْآنُ) el-Kırâat (أَلْقِرَاءَةُ) fiilinin masdarıdır ve Kırâatta hatırlama söz konusudur. Arapça olarak gelen bu apaçık vahye öyle bir önem takdir edilmiştir ki, sapasağlam korunması ve sapıkların tahrifatından uzak tutulması garanti altına alınmıştır.⁶

Âlimler el-Kur'ân (أَلْقُرْآنُ) lafzı hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu kelime bazılarına göre hemzeli, bazılarına göre ise hemzesizdir.

Ebû İshâk en-Nahvî (v. 282/895) şöyle der: Allah (c.c.)'ın keliması kitab, kur'ân ve furkân olarak indirilmiştir. Kur'an'ın manası toplamaktır. Kur'an şeklinde isimlendirilmesinin sebebi de sureleri toplaması ve birbirine bağlamasıdır. “Muhakkak ki, o Kur'an'ı toplamak ve okutmak bize aittir”⁷ “Onu okuduğumuzda okunuşunu takip et”⁸ ayetinde Kur'ân kelimesiyle toplamak ve okutmak kastedilir. Yani o Kur'an'ı biz okuttuğumuz zaman okunuşunu takip et!⁹

İbn Abbas bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Biz Onu sana okuyarak açıkladığımız zaman sen de açıklananı yerine getir.”¹⁰

İbn Esîr (v. 606/1210) kıraat (قِرَاءَةٌ) konusunda hadislerden topladığı bilgilere dayanarak der ki: “Kur'an lafzında asıl olan toplamaktır. Çünkü Kur'an-ı Kerim kıssalar, emirler, nehiyeler gibi konuları ayet ve sureler şeklinde birbirine bağlamaktadır. Bu sebeble de O ğufrân (عُفْرَانٌ) ve küfrân (كُفْرَانٌ) gibi masdardır.”¹¹

Bazı alimler ise Kur'ân lafzının hemzeli olduğu görüşündedir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

Zeccâc (v. 337/949)'ın görüşü şöyledir: “Kur'ân lafzı fu'lân (فُعْلَانٌ) vezninden olup hemzelidir. Toplayıp bir araya getirme manasına gelen el-kar'u (أَلْقَرُءُ) kelimesinden türemiştir. Havuz suyu salıverilmeyip biriktirildiği zaman (قَرَاءُ الْمَاءِ فِي الْخَوْضِ) denir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim geçmiş kitapların meyvelerini kendinde toplamıştır.”¹²

Lihyânî (v. 215/830) ise bu konuda şöyle demektedir: Ğufrân (عُفْرَانٌ) vezninde hemzeli bir masdar olup ‘telâ’ (تَلَا) manasında olan ‘Karae’ (قَرَأَ) den türemiştir. Bu mastar ismi mefûlun mastarla isimlendirilebileceği kaidesine (أَلْمَقْرُوءُ) manasındadır.

⁶ Subhî Sâlih, a.g.e. s.17.

⁷ Kıyâme 75/17-18.

⁸ Kıyâme 75/18.

⁹ İbn Manzûr. a.g.e. I. s. 128.

¹⁰ Râğîb el-İsfahânî, a.g.e., s. 402.

¹¹ İbn Manzûr, a.g.e. I. s.129.

¹² Subhî Sâlih, a.g.e. s. 19.

Bu son görüş, görüşlerin en güçlüsü ve tercih edilenidir. Kur'ân kelimesi lügatta el-Kırâat (الْقِرَاءَةُ) mastarının eş anlamlı bir mastardır.¹³ Yüce Allah'ın “Onu göğsünde toplamak onu (dilinde akıtip) okutmak şüphesiz bize aittir. Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit, sen onun kıraatına uy!” (‘فَاتَّبِعْ’) (فَرَّآنَهُ) ayetinde geçen Kur'ân bu anlamdadır.¹⁴

1.1.2. Kırâat Kelimesinin Terim Anlamı

Burada kıraat kavramını incelediğimize göre, bahsedilen metin Kur'an metnidir. Bahsettiğimiz metnin bir Kıraat (okuma) olarak gerçekleşmesi için Kur'an sesli okunmalıdır. İmam Gazâlî (v. 505/1111)'nin görüşüne göre “Kur'an-ı Kerim'i yeteri kadar yüksek sesle okumak, okuyanın kendisinin işitmesi içindir. Zira okumak seslerin arasını açık bir şekilde ayırmak anlamına gelir. Bu nedenle ses gereklidir ve bunun en düşük derecesi de okuyanın kendisinin işitebileceği kadar olanıdır. Sessiz okuma yasak değildir. Hatta gösteriş için olmadığı sürece takdirle karşılanır. Çünkü, insan okurken başkasını rahatsız etmemiş olur. Ama sesli okumak okuyanın zihnini uyarır ve başka tarafa çekilmekten alıkoyar.”¹⁵

Kıraat, dilin iradeye bağlı bir eylemidir. Akıllı ve konuşan bir insanın sesleri kendine özgü yerlerinden çıkarmasıdır. Bu nedenle Hz. Cebrail'in eylemine, İlahi eyleme ve bir cansız araçtan çıkan seslere kıraat denilmez. Buna göre akılsız varlıklardan ve cansız eşyalardan ortaya çıkan seslere kıraat denilmemektedir. Bunun içindir ki, fıkıh alimleri kıraatın aksinden ortaya çıkan sese kıraat hükmü vermemiş ve tilâvet secdesinin lazım gelmeyeceğini söylemişlerdir. Bir kitabı sessiz mütâlaa etmek kıraat olmadığı gibi, çalan veya çınlayan bir aletten çıkan sesi dinlemek de kıraat dinlemek değildir.¹⁶ Kur'an kıraatı tecvid ilmiyle ve geniz sesleri, nefes, duraklar, başlangıç ve bitişler, hecelerin süreleri, vs. de içinde olmak üzere seslerin çıkarılması ve birbiriyle birleşmelerini düzenleyen kurallar tarafından yönetilir. Tabii ki, bununla ilgili başka kurallar da vardır. Açık ve net bir şekilde söylemek gerekirse kıraat Kur'ân'ın varoluş tarzını oluşturur.¹⁷

Râğıb el-İsfahânî (v. 501/1108) ‘el-Müfredât’ isimli eserinde Kıraat kelimesinin kavram anlamıyla ilgili şunları kaydetmektedir: “قِرَاءَةٌ : Okurken harf ve kelimeleri bir araya toplamaktır. Ama toplumu bir araya getirdiğim zaman إِذَا جَمَعْتُهُمْ

¹³ Subhî Sâlih, a.g.e. s. 19.

¹⁴ Kıyame 75/17,18.

¹⁵ Burns, Gerald L., “Gazâlî'nin Tasavvufî Hermönötiği”, (çev: Turan Koç) **İslami Araştırmalar Dergisi**, c.XIII, sayı: 3-4, 2000, s. 424.

¹⁶ M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'ân Dili**, IV. 3. Baskı, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul 1979, , s. 2361.

¹⁷ Burns, a.g. m., s. 421.

denilemez. Tek bir harfin telâffuz edilmesine قِرَاءَةٌ denilmemesini buna delil olarak getirebiliriz.”¹⁸

Üzerinde çalıştığımız kıraat (قِرَاءَةٌ)’ın okuyucu tarafından anlaşılması şart mı yoksa değil mi, bunun üzerinde duracağız. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, okuyucu okuduğu metni anlamak ve o metinden bir şeyler öğrenmeyi amaçlamaktadır. Çünkü okuma, öğrenilecek veya öğretilecek şeylerin elde edilme yollarından biridir. Lugatlerde kıraat lafzına anlam verilirken ilk bakışta kıraat (قِرَاءَةٌ) tan anlama kastedilmez. Ancak zımmen de olsa kıraat’ın içerisinde anlama olduğunu göz ardı edemeyiz. Ama lugatlerde böyle özel bir açıklama kaydedilmez.¹⁹ Daha açık söylemek gerekirse, örneğin kıraat (قِرَاءَةٌ), ifhâm (إِفْهَام), (anlamak) ve ya قَرَأْتُ- فَهَمْتُ (anladım) şeklindeki kullanımlar lugatlerde yer almaz. Yani, kırâat kelimesi, ifhâm (إِفْهَام) kelimesinin yerinde kullanılmaz. Ancak bu kullanımlar, قَرَأَ fiilinden türeyen türevlerin örneklerinde açık bir şekilde zuhur etmese de zımmen anlama ile ilgili bir vurgunun olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin güzel bir okuyucu olan Übeyy için Peygamberimiz (s.a.s.)’in ‘أَفْرَأُكُمْ أَبِي’ sözünün açıklamasında ‘أَثَقَّنُ ‘‘ لِقْرَانٍ وَأَخْفَظُ’’ yani (arkadaşları içinde) Kur’ân’ı en doğru okuyan ve en iyi ezberleyen idi²⁰, dendikten sonra, okuyuculara ‘‘rummân’’ vezninde ‘‘kurrâ’’ denildiği, bunun ise ‘‘Nâsik ve Müteabbid’’ anlamına geldiği kaydedilir. ‘‘Nâsik ve Müteabbid’’ demek, dinin emir ve yasaklarını gözeterek ibadet eden kişi demektir.²¹ İşte bu manaya göre kırâat, anlamayı da içine alır. Çünkü okuyan kişinin okuduğunu anlaması gerekir ki, emir ve nehiyleri anlasın ve ona göre amel etsin.²²

Gerek dilci ve gerekse yorumculara dayanarak verdiğimiz bu misallerden yola çıkarak söyleyebiliriz ki, okumada anlama vardır ve anlaşılana da amel etme gerekliliği bulunmaktadır. Ancak bizim kanaatimize göre kırâatte (okumada), okunan metni anlamak şart olmakla beraber, okuma esnasında okumaya paralel şekilde anlamı zihinden geçirmek şart değildir. Tabii böyle söylemekle kırâat kelimesinden anlamayı soyutladığımız anlaşılmalıdır. Dolayısıyla onun, harf ve kelimelerden müteşekkil seslendirilen bir metin olduğu daha ağır basmakta ve anlama ile ilgili vurgusu ikinci derecede kalmaktadır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.)’in inen vahye karşı tutumu ile ilgili yukarıda meallerini verdiğimiz ayetleri okuduğumuzda bahsettiğimiz husus daha açık olarak görülecektir. Bu durum bize

¹⁸ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., s.402.

¹⁹ Yavuz Fırat, ‘‘Kırâat, Tertîl ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması’’, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 13, 2002, s. 260-261.

²⁰ İbn Manzûr, a.g.e. I. s.129.

²¹ Kurtubî, **el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur’ân**, II, Hişam Semir el-Buhârî neşri, Dâru Âlemi'l-Kutub, t.y., s.128.

²² Yavuz Fırat, a.g.m., s. 261.

göstermektedir ki, kıraat kelimesiyle ifade edilen okuma tarzında, daha çok işin ses ve söz yönüyle ilgisi olan bir metnin okunuşunun vurgulandığı ve anlamın (anlamanın) ikinci planda kaldığı görülmektedir. Kıraat kavramına nisbetle ikinci derecede olan anlam'ın önem kazanması ise, kutsal metin üzerinde uzmanlaşma ile ilgili kabul edebileceğimiz onun diğer icra ve ifade edilmiş biçimlerinde aranmasını gerektirmektedir. Aksi takdirde bütün müslümanların Kur'ân'ı Kerim üzerinde uzmanlaşması gerektiğini söylemiş oluruz ki, bunun olması da mümkün değildir. Bu bilgilerden hareketle kıraat kavramı modern bir araştırmacı tarafından şöyle açıklanmıştır.

Kıraat: “Bir okuyucunun ses ve söz aracılığı ile iradeli olarak harflerden kelimeler, kelimelerden cümle ya da cümleler oluşturmak suretiyle meydana getirdiği Kur'ân metnini (kıraatini) acele etmeksizin tecvid disiplini doğrultusunda yavaş yavaş kendisine veya bir başkasına duyuracak şekilde okumasıdır.”²³

1.2. Tilâvet Kavramı

1.2.1. Tilâvet Kelimesinin Sözlük Anlamı

Sözlükte تَلَاهَ kelimesi bir kişiyi, çok yakından takip etmek, onu izlemek ve ona uymak anlamındadır. Bu, bazen bizzat bedenle izlemeyi bazen de hükümde birine uymayı ifade eder. Mastarı تَلُوْ (tülüvvün) ve تَلُوْ (tülvün) şeklindedir. Bazen de okumak ve manayı düşünmek suretiyle izlemek anlamına gelir. Bunun mastarı تَلَوْاْ olarak gelir.²⁴

Tilâvet kavramı يَتْلُوْاْ fiilinden türemiş bir mastardır.²⁵ Bu kavramın kök harfleri tâ (ت) lâm (ل), ve vav (و) harfleridir. Bu kök tâbî olmak, izlemek anlamındadır.²⁶ İslam'ın gelmesiyle birlikte tilavet kavramı yeni bir mana kazanmış ve okuma anlamında da kullanılmıştır. Çünkü okuma fiilinde cümleleri ve âyetleri izlemek söz konusudur.²⁷ Dilciler tilavet kavramının kıraat anlamına gelmesi konusunda ve bunların umum-husus ilişkisi hakkında farklı görüşler söylemişlerdir. Bazı dil âlimleri tilavet kavramını bütün metinler için kullanılabileceğini söyledikleri halde, çoğu âlimler ise bu kavramın sadece ilahi metinler için kullanılabileceğini ileri sürmüşlerdir.²⁸

²³ Yavuz Fırat, a.g.m., s.262-263.

²⁴ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., s.75.

²⁵ İbn Manzur. a.g.e., XIV, s. 104.

²⁶ İbn Fâris, a.g.e., I, s. 351.

²⁷ İbn Fâris, a.g.e., I, s. 351.

²⁸ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., s.75.

Bu kavram bazen okumak, bazen de orada yer alan emir ve yasakları, teşvik ve sakındırmaları ciddiye alıp gereğini yapmak ya da orada bulunduğu kanaat getirilen şeyleri yapmaktır. Bu okumaktan daha özel bir anlam ifade eder. Buna göre, her tilavet bir kıraattir ama her kıraat bir tilavet değildir. Onun için تَلَوْتُ رَفَعْتُكَ (senin yazını okudum) denmez.²⁹ Yani tilâvet, bütün kırâati kapsadığı halde, kırâat her tilaveti kapsamaz. Tilâvet, her kırâati içine alır ama, kırâat her tilâveti içine almaz. Tilâvet, kırâat'a nisbetle daha geniş anlam ifade eder.

İslam'ın yeni anlamlar verdiği diğer kavramlar gibi, tilavet kökü de İslam'dan önce okuma anlamında kullanılmamıştır. Çünkü cahiliye dönemine ait hiçbir metinde tilavet kavramı okuma anlamında kullanılmamıştır.³⁰ Kur'an-ı Kerim'de ise, tilavet kökü hem Kur'an'ı, hem de diğer kutsal metinleri okuma anlamında kullanılmıştır.³¹

Cahiliye döneminde Araplar karâe (قَرَأَ) lafzını tilavet manasında kullanmamışlardır. Nitekim Araplar bir deyimlerinde şöyle bir ifade kullanmışlardır: (هَذِهِ النَّاقَةُ لَمْ تَقْرَأْ) (سَلَى قَط) “Deve hiç gebe kalmadı ve doğurmadı.” Burada karâe fiili tilâvet anlamında kullanılmamıştır. Karâe fiili'nin tilavet manasında kullanılmasına gelince, Araplar tilâvet kökünü Ârâmî asıllı bir kelimedenden almışlardır. Ârâmî dillerinden olan Habeşçe, Arap dilini etkiledikleri bir gerçektir. Çünkü bu diller Hicretten önce Araplara komşu medeni milletlerin dilleriydi.³²

İzlemek (tebia) manasında da kullanılan Telâ (تَلَى) fiilinin mastarı fûûl (فُعُول) kalıbında tülûv (تُلُوْ) olarak gelir. Aynı ayrı manalarda kullanılan iki fiilin ism-i fâîl ve ism-i mef'ûlleri aynı olsa da masdarları farklıdır. Burada belirtmek gerekir ki, “tilavet” ile “tülavet” kelimesi arasında mana farkı vardır. Bunlardan ilki, yani tilavet okuma anlamında masdar olurken, tülavet ise geriye kalan borç anlamındadır.³³

Tilavet kavramının Kur'an-ı Kerim'de hangi manalarda kullanıldığına ilerleyen bölümlerde geniş yer vereceğimizden burada kısaca maddeler halinde bahsedeceğiz.

- Tilâvet kelimesinin sözlükteki asıl manası izleme/uymadır.
- Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde okuma anlamında kullanılmıştır.
- İnme veya okuma manasında kullanılmıştır.
- Amel etme veya okuma manasında kullanılmıştır.

²⁹ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., s.75.

³⁰ Seyyid Ahmed Abdulvahid, “Kur'an-ı Kerim'de Okuma (Kıraat) Lafızları”, (çev. Ali Akpınar) **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, II, sayı, Sivas, 1998, s. 200.

³¹ Seyid Ahmed Abdulvahid, a.g.m., s. 200.

³² Subhî Sâlih, a.g.e. s. 17.

³³ Cevherî, **es-Sihâh**, VI, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Kahire, t.y., 2289.

e. Rivayet etme veya okuma manasında kullanılmıştır.³⁴

1.2.2. Tilâvet Kelimesinin Terim Anlamı

Bir kelâmı ve özellikle Kur'an-ı Kerim'i okumayı ifade eden tilavet, terim olarak "Ku'ân-ı Kerîm'i hem okumak hem de emir ve yasaklarını, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek suretiyle Allah'ın kitabına uymak"³⁵ şeklinde tarif edildiği gibi "manasını anlamak ve gereğince davranmak üzere onu tecvid ve tertil üzere dikkatlice okumak" şeklinde de tarif edilir. Kökün taşıdığı izlemek anlamından hareketle tilâvete Kur'an'ı takdim ve tehir yapmadan mushaftaki tertibe göre okumak" diye mâna verenler de olmuştur.³⁶

Tefsirciler ise "kendilerine verdiğimiz kitabı, gereğince okuyanlar ona inanırlar..."³⁷ âyetindeki الَّذِينَ اتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ kısmını şöyle açıklamaktadırlar: Emre ve nehye tâbi olmakla ona gerçekten uyulması gereken şekilde uyarlar. Böylece helalini helal sayar, haramını da haram kabul ederler ve içindeki hükümlere de amel ederler.³⁸

Yine müfessirler Âl-i İmrân Sûresi'nin 7. ayetine "Onlar kitabın muhkemleriyle amel ederler, müteşâbihlerine de iman ederler ve anlayamadıkları hususları da bilenine havale ederler." Şeklinde mana vermişlerdir.³⁹

Bu yorumlardan şöyle anlaşılıyor ki, tilavet kelimesiyle ifade edilen okuma biçimi, harflere ve kelimelere haklarının verilmesi, tecvidine önem verildiği gibi anlamının bilinmesine de ondan daha çok önem verilmesidir. Bu okuma biçiminde artık, telaffuz edilen sözcüklerin edası halledilmiş olarak bütün dikkatlerin mananın anlaşılmasına çevrilmesi anlamı ağırlıklıdır. Öyle ki bunun, lafzın edasının güzelliklerinden hareketle ta ruhlar üzerindeki ilâhî zevki tattıracak şekilde bir okuma olduğu anlaşılmaktadır⁴⁰ Râğıb el-İsfahânî (v. 502/1108) bu konuda şöyle bir açıklama yapmaktadır: "Tilâvetle ifade edilen okuma biçimi, kıraatla ifade edilen okumadan daha özel bir anlam ifade eder."⁴¹ Kurtubî ise aşağıdaki âyet hakkında görüşünü şöyle dile getirmektedir: "يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ" âyetini ibaresiyle, tilâvet kavramıyla kıraat kavramını bir birine eşit

³⁴ Seyid Ahmed Abdulvahid, a.g.m., s. 204, 205.

³⁵ Abdurrahman Çetin, "Tilâvet", *DİA.*, İstanbul 2012, XXXXI, 155.

³⁶ Muhammed Ali et-Tehânevî, **Keşşâfu Istilâhâti'l-Fünûn ve'l-Ulûm**, Mektebetu Lübnân, Lübnan 1997, I. s. 505.

³⁷ Bakara 2/121.

³⁸ Kurtubî, a.g.e., II. s. 95.

³⁹ Kurtubî, a.g.e., II. s. 95.

⁴⁰ Yavuz Fırat, a.g.m., s.267.

⁴¹ Râğıb el-İsfahânî, a.g.e., 75.

kabul etmek isteyenlere şöyle itirazda bulunuyor ve diyor ki: Böyle bir değerlendirme gerçeğe isabetten uzak bir değerlendirmedir. Eğer mana: “Kitabın lafızlarını hakkıyla okuyor ve manalarını da anlıyorlar” şeklinde olursa, bu değerlendirmenin bir sakıncası olmaz.” Yukarıdaki ibarede Kurtubî; kıraat kavramı, tilâvet kavramının yerine geçmez. Ancak bunun tersi mümkündür. Böylelikle Kurtubî tilâvet kavramına harflerin edası ve mânâ yönüyle kıraat kavramından daha geniş bir anlam vermektedir.⁴²

Bütün bu değerlendirmelerden hareketle tilâvet kavramıyla ilgili şöyle bir tarif verebiliriz: “Harflerin hakkının verilmesi ve kelimenin anlamının bilinmesi açısından diğer okuma biçimi olan kıraat ve tertil kavramlarının özelliklerini kapsamakla birlikte onlara nisbetle daha çok itinalı, anlam ağırlıklı ve hatta ilâhî kelamın anlaşılmasında onu tecrübe etmeye yönelik bir okuma biçimidir.”

Yukarıdaki tariftten de anlaşılacağı gibi tilâvet kavramı, harflerin edası ve kelimelerin anlamı açısından, diğer okuma biçimlerine nisbetle daha itinalı ve daha özel bir okuma biçimidir.⁴³ Tilâvet kavramının diğer okuma biçimleriyle olan bu farkından dolayı namazda okunan Kur’ân’a tilâvet değil de kıraat denilmiştir. Çünkü, namaz kılan çok kimse, hatta Kur’an’ın nazil olduğu dil olan Arapça’yı konuşan insanların çoğu bile namazda okudukları bölümlerin manasını tam olarak bilememektedirler. Bu durumun namaz içinde böyle olduğu gibi namaz dışında da böyle olacağı bilinen bir gerçektir.⁴⁴

Yine okuma secdesi olan “tilâvet secdesi”ne de bu okuma biçiminin anlam farkını belirtmek için “kıraat secdesi” değil de “tilâvet secdesi” denilmiştir. Çünkü okunan Kur’ân’ın anlamını bilen insanlar bu secdeyi lâıykıyla yerine getirirler.⁴⁵

Gazzâlî’ye göre Kur’ân’ı gerçek manada okuyabilmek için, dilin, aklın ve kalbin işbirliği içinde olması gerekir. Buna göre dil okumalı, akıl okunanları tercüme etmeli, kalp de bunlardan gereken dersleri almalıdır.⁴⁶

---

⁴² Kurtubî, a.g.e., II. s. 96

⁴³ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., s.75

⁴⁴ Yavuz Fırat, a.g.m., s.268.

⁴⁵ Âl-i İmrân 3/113; Enfâl, 8/2.; İsrâ 17/107 ayetlerine örnek olarak bakılabilir.

⁴⁶ Gazzâlî, **İhyau Ulumi’ddîn**, Dâru’ş-Şa’b yay. III. s.507

1.3. Tertîl Kavramı

1.3.1. Tertîl Kelimesinin Sözlük Anlamı

Kıraat'ta tertîl; aşırıya gitmeksizin açıklamak ve dilin düzenli bir şekilde hareket ederek bir kelamı okumasıdır.⁴⁷

Kur'ân'ı tertil ile okumakla ilgili olarak İbn Abbas (v. 68/687) şöyle der: “Tertîl ancak açıklama, tahkik etme ve temkin demektir.” Mücahid (v.103/721) ise, tertil'in terassül (mektub yazma sanatı) olduğunu ifade etmektedir.⁴⁸

İbn Abbas, وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا âyet'ini açıklarken tertîl kelimesinin beyân (tebyîn) etme anlamında olduğunu söylemektedir. Ebû İshak da bu görüşü savunurken “harflerin tümünün hakkını vererek ve eksikleri gidererek açıklamaktır” demiştir.⁴⁹

Dahhâk (v. 105/723) der ki: Tertîl harf-harf tutmaktır (belirlemektir). Peygamberimizin kıraatındaki özellik de âyet âyet okumasıdır. Kıraatın tertili okunurken dilin hareketinin açık bir şekilde belirlenmesidir. Yani Kur'ân'ı okurken acele etmeksizin ve temkinli bir şekilde okumaktır.⁵⁰

رَتَّلَ kökü tertipli olmak, dişlerin düzenli bir şekilde dizilmesi anlamlarına gelir. İnci gibi güzel, seyrek ve parlak dişler için رَتَّلَ veya رَتَّلُ کَلِمَاتٍ کَلِمَاتٍ کَلِمَاتٍ kelimeleri kullanılır. Maddî şeylerin güzelliğini bildirmek için kullanılan bu kök, sonraları manevî olarak söz güzelliği için kullanılmıştır. “Sözü tertipli, güzel, açık, aheste aheste sıraladı” anlamında الْكَلَامَ رَتَّلَ denir.⁵¹ Kur'an'da da bu manada kullanılmıştır. İslâm'ın kelimeye yüklediği bu yeni mana, genelleşerek Kur'ân için olduğu gibi, Kur'ân'ın dışındaki sözler için de kullanılır olmuştur.⁵² Nitekim Zemahşerî (v. 538/1143) وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ cümlesine mana verirken şunları kaydeder: “Mecâzî olarak aheste aheste oku, harflerin hakkını vere vere en güzel bir şekilde oku, demektir.”⁵³

Sözde tertîl, kelimenin ağızdan akıcı ve düzgün bir şekilde çıkmasıdır.⁵⁴

Kur'an'daki tertîl konusunda Zerkeşî (v. 794/1392) şunları kaydetmektedir: “Kur'ân okuyan her müslümana, onu tertil üzere okumak bir borçtur. Onun tertili ise, kelimelerine

⁴⁷ Cevherî, a.g.e., IV. s. 1704

⁴⁸ İbn Manzûr, a.g.e., XI, s.265.

⁴⁹ İbn Manzûr, a.g.e., XI, s.265.

⁵⁰ İbn Manzûr, a.g.e., XI, s.265.

⁵¹ İbn Manzûr, a.g.e., XI, s.265; el-Fîrûzâbâdî, **el-Kâmûsu'l-Muhît**, VIII. baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2005, s. 1003

⁵² Seyid Ahmed Abdulvâhid, a.g.m., s.217.

⁵³ Zemahşerî, **Esâsu'l-Belâğa**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I baskı, Beyrut 1998, I., s. 336.

⁵⁴ Râğıb el-İsfahânî, a.g.e.,s. 187.

hakkını vermek, harflerini açık seçik çıkarmak, nefesi yetişmediğinde durup sonra okumak ve harfleri birbirine katmamak... bütün bunlar tertilin alt sınırındır.”⁵⁵ Bu değerlendirmelerin hepsini incelediğimizde şöyle bir kanaata varıyoruz: Kur’an okumada tertîl, acele etmeden, aheste aheste, manalarını düşününe düşününe okumaktır.⁵⁶

Kur’an’da رَتَّلَ kökü, ara vererek, üzerinde durarak ve açıklayarak okuma anlamına gelen kapsamlı bir kavramdır. Bu sebeple acele ederek Kur’an okuyan bir kimseye “Kur’an okudu” denir ama “tertîl etti” denmez. Burada kıraat ile tertîlin farkı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Nitekim Tirmizî’de (v. 279/892) geçen bir hadis de bu fark açık bir şekilde anlaşılmaktadır.⁵⁷ Hadis şöyledir: “Kur’an sahibi için kıyamette şöyle denir: Oku ve yüksel! Dünyada tertîl ettiğin gibi tertîl et. Şüphesiz senin makamın (dünyada) en son okuduğun âyetin yanındadır.”⁵⁸

1.3.2. Tertîl Kelimesinin Terim Anlamı

Tertîl, yavaş yavaş, acele etmeden ve harfleri açık seçik bir şekilde telaffuz etmektir. İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab adlı eserinde Ebû İshâk’ın tertîl hakkında şöyle dediğini kaydetmektedir: “Tertîl (bazen) kıraatte acele etmek sebebiyle yerine getirilmez. Çünkü tertîl bütün harflerin açık açık okunması ve (işba ile) doyura doyura haklarının verilmesidir.”⁵⁹ Kıraat’te tertîl, dura dura, yavaş yavaş, adım adım uzatılması gereken harfleri uzatarak onları doyura doyura doğru bir telaffuz ile bir harf bittiğinde diğerini getirmek suretiyle açıkça okumaktır.⁶⁰

Tefsircilerin tertîl kelimesi hakkındaki yorumlarını daha çok “Kur’ân’ı ağır ağır oku”⁶¹ âyetinde bulmaktayız. Bu âyetle ilgili Kurtubî, tefsirinde Dahhâk’ın (v.105/723) şöyle dediğini nakletmektedir: “Kur’ân’ı harf harf oku.” Yine Kurtubî, tefsirinde söz konusu âyetin açıklanması hakkında Ebu Bekir b. Tâhir’in şöyle dediğini nakletmektedir. “İlâhî hitabın incelikleri hakkında düşün. Varlığınla onun hükümlerini yerine getirmeyi, kalbinle manalarını anlamayı ve özünle de ona yönelmeyi iste”. Kurtubî’nin kendisi ise tertîl kavramına şöyle bir

⁵⁵ Zerkeşî, **el-Burhân fî Ulûmi’l-Kur’ân**, (tah. Ahmed Ali) Dâru’l-hadis, Kahire 2006, s.302.

⁵⁶ Kurtubî, a.g.e., XXI. s. 322.

⁵⁷ Seyid Ahmed Abdulvahid, a.g.m.,219.

⁵⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevra, **el-Camiu’s-Sahih Süneni Tirmizî**, Kitâbu Fedâilü’l Kur’ân, el-Mektebetü’l-İslâmiye,V, t.y., y.y., s. 177.

⁵⁹ İbn Manzûr. a.g.e., XI, s.265.

⁶⁰ İbn Manzûr, a.g.e., XI, s. 265,

⁶¹ Müzzemmil, 73/4.

tarif vermektedir. “Kur’ân’ı acele ile okuma! Aksine onu yavaş yavaş manalarını düşünerek açık açık oku.”⁶²

Bütün bu değerlendirmeleri dikkate alarak tertîl kavramına şöyle bir tarif vere biliriz. “ Okuyucunun, okunacak Kur’ân metninin harf ve kelimelerinin haklarını tam verebilmek ve tezyînatlarını en güzel şekilde gerçekleştirebilmek için tecvid disiplini gereğince yavaş yavaş doğru telaffuzla seslendirip, o metnin içeriği ile verilmek istenen mesajı düşününe düşününe büyük bir kalp huzuru içerisinde okumasıdır”⁶³

Bir söz, özü itibariyle ne kadar güzel olursa olsun güzel okunmayınca güzelliği kalmaz. Güzel okumasını bilmeyenler güzel sözleri berhad ederler. Kelâmın tertîl ile güzel söylenmesi ve okunması sadece ses güzelliği ile geliş güzel teganni etmek değildir. Tertîl, nazmın mana ile münasebeti ve lisanın fesahat-ı belagati hakkıyla gözetilerek rûhî ve mânevî bir mütabakatla yerine getirilmesidir.⁶⁴

1.4. Kırâat, Tilâvet ve Tertîl Kavramlarının Aralarındaki Farklılıklar

Konumuzun bu kısmında kırâat, tilâvet ve tertîl kavramlarının anlamları açısından birbirileri arasındaki farklı yönlerini incelemeye çalışacağız.

Kırâat kavramı bir araya getirmek, toplamak anlamında kullanılmaktadır⁶⁵. Ancak tilâvet ve tertîl kelimelerinde bu anlam yoktur. Nitekim kıraat kelimesinin kökü olan karae (قَرَأَ) ’den türemiş el-Kar’u (الْقَرَاءُ) kelimesi Kur’an’da toplamak manasında kullanılmıştır.⁶⁶ Bununla ilgili ilerde geniş bilgi vereceğimizden burada açıklama yapmıyoruz. Tertîl kelimesi söze nisbet edildiğinde,⁶⁷ tilavet kelimesi ise kitab’a nisbet edildiğinde⁶⁸ okuma anlamına gelmektedir. Ancak kıraat kelimesi yalnız başına okuma anlamında kullanılır. Tertil kelimesi kendisiyle kullanıldığı şeyin güzel olduğunu ifade etmek içindir. Buna somut bir örnek verecek olursak “Ratilu’l-Esnâni” (رَتِيلُ الْأَسْنَانِ) demek, dişlerin muntazam ve inci gibi berrak, tek tek sayılabilir olması demektir.⁶⁹ Tertil kelimesini Kırâat’tan ayıran diğer bir önemli fark da, tertil; Kur’an okurken ara vererek, üzerinde durarak ve açıklayarak okuma anlamına gelen kapsamlı bir kavramdır. Nitekim Kur’an’ı acele ederek okuyan bir kimse için “tertil etti” denemez. Peygamberimizin bir hadis-i şerifinde bu konu

⁶² Kurtubî, a.g.e., XXI. s. 322-323

⁶³ Yavuz Fırat, a.g.m., s.265.

⁶⁴ M.Hamdi Yazır, a.g.e., VIII, s. 5427.

⁶⁵ İbn Manzûr, a.g.e.,I, 128

⁶⁶ Fahrüddîn er-Râzî, **et-Tefsîru’l-Kebîr: Mefâtihu’l-Ğayb**, VI, Daru’l-Fikr, I baskı, Beyrut, 1981, s. 96.

⁶⁷ İbn Manzûr, a.g.e., XI, s. 265.

⁶⁸ İbn Manzûr, a.g.e., I, 128.

⁶⁹ İbn Manzûr, a.g.e., XI, s. 265.

açıkça belirtilmiştir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Kur’an sahibi için kıyamette şöyle denir: Oku ve yüksel! Dünyada tertil ettiğin gibi tertil et. Şüphesiz senin makamın (dünyada) en son okuduğun ayetin yanındadır.”⁷⁰ Bu hadis bize, kıyamette Kur’an’ı okuduğumuz (kıraat) kadar değil de, tertil ettiğimiz kadar yükselebileceğimizi bildirmektedir.

Tilavet kelimesi bir şeyi takip etmek, izlemek anlamına gelmektedir. Bu kavram da kitap kelimesiyle kullanıldığı zaman okuma manasına gelmektedir.⁷¹ Bu üç kavramın luğavî manalarına baktığımız zaman kıraat kelimesi bir araya getirme, toplama, tertil kelimesi bir şeyin güzel olması ve tilavet kelimesi de bir şeyi takip etmek, izlemek anlamındadır. Bu üç kavramın harfi manalarında böyle farklar mevcuttur.

Tilavet kelimesi sadece Allah’ın kitaplarını izlemek için kullanılır. Bu izleme bazen okumayı izlemekle olur, bazen de o kitaplardaki emir, yasak, terğib, terhib gibi anlamları izlemek, onlara uymak için olur. Tilavet kavramı Kıraat’tan daha özel bir manaya sahiptir. Bu nedenle her tilavet kıraat’tır, ama her kıraat tilavet değildir.⁷²

Televe kökünün kıraat manasında kullanılması, İslam’ın doğuşuyla birlikte olmuştur. Peki, dilde karæ (قَرَأَ) kökünün tilavet manasında kullanıldığı olmuş mudur? Böyle bir şey söz konusu ise bu, dilin aslından mıdır, yoksa başka dış sebeplerle mi oluşmuştur? Cahiliyyede Arap, karæ (قَرَأَ) kökünü tilavet manasının dışında kullanmıştır. Onlar şöyle derlerdi: هَذِهِ النَّاقَةُ لَمْ تَقْرَأْ سَلَى قَطُّ (Deve hiç döl tutmadı.) Karæ (قَرَأَ) kökünün televe anlamında kullanılması ise Ârâmice’den etkilenme sonucu olmuştur. Çünkü Ârâmice’de kırâat, tilâvet anlamına gelmektedir.⁷³

Tilâvetin aslı tâbi olmak demektir. Okumak anlamına gelen kıraat hakkında kullanılması da bundan dolayıdır. Çünkü uygun şekliyle ortaya çıkıncaya kadar harfler arka arkaya dizilerek, kelimeler de birbirinin ardısına söylenirler. Uymak anlamına kullanıldığı takdirde masdarı “tuluv”, okumak anlamına kullanıldığı zaman ise masdarı “tilâvet” şeklinde olur.⁷⁴

⁷⁰ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevrâ. a. g. e., Kitâbu Fedâilü’l Kur’ân, s. 177

⁷¹ İbn Manzûr, a.g.e., I, s. 128,129.

⁷² Râğıb el-İsfahânî, a.g.e., s.75.

⁷³ İbn Manzûr, a.g.e. I. s.126; Subhî Sâlih, a.g.e. s. 17.

⁷⁴ Kurtubî, a.g.e., I, s. 369.

1.5. Kırâat, Tilâvet ve Tertîl Kelimeleriyle Yakın Anlamlı Ümniyye ve Dirâse Kelimleri

1.5.1. Ümniyye Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları

Ümniyye (أَلْمُنِيَّةُ) kelimesi sözlüklerde pek çok manalara gelmektedir. Bunlardan bir kaçını şöyle zikredebiliriz: Takdir etmek, kader, bir şeyi arzulamak, temenni etmek, yalan uydurmak, okumak ve yazmak, musibetle denemek. Bu kelimenin ism-i mekan şekli “Minâ” olur ki, bu da Mekke’de bir yer ismidir. İnsandan gelen “Meni” de ismini bu kelimeden almıştır.⁷⁵

Ümniyye (أَلْمُنِيَّةُ) kelimesi Rağıb el-İsfahânî’ye göre Kur’an-ı Kerim’de aşağıdaki ayette okuma anlamında kullanılmıştır. Nitekim Allah (c.c.) bu konuyla ilgili şöyle buyurmaktadır: “Senden önce gönderdiğimiz hiçbir resul ve nebi yoktur ki, birşeyi okuduğu zaman, şeytan onun okumasına vesvese karıştırmamış olsun. Fakat Allah, şeytanın attığını derhal iptal eder, sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir”⁷⁶

İbn Fâris’e (v. 390/555) göre “temennâ” (تَمَنَّى) kelimesi okuma anlamındadır. Çünkü kelimedede takdir manası vardır. Nitekim Hac suresi 52. ayette “Ancak okuduğu zaman” (إِلَّا إِذَا تَمَنَّى) denilmiştir ki, bunda “takdir” anlamı vardır. Çünkü Kur’an her ayetin yerinin takdir edilip tayin edildiği kitaptır.⁷⁷

Meneye (مَنَى) kökünden gelen مَنِيَّةُ sözcüğü her canlı için takdir olunan ecel anlamına da gelir. تَمَنَّى ise, bir şeyi gönülde değerlendirip düşünmektir. Bu düşünme de bazen bir bilgiye dayanırken bazen de tahmin ve zan ile meydana gelir. Ancak temenni’nin çoğu tahmin ile meydana geldiğinden yalan ona daha yakın olmuştur. Bu sebeple temenni’nin çoğu gerçek olmayan şeyleri düşünmektir. Bununla ilgili Allah (c.c.) bir ayette şöyle buyurmaktadır: “yoksa, her umduğu şey insanın mıdır.”⁷⁸

أَمْنِيَّةٌ gerçekleşmesi nerdeyse imkansız arzu, umut anlamlarına gelmektedir. Kişide bir şeyi istemekten dolayı ortaya çıkan düşüncedir. Yalan, gerçekliği olmayan şeylerin düşünülmesi ve onların dile getirilmesi olduğundan, temenni yalanın başlangıcı kabul edilmiştir. Onun için yalanın temenni diye adlandırılması da doğrudur.⁷⁹

⁷⁵ İbn Manzûr, a.g.e., XV, s.293-294; İbn Fâris, a.g.e., V, s. 377.

⁷⁶ Hac, 22/52.

⁷⁷ İbn Fâris, a.g.e., V, s. 277.

⁷⁸ Necm 53/24.

⁷⁹ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., s. 476.

Allah (c.c.) bu konuyla ilgili Hac Suresi'nde şöyle buyurmaktadır: “Senden önce gönderdiğimiz hiçbir resul ve nebi yoktur ki, birşeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Fakat Allah, şeytanın attığını derhal iptal eder, sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir”⁸⁰

Bu ayetle ilgili Hamdi Yazır şöyle bir açıklama yapmıştır: Ayette geçen “temennâ” ve “ümniyye” kelimelerini bir çok müfessir gibi “arzu” ve “istek” olarak yorumlamakla birlikte, konuya farklı bir şekilde yaklaşmıştır. Şöyle ki, bir çok müfessir, söz konusu kelimeleri Peygamber'in içinde duyduğu istek ve arzu olarak yorumlarken, Hamdi Yazır bu ayette Peygamber'in kendisine nisbet edilen arzu, istek ve ideal gibi şeylerden uzak olduğunun ve olması gerektiğinin ifade edilmek istendiğini belirtmiştir. Yani bu ayet, Peygamber'e bir ideal ve arzu peşinde olmanın yakışmadığını, eğer böyle bir şey yaparsa, şeytanın, diğer filozoflar gibi onun da kafasını karıştıracağını, dolayısıyla Peygamber'in sadece vahye sarılması gerektiğini ifade etmektedir.⁸¹

Bu ayetteki geçen temennî kelimesi okuma anlamına gelmektedir. Peygamber'imizin (s.a.v.) acele ederek okuyuşuna temennâ adı verilmiştir. Aynı zaman da peygamberlerin bile okuyuşuna şeytanın karışabileceğine dikkat çekilmiştir.⁸² Ancak Allah (c.c.) buna izin vermemiştir. Bu konuyla ilgili ilerde geniş izahlar vereceğimizden burada kısaca geçiyoruz.

1.5.2. Dirâse Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları

Dirâse (دِرَاسَةٌ) kelimesi sözlüklerde şu manalara gelmektedir: Silmek, mahvetmek. Fiil bu manada geçişli ve geçişsiz olarak kullanılır. Örnek olarak, resmi sildi (دَرَسَ الرِّسْمَ) rüzgar onu mahvetti (دَرَسَتْهُ الرِّيحُ). Hayız görmek, kadın hayız gördü (دَرَسَتِ الْمَرْأَةُ). Eskitmek, elbiseyi eskitti (دَرَسَ الثَّوْبَ). Boyun eğdirmek, hayvanı boyun eğdirdi (دَرَسَ). Okumak, kitap okudu. (دَرَسَ الْكِتَابَ)⁸³

Bu manaların hepsinin olayı üstlenmek ve tekrarlamak konusunda birleştiğini söyleyebiliriz. Nitekim sözgelimi, mahvetmek, hayız görmek, ezmek ve boyun eğdirmek söz konusu olayların peşpeşe tekrarlanmasını gerektirir. Bu yüzden Zemahşerî, bu kökün hakiki manasında “tekrarlamak” olduğunu, tekrarın olmadığı manaların ise mecazi olduğunu savunur.⁸⁴

⁸⁰ Hac, 22/52.

⁸¹ M. Hamdi Yazır, a.g.e., V, s. 3414-1415.

⁸² Rağîb el-İsfahânî, a.g.e., s. 476.

⁸³ İbn Manzûr, a.g.e., VI, s. 79.

⁸⁴ Zemahşerî, a.g.e., I, s. 283.

Bir şeyin izinin kalması, o şeyin yok olmasını gerektirir. دَرَسَ kelimesine yok olmak manası buradan gelmektedir. اَلْعِلْمَ دَرَسْتُ ilmi ezberlemek suretiyle izini elde ettim. Bilginin elde edilmesi, devamlı okumakla gerçekleştiğinden bu tür okuma da دَرَسُ sözcüğüyle ifade edilir.⁸⁵

Esmâî (v. 217/832) okuma anlamına “diraset”in derase (دَرَسَ) kökünde bulunan ezme dövme manasından alındığını ve sanki okuyucunun cümleleri, diliyle öğüttüğünü söyler.⁸⁶

Ebu'l-Heysemî (v. 642/1244) ise, okuma anlamına gelen dirâset (دَرَسَتْ) kelimesinde bulunan “elbiseyi eskitmek” manasından alındığını, okuyucunun da kelimeleri okuya okuya eskittiğini söyler.⁸⁷

2. KIRÂAT, TİLÂVET VE TERTÎL KAVRAMLARININ KUR'AN'DA KULLANILIŞI

2.1. Kırâat Kavramının Kur'an'da Kullanılması

Bu bölümde kırâat kavramının Kur'an'da toplamak, okumak, Kur'an kelimesinin İlâhi kelama özel isim olması, kıraat kelimesinin Kur'an şeklinde kullanılması, Kur'an kelimesinin okuma manasında kullanılması, Kur'an kelimesinin namaz manasında kullanılması konularını inceleyeceğiz.

2.1.1. Kur'an'da Kırâat Kavramının “Toplamak” Anlamında Kullanılması

İbnu'l-Esîr (v. 630/1233) kıraat kelimesinin asıl manasının toplamak olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre her toplanan şey kıraat ile ifade edilebilir.⁸⁸ Rağîb el-İsfahânî de bu

⁸⁵ Rağîb el-İsfahânî, a.g.e, s. 127 ; es-Seyyid Mahmud Şükrî el-Âlûsî el-Bağdâdî,(v. H.129) **Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm'i ve's-Seb'i'l-Mesânî**, VII, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, t.y., s. 249.

⁸⁶ el-Âlûsî, a.g.e.,VII, s. 249.

⁸⁷ el-Âlûsî, a.g.e.,VII, s. 249.

görüŖü kabul etmiŖ; fakat toplanan her Ŗey için bu kökün kullanılamıyacağını ileri sürerek Ŗunları söylemiŖtir: “Kıraat Kur’an’da harflerin ve kelimelerin bir araya gelmesidir. Fakat bu kelime her toplanan Ŗey için kullanılmaz. Örneğin bir toplumun toplandığını anlatmak için bu kök kullanılmaz. Bu kurala esasen ağızdan çıkan bir tek harfe de kıraat denmez.”⁸⁹

Bu kökün Kur’an-ı Kerim’de toplamak anlamında kullanıldığı bir ayette Allah (c.c.) Ŗöyle buyurmaktadır: “BoŖanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaŖı hali beklerler.”⁹⁰

Bu ayete geöen أَقْرُوْهُ kelimesi hakkında Râzî tefsirinde Ŗu açıklamalar yer almaktadır: “Kan, rahimde kesinlikle bir araya gelmez. Aksine damla damla rahmi terk eder. Temizlik zamanında, kanın tamamı bedende toplanır. Bu sebeple, temizlik vaktinde kanın bir araya gelme manası, daha tam bir manadır.”⁹¹

Karae (قَرَأَ) kökünden türemiŖ diğer bir kelime de Bakara Suresi’nin 185. ayetinde geöen “el-Kur’an” (الْقُرْآنُ) kelimesidir. Ayetin konumuzla ilgili kısmı mealen Ŗöyledir. “O (Ramazan ayı) ki Kur’an onda indirildi.”⁹² الْقُرْآنُ “Kur’an” kelimesi, el-Kar’u (الْقَرَاءُ) kelimesinden gelir. O da toplamak demektir. Çünkü geömiŖ ve geleceğin ilmi Kur’ân-ı Kerim’de toplanmıŖtır. O, Kur’an insanlar için bir hidayettir. Yani Kur’ân-ı Kerim, insanları sırat-ı müstakîm’e yani doğru yola götüren bir hidayet kaynağı olduğu halde indirildi. Kur’ân-ı Kerim’de her türlü icaz ve diğer beyan Ŗekilleri vardır.⁹³

2.1.2. Kur’an’da Kırâat Kavramının “Okuma” Anlamında Kullanılması

Kırâat kelimesinin okuma anlamında kullanılması Kur’an’ın geliŖi ile birlikte olmuŖtur. Ârâmice’de bu kelime kullanılıyor olsa bile Kur’an’dan önce Arapöa’da bu kelime okuma anlamında kullanılmamıŖtır. Bu kelimenin Ârâmice’de kullanılması tamamen dillerarası kısmî uyumla ilgilidir. Çünkü karae (قَرَأَ) kökü öz itibariyle Arapöa asıllı bir kelimedir.⁹⁴ Ŗimdi burada Kur’an’da bu kelimenin okuma anlamında kullanılması ile ilgili birkaç ayeti örnek olarak vereceğiz.

Müzzemmil Sûresi’nin 20. ayetinde geöen “fakraû” (فَاقْرَأُوا) kelimesi kıraat kavramının asli manası olan okumak anlamında kullanılmıŖtır. Âyetin konumuzla ilgili kısmı mealen Ŗöyledir: “Artık, Kur’an’dan kolayınıza geleni okuyun”.⁹⁵ Allah (c.c) sizi sıkıntı ve

⁸⁸ İbn Manzûr, a.g.e., I, s. 129.

⁸⁹ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e., 402.

⁹⁰ Bakara, 2/228.

⁹¹ Fahrüddîn er-Râzî, a.g.e.,VI, s. 96.

⁹² Bakara, 2/185.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, **Rûhu’l-Beyân**, I, Halil Eser, İstanbul 1969, s. 292.

⁹⁴ Seyid Ahmed Abdulvahid, a.g.m., s. 220.

⁹⁵ Müzzemmil 73/20.

meşakkate düşürmek maksadıyla değil de, sizi manen güçlendirmeyi, nefislerinize üstün gelmeyi ve işi kolaylaştırmayı dilemektedir. Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun... Yani gece namaza kalktığınızda meşakkat ve sıkıntıya düşmeden Allah (c.c) ilminde sizi bekleyen insanın güç ve gayretini aşan, bunlarla beraber bir de gece namazını yerine getirmek zahmetli olan bir amel olduğundan, zahmetsiz, güçlük çekmeden ve zorlamaya düşmeden okuyun, diye buyurmuştur.⁹⁶

“Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun” ifadesi, geceleyin kıldığınız namzlarda size kolay geleni, zor gelmeyi okuyun, anlamındadır. Bu konuda Es-Süddî yüz ayet-i kerime demiştir. El-Hasan ise her kim bir gecede yüz ayet-i kerime okursa, Kur'an onunla tartışmayacaktır⁹⁷ diye buyurmuştur.

A'raf sûresi'nin 204. ayetinde karae (قَرَأَ) fiili meçhul şekliyle gelmiştir. Ayet anlam olarak şöyledir: “Kur'an okunduğu zaman derhal onu dinleyin ve susun ki merhamete eresiniz.”⁹⁸ Ayetin zahirine bakıldığı zaman ister namaz içinde olsun, ister namaz dışında olsun Kur'an okunduğu zaman susup dinlemek vacip yani farzdır.

Sahabenin çoğunluğuna göre bu, imamın kıraatini dinlemeye ilişkindir. Cemaat halinde imama uyanlar onu sessizce dinlemelidirler. Başka bir rivayette bundan kasıt hutbeyi dinlemektir. Bir başka rivayete göre bu ayetten kasıt hem imamı dinlemek, hem de hutbeyi dinlemektir. Sahih olan görüş de budur.⁹⁹

“Onlara karşı Kur'an okunduğunda secde etmezler”¹⁰⁰ ifadesi, namaz kılmazlar demektir. Sahih-i Müslim'de şöyle buyrulmaktadır: Ebu Hureyre: “Gök yarıp çatladığı zaman” (İnşikâk Suresin)i okudu ve onda secde yaptı. Bitirdikten sonra onlara Rasûlullah (s.a.v.)in burada secde ettiğini onlara bildirdi. İmam Malik'e göre bu, mutlaka yapılması gereken secdelerden değildir. Çünkü buyruk; onlar amellerini gereği gibi yerine getirmeye kulak asmazlar ve itaat etmezler, demektir.

İbnu'l-Arabî'nin görüşüne göre ise; bunun yapılması gerekli secdelerden biri olduğudur. Mâlikî mezhebine mensub alimlerin İmam Mâlik'ten ettiği rivayette de bu şekildedir. Dolayısıyla Kur'an ve Sünnet bu hususta birbirini desteklemektedir.¹⁰¹

Konumuzla ilgili diğer bir ayette İsra suresi 45. ayettir. Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “Kur'an okuduğun zaman seninle ahirete inanmayanlar arasına örtülmüş bir perde koyarız.”¹⁰²

⁹⁶ Seyyid Kutub, **Fî Zılâli'l-Kur'ân**, VI, Dâru's-Şurûk, XXXII baskı, 2003, s. 3749.

⁹⁷ Kurtubi, a.g.e., XIX, s. 53.

⁹⁸ A'raf, 7/204.

⁹⁹ Neseî, **Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl**, I, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, I, baskı, Beyrut 1998, s.628.

¹⁰⁰ İnşikak, 84/21.

¹⁰¹ Kurtubi a.g.e., XIX, s. 280-281.

Bu ayette Allah (c.c.) Peygamberimize bildiriyor ki: Ey Muhammed; bu müşriklere tesbihi, tenzihi ifade eden, içindeki tevhide, şirki terk etmeye ve diğer şer'î hükümlere davet eden Kur'an'ı okuduğun zaman biz gizli hikmetler üzerine bina edilmiş olan irade ve kudretimizle seninle âhirete inanmayanlar arasına örtülmüş ve gizli bir perde koyarız. Katâde ve İbn Zeyd bu konuda şöyle demişlerdir: Bu perde kalplerinin üzerine gerilmiş olan perdedir. Nitekim Allah (c.c.) bir başka âyet-i kerîme'de şöyle buyurmaktadır: “Onlar dediler ki: Senin bizi çağırdığına karşı kalplerimizde bir engel, kulaklarımızda bir ağırlık ve bizimle senin aranda örtü var.”¹⁰³ Yani senin söylediklerinin bize ulaşmasına engel olan bir perde vardır.¹⁰⁴

2.1.2.1. Kur'an'da Kırâat Kavramının “Kur'ân” Şeklinde Kullanılması

Kur'an kelimesi Kur'an'da yetmiş yerde geçmektedir. Bu kelime Kur'an'da üç farklı manada kullanılmıştır. Bunlardan birincisi ilahi kitaba özel isim olarak kullanılması, ikincisi okuma manasında kullanılması, üçüncüsü ise namaz manasında kullanılmasıdır.¹⁰⁵

2.1.2.1.1. Kur'an Kelimesinin İlahi Kitab'a Özel İsim Olarak Kullanılması

Kur'an kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de altmış altı yerde İlahi Kitab'a özel isim olarak kullanılmıştır. Kur'an'a bu ismin verilmesinin sebebine gelince, alimlerimiz bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir görüşe göre, Kur'an-ı Kerim içerisinde emir-nehiy, tehdit, kıssalar, ayetler ve sureleri topladığından veyahut ilahi kitapları kendisinde cem ettiğiinden bu ismi almıştır. İlim adamlarının çoğu bu görüştedir. Bu isim kelimenin toplamak manasıyla örtüşmektedir.¹⁰⁶

İmam Şâfî' den (v. 204/820) rivayet edildiğine göre o şöyle der: El (اَلْ) takısı ile marife kılınan Kur'an lafzı ne başka bir kelimedenden türetilmiştir, ne de hemzelidir. Aksine bu lafız Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen kelimeler için alemdir/özel isimdir. Karâe (قَرَأَ)'den alınmış mehmuz değildir. Sadece Allah (c.c.)'ın kitabının ismidir. İncil ve Tevrat'ta olduğu gibi. Karâe (قَرَأَ) fili hemzelidir. Ancak Kur'an ismi hemzeli değildir. Ebu Bekir b. Mücahid de bu görüşü savunmaktadır.¹⁰⁷

¹⁰² İsra, 17/45.

¹⁰³ Fussilet, 41/5.

¹⁰⁴ İbn Kesir, **Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm**, IX, Müessasetü Kurtuba-Mektebetü Evlâdi'ş-Şeyh li't-Türâs, I. Baskı, Kahire 2000, s. 21; Ebu's Suûd Efendi, a.g.e., III, s. 453.

¹⁰⁵ Seyid Ahmed Abdulvahid, a.g.m., 221.

¹⁰⁶ Rağîb el-İsfahânî, a.g.e., 402; İbn Manzûr, a.g.e., I, s. 128.

¹⁰⁷ Subhî Sâlih, a.g.e., s. 18.

Ferrâ'ya (v. 207/822) göre Kur'ân kelimesi karîne kelimesinin çoğulu olan el-karâin (قرينة) kelimesinden türemiştir. Çünkü Kur'an'ın âyetlerinden bir kısmı diğerlerine benzemektedir. Bazısı bazısına karinedir. Ayrıca "karâin" (قرآن) kelimesindeki nun (ن) harfinin kelimenin kök harflerinden olduğu açıktır. Bu da gösteriyor ki, Kur'an kelimesi hemzesizdir.¹⁰⁸

Son dönem bazı ilim adamları Kur'an'ın ortaya koyma ve açıklama anlamına binâen karâe قرأ kökünden türetildiğini savunmuşlardır. Nitekim okuyucu, Kur'an'ı çıkarıp ortaya koyan kimsedir. Ortaya çıkıp görüldüğünden hayız kanına da "el-Kur'ü"; vakti tayin etmek, ortaya çıkmakla olduğundan vakit için de "el-Kar'ü" denmiştir.¹⁰⁹

2.1.2.1.2. Kur'an Kelimesinin "Okuma" Manasında Kullanılması

Kur'an-ı Kerim'de, Kur'an kelimesi aslî manası olan okuma manasında iki yerde geçmektedir. Şim bu iki ayeti konumuz açısından inceleyeyim.

"Çünkü onu toplamak ve onu okutmak Bize düşer."¹¹⁰ Yani kalbinde onu toplamak (Bize düşer) sonra onu sen okuyacaksın.¹¹¹ Bu ayetin manası, "Onu, senin kalbinde ve zihninde toplayıp muhafaza etmek Bize aittir" şeklindedir. Râzî tefsirinde, bu ayetteki Kur'an kelimesi iki türlü tefsir edilmiştir. Birinci tefsire göre "Kur'ân" ile, "okumak" manası kastedilmiştir. Buna göre şu iki ihtimal söz konusudur:

1. Bununla, Cebrail (a.s)'in Kur'ân'ı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, ezberleyinceye kadar tekrar tekrar okuması manası kastedilmiştir. Bu izaha göre, okuyan Cebrail (a.s)'dir.

2. Bununla, "Ey Muhammed, sen, unutmaz hale gelinceye değin, Biz sana okutacağız" manası kastedilmiştir ki bu da, "Sana okutacağız, böylece sen unutmayacaksın"¹¹² ayetiyle anlatılan husustur. Bu ikinci izaha göre ise okuyan Hz. Muhammed (s.a.s)'dir.

İkinci tefsire göre ise "Kur'ân" kelimesi ile, cem ve te'lif (toplama ve biraraya getirme) manası kastedilmiş olup, bu Arapların "Hasta develeri asla biraraya toplamadım" şeklindeki deyimleri türündendir. Yine mesela Arapça'da, Amr b. Kulsum'un kızı, (rahminde) bir çocuk toplayamadı (yani hamile kalamadı)" denilir. Buna göre eğer, "Mananın böyle olması halinde, bu ayetteki cem ve Kur'ân kelimeleri aynı manaya gelmiş olur. Dolayısıyla da

¹⁰⁸ Subhî Sâlih, a.g.e. s.18.

¹⁰⁹ İbn Fâris, a.g.e., V, s. 79.

¹¹⁰ Kıyamet, 75/17.

¹¹¹ Kurtubi a.g.e.,XIX, s. 106.

¹¹² A'la, /6

bir (lüzumsuz) tekrar ortaya çıkar” denilirse, buna şöyle cevap verilebilir: Bu ayetteki “cem” (toplama) kelimesi ile, o vahyin hem Hz. Peygamber (s.a.s)’in zihninde (göğsünde), hem de hariçte toplanması kastedilmiş; “Kur’ân” kelimesi ile de, o vahyin, Hz. Peygamber (s.a.s)’in zihninde ve hıfzında toplanması kastedilmiştir. Bu manaya göre, ayette bir tekrar söz konusu değildir.¹¹³

Konumuzla ilgili ikinci bir ayette de Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “onu okuduğumuzda sen onun okuyuşuna uy!”¹¹⁴ ayette Allah (c.c.), Cebrail (a.s.)’in okumasını kendi okuması gibi saymış ve böylelikle Cebrail (a.s.)’a büyük bir şeref vermiştir. Bunun bir benzeri, Hz. Muhammed (s.a.s) hakkındaki, “Kim o peygambere itaat ederse, şüphesiz Allah’a itaat etmiş olur.”¹¹⁵ şeklindeki ayettir.

İbn Abbas (r.a.) bu ayete şöyle mana vermiştir: Cebrail (a.s.) onu okuduğunda sen onun okumasını takip et! Bu hususa iki izah yapılmıştır.

1. Katâde’ye göre bu ayetin açıklaması “Kur’an’ın helâline ve haramına uy!” demektir.

2. Ayete “Onun kıraatine uy!” manası verilmiştir ki, “Senin, Cebrail (a.s.) ile birlikte aynı anda okuman uygun düşmez. Cebrail (a.s.) okumayı bitirene kadar susmalı ve o sustuğunda okumaya başlamalısın” demektir. Bu izah, birincisinden daha uygundur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s)’e, okumaması, Cebrail (a.s.)’i dinlemesi, Cebrail (a.s.) bitirince okuması emredilmiştir. Burası, Kur’ân’ın helâline haramına uyulmasının emredildiği bir yer değildir. İbn Abbas (r.a.) “Bundan sonra, Cebrail (a.s.), Hz. Peygamber (s.a.s)’e vahiy getirince, Hz. Peygamber (s.a.s) başını önüne eğdi ve vahiy dinledi. O gidince de, (gelen) ayetleri okumaya başladılar” demiştir.¹¹⁶

2.1.2.1.3. Kur’an Kelimesinin “Namaz” Manasında Kullanılması

Kur’an kelimesi, Kur’ân-ı Kerîm’de sadece İsrâ Suresi’ndeki bir ayette namaz manasında kullanılmıştır. Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: “Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırınca kadar belli vakitlerde namaz kıl ve özellikle de sabah namazını. Zira sabah namazı meşhurdur.”¹¹⁷

¹¹³ Râzî, a.g.e., XXX., s. 224.

¹¹⁴ Kıyâmet, 75/18.

¹¹⁵ Nisâ, 4/80.

¹¹⁶ Râzî, a.g.e., XXX., s. 224-225.

¹¹⁷ İsrâ, 17/78.

Ayetteki “sabah Kur’an’ı” ifadesiyle sabah namazının murad edildiği hususunda âlimler görüş birliği içindedirler. Burada namazın Kur’an ile ifade olunmasının sebebi ise, namazda okunan kıraattir ve namazın kıraat ile tam olacağı hususuna dikkat çekilmiştir. İslam fakihlerine göre sabah namazındaki kıraatin diğer namazlardaki kıraat’tan uzun olması sünnettir. Bu nedenle burada namazın Kur’an ile ifade olunması sabah namazında kıraatın uzun olmasına teşvik anlamındadır.¹¹⁸

Biz burada “sabah namazı”(وَقُرْآنَ الْفَجْرِ) ifadesini inceleyeceğiz. Burada Kur’an kelimesine namaz anlamı verilmiştir. Kur’an kelimesinin mansub olması ise iki sebepten dolayıdır: İlk olarak bu kelime (صَلَاةٌ) namaz kelimesine atfedilmiştir. Yani, sabah Kur’an’ını dosdoğru kıl, demektir ki, sabah namazını dosdoğru kıl anlamına gelir.

Basralılara göre bu kelime iğrâ/teşvik olmak üzere nasb edilmiştir. Yani (فَعَلَيْكَ) (يَقْرَأَ الْفَجْرَ) “Sen sabah namazına çokca dikkat etmelisin” anlamındadır. Bu Zeccâc (v. 311/923)’ın görüşüdür. Diğer namazlardan farklı olarak sabah namazına Kur’an denilmesinin sebebi bu namazın büyük bölümünü Kur’an’ın tutmasıdır. Çünkü sabah namazının kıraati, meşhur olarak kaydedildiğine göre hem uzun olur, hem de açıktan okunur. Bu görüş de Zeccâc (v. 311/923)’a aittir.¹¹⁹

Kur’an bazı yerlerde “salatı”, namazı kasdetmek için kullanılmış, bazen de namazın herhangi belirli bir bölümünü, veya tüm namazı kasdetmek için kullanılmıştır.¹²⁰ Aynı zamanda “Sabah’ın Kur’an’ını oku” demek sadece Kur’an okumak değil, aynı zamanda namazın içinde Kur’an okumak demektir. Böylece Kur’an namazı oluşturan bölümleri namaz yerine kullanmış ve Hz. Peygamber (s.a.v.) bu gün Müslümanların kıldığı şekilde namaz eğitimini vermiştir.¹²¹

2.2. Tilâvet Kavramının Kur’an’da Kullanılması

Tilâvet kökü Kur’ân-ı Kerim’de bir masdar¹²² bir ism-i fâil¹²³ diğerleri fiil kalıbında olmak üzere altmış üç yerde geçmektedir.¹²⁴ Bu kelime Kur’an’da beş farklı manada kullanılmıştır. Bu manalar izleme, okuma, inzal veya okuma, amel etme ve rivayet’tir.

¹¹⁸ Râzî, a.g.e.,XXI, s. 28-29.

¹¹⁹ Kurtubî, a.g.e.,X, s. 305-306.

¹²⁰ Ebu’l-Al’â Mevdûdî, **Tefhimu’l-Kur’an**, (ter. Muhammed Han Kayanî ve diğerleri) III , İnsan yay., II. Baskı, İstanbul 1996 , s. 129.

¹²¹ Ebu’l-Al’â Mevdûdî, a.g.e. s. 129.

¹²² Bakara 2/121.

¹²³ Sâffât 37/3.

¹²⁴ Muhammed Fuad Abdalbâki, **el-Mu’cem’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm**, daru’l-kutubi’l- mısri, Kahire 1364 , s.154-156

2.2.1. Kur'an'da Tilâvet Kavramının İzleme/Uyma Anlamında Kullanılması

Tilavet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de sadece iki yerde izleme, uyma anlamında kullanılmıştır. Şimdi bu ayetleri konumuz açısından ele alalım.

Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “Güneşi takip ettiğinde Ay’a andolsun”¹²⁵

Mücâhid (v. 324/936) إِذَا تَلَاهَا kelimesine; ardından gelmekte olan, anlamını vermiştir. Katâde (v. 120/738) de; onun ardından gelen hilalli gece, diye mânâ verir. Çünkü güneş kaybolunca hilâl görülür. İbn Zeyd (v. 63/683) der ki; Güneş, ayın yarısında onun peşinden gelir, sonra o güneşin peşinden gelir. Çünkü ayın son yarısında bu ondan önce gelir.¹²⁶

Cenâb-ı Hak, “Ve'l-kameri izâ telâhâ” وَالْقَمَرَ إِذَا تَلَاهَا “Ona tabi olduğu zaman aya..” buyurmuştur. Leys, “Bir şey, bir şeyi izleyip tabi olduğunda, “Telâ, yetlu” (تَلَا) ifâdesi kullanılır” demektedir. Güneş batarken ayın doğmuş olarak kalır. çünkü ay, her ayın ilk yarısında, güneş battığı zaman böyle olur. O halde bu demektir ki, ay, aydınlatma bakımından güneşi izler (onun yerini alır). Bu, Atâ'nın İbn Abbas'tan naklettiği bir görüştür. Ay güneşi, kütlelerin büyüklüğü açısından, maddi bakımdan ve bu alemin menfaatine olan şeylerin ayın hareketlerine bağlı olması itibariyle izler, takip eder.¹²⁷

Telâ (تَلَا) kelimesinin izlemek manasında kullanıldığı diğer bir ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “Kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği (يَتْلُو) kimse.”¹²⁸

Bu ayetteki izleyen şahidin kim olduğu hususunda müfessirler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir görüşe göre buradaki şahid Hz. peygamber (s.a.v.)'dir.

وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ ayetini İkrime ise İbn Abbas'tangelen bir görüşe göre burada kastedilenin Cebrail (a.s.) olduğunu rivayet etmektedir. Mücahid'in görüşü de budur. Buna karşılık “kendinden”deki zamir yüce Allah'a aittir. Yani yüce Allah'tan gelen bir şahidin takip ettiği o delil ve beyan... demektir. Mücahid de der ki: Şahit'ten kasıt Hz. Peygamber'i koruyan ve onu doğrultan, Allah tarafından görevlendirilmiş melektir.¹²⁹

Rağıb el-İsfehani, ayeti şöyle anlar: “Onu bir Şahit izlemekte, yani ona uymakta, onun sözünün gereğini yerine getirmektedir.”¹³⁰

Bu iki ayetin tefsirlerine baktığımız zaman, tilavet kelimesinin izleme anlamında

¹²⁵ Şems, 91/2.

¹²⁶ İbn Kesîr, a.g.e., XIV, s. 364.

¹²⁷ Râzî, a.g.e., XXXI, s. 190.

¹²⁸ Hüd, 11/17.

¹²⁹ Kurtubî, a.g.e., IX, s. 16.

¹³⁰ Râğıb el-İsfahânî, a.g.e., s. 75.

kullanıldığı aşikardır.

2.2.2. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “Okuma” Anlamında Kullanılması

Kur'an-ı Kerim'de tilavet kelimesinin geçtiği yerlerin çoğunda bu kelime okuma anlamında kullanılmıştır. Biz burada örnek olması amacıyla birkaç ayeti inceleyeceğiz. Tilavet kelimesinin bu anlamda kullanıldığı ayetlerin birinde Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “De ki: Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım, Allah da onu size bildirmezdi.”¹³¹

Yani, Allah dileseydi beni size peygamber göndermez, ben de size Kur'ân'ı okumazdım. Allah da Kur'ân'ı size bildirmez ve onun haberini size vermezdi. Burada تَلَا kelimesi okumak anlamında kullanılmıştır.¹³²

Başka bir ayette Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım.”¹³³

Bu ayette geçen Yüce Allah'ın: قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ “Gelin size okuyayım” buyruğu; Yaklaşın ve Rabbin bana kesin olarak vahyettiğini (zan yoluyla ve sizin iddia ettiğiniz gibi yalan olarak değil) okuyun, demektir.¹³⁴

Peygamber'imizin Kur'an'ı insanlara okumasıyla ilgili Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “(İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir.”¹³⁵

Bir önceki ayette bir delilden bahsedilmiş ve bu delil “Allah tarafından tertemiz sahifeler okuyan bir elçidir, diye vurgulanmıştır. Onların içinde dosdoğru yazılmış hükümler vardır. O Beyyine (açık delil) âlemlere rahmet olarak gönderdiği Muhammed (s.a.v)'dir. Peygamberimizin görevi, karışıklık, yalan, şüphe ve küfürden, tahrif ve bozukluktan arınmış Kur'an'ın sahifelerini okumaktır. Bilakis onda, Kitap Ehli'ne ve müşriklere din hakkında zorlandıkları her şeyi açıklayan parlak hakikat, haktan sapmamış muhkem, dengeli ve dosdoğru yazılmış ayetler ve hükümler vardır. O bir kurtuluş ve doğru yoldur, hidayettir, hikmettir.¹³⁶

Başka bir ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “İnananlar ancak, o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalbleri titrer, ayetleri okunduğu zaman bu onların imanlarını artırır.”

¹³¹ Yunus, 10/16.

¹³² Kurtubî, a.g.e., XIII, s. 320.

¹³³ En'am, 6/151.

¹³⁴ Kurtubî, a.g.e., XII, s. 130.

¹³⁵ Beyyine, 98/2.

¹³⁶ Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîrû'l-Münîr*, XXX, 1.baskı, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Beyrut, t.y., , s. 343.

Yüce Allah'ın: “Âyetleri karşılarında okunduğu zaman (bu), onların İmanını artırır” buyruğu, Allah'ı tasdik etmelerini artırır, demektir. Şu andaki iman, dünün imanına bir ziyadedir. İkinci ve üçüncü defa tasdik eden bir kimsenin bu yaptığı, daha önce geçenlere nisbette tasdikini bir artırmadır.

Şöyle de açıklanmıştır: İman artışından kasıt, âyetlerin ve delillerin çokluğu ile kalpteki genişliğin artması demektir.¹³⁷ Zira müminler, ancak onlardır ki, Allah anıldığı zaman yani sırf Allah'ın ism-i celâli söylendiği, sıfatlarından hiç bahsolunmaksızın ve fiillerinden, kudretinden hiçbiri gösterilmeksizin yalnızca “Allah” denildiği zaman yürekleri oynar, kalblerini rahmet ümidi ve sevgi heyecanı kaplar, muhabbetle karışık bir korku sarar, Allah'ın azamet ve ihtişamından kaynaklanan bir ürperti kaplar ve üzerlerine O'nun âyetleri okunduğu, tilâvet edildiği zaman imanlarını arttırır. Bilgi ve ibadet sebepleri ve delilleri arttıkça iman da taklitten çıkıp tahkik özelliği kazanmaya başlar, tahkik gelişir, yakîn ve imanları artar.¹³⁸

Yunus Suresi 15. ayette de Yüce Allah Kureyş müşriklerinden kafirlerin hakkı ve doğruyu inatla inkar etmelerinden bahsediyor ve şöyle buyuruyor: “Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman, bize kavuşmayı ummayanlar, “Ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!” dediler. De ki: “Onu kendiliğimden getirmem benim için olacak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım”.¹³⁹

Rasûlullah (s.a.v.) onlara Allah'ın kitabını ve apaçık delillerini okuduğunda onlar şöyle derler: “Ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!” Yani, ya bunu tamamen götürüp tamamen farklı üslupta bir şey getir veya bunda değişiklikler yap. Buna cevaben Allah (c.c.) Peygamberine şöyle buyuruyor: “De ki: onu kendiliğimden getirmem benim için olacak şey değildir.” Yani bu yetki bende değildir. Ben sadece emir altındaki bir kul ve Allah'ın risaletini tebliğ eden bir elçiyim. “Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım”.¹⁴⁰

Allah (c.c.), peygamber'imizin Kur'an'ı ümmetine okuması hususunda şöyle buyurmaktadır: “(Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar. De ki: O benim Rabbim'dir. O'ndan başka tanrı yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim

¹³⁷ Kurtubî, a.g.e., VII, s. 367.

¹³⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, a.g.e.,IV, s. 2367.

¹³⁹ Yunus, 10/15.

¹⁴⁰ İbn Kesîr, a.g.e.,VII, s. 341.

ve dönüş sadece O'nadır¹⁴¹

Allah Teâlâ buyurur ki: Ey Muhammed, sana vahyettiğimizi kendilerine okuman, Allah'ın risâletini kendilerine ulaştırman için seni bu ümmete nasıl göndermişsek, aynı şekilde Allah'ı inkâr eden geçmiş ümmetlere de peygamberler gönderdik. Senden önce de insanlar peygamberlerini yalanladılar. O Peygamberlerde senin için güzel bir örnek vardır. Nasıl ki Peygamber'lerini inkâr edenlerin nûzerine baskınımızı ve azabımızı indirmişsek, bu müşrikler de üzerlerine azabımızın inmesinden korksunlar. Muhakkak ki onların seni yalanlamaları, diğer peygamberlerin yalanlamalarından çok daha şiddetlidir.¹⁴²

2.2.3. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “İnme veya Okuma” Anlamında Kullanılması

Tilâvet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de inme veya okuma anlamında üç ayette geçmektedir. Şimdi bu ayetleri inceleyelim.

Bu konuyla ilgili bir ayette Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “(Rasûlüm!) Bu söylenenleri biz sana âyetlerden ve hikmet dolu Kur'an'dan okuyoruz.”¹⁴³

İbn Kesîr bu âyetle ilgili şöyle demektedir: “Ey Muhammed! İsâ (a.s.)'ın durumu, doğumunun başlangıcına dâir sana bu anlattıklarımız, Allah'ın sana vahyedip de Levh-i Mahfûz'dan indirdiklerinden ve sana söylediklerindedir. Bunda asla şüphe yoktur.”¹⁴⁴ Bu ayetteki tilâvet kelimesi inme anlamında kullanılmıştır.¹⁴⁵

Tilâvet kelimesinin Kur'an'da inme manasında kullanıldığı diğer bir ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana doğru olarak anlatıyoruz. Şüphesiz sen, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin.”¹⁴⁶

Bu âyetle ilgili Taberî şunları söylemiştir: Ey Muhammed, Allah'ın sana, ölüm korkusuyla memleketlerinden çıkan insanların kıssalarını, İsrailoğullarının ileri gelenlerinin, Musa (a.s.)'dan sonra gelen peygamberlerinden bir hükümdar isteme hadisesini ve ondan sonra zikredilen olayları ihtiva eden âyetleri, Allah'ın kuvvet ve kudretini gösteren delilleri zikretmesi, onun varlığını ve birliğini ispat eden alâmetlerdir. Ölümden kaçan binlerce insanı bir anda öldürüp tekrar bir anda diriltmesi, sakalık veya dericilik yapan bir adam getirip

¹⁴¹ Ra'd, 13/30.

¹⁴² İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 149.

¹⁴³ Al-i İmran, 3/58.

¹⁴⁴ İbn Kesîr, a.g.e., III, s. 72.

¹⁴⁵ Ebû Abdullah Hüseyin b. Muhammed ed-Dâmeğânî, **el-Vücüh ve'n-Nezâir li Elfâzi Kitâbillâhi'l-Azîz**, (tah. ve takdim: Muhammed Hasan el-Azmi ez-Züfeti) I, Kahire 1996, s. 189.

¹⁴⁶ Bakara, 2/252.

İsrailoğullarına hükümdar kılması, bu hükümdarın günah işlemesi yüzünden iktidarı ondan alıp Davud (a.s.)'a vermesi de, ehl-i kitap olan Yahudi ve Hristiyanlara birer öğüt ve ibrettir. Bu haberler, Tevrat ve İncil mensupları tarafından bilinen ve Kur'an'da geçen şu gibi haberlerdir: “Ey Muhammed bu haberler, senin için de gizli olan haberlerdendi. Biz bu haberleri bir gerçek olarak sana bildirdik. Yahudi ve Hristiyanlar da biliyorlar ki sen bu haberleri tahminlere dayanarak söylemedin ve uydurmadın. Bu bakımdan, senin hak Peygamber oluşun bunlar göre şüpheli bir şey değildir. Açık ve seçiktir. Şüphesiz ki sen, gönderilen peygamberlerdensin. Bana itaat etmeyi ve benim nizamına uygun hareket etmeyi kendine esas edinmişindir¹⁴⁷

Dâmeğânî, ayette geçen netlûhâ (تَلُوْا هَا) kelimesini “indiriyoruz” diye açıklamıştır.¹⁴⁸

İnme anlamında kullanılan üçüncü ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “İman eden bir toplum için Musa (a.s.) ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek şekliyle indiriyoruz / okuyoruz.”¹⁴⁹

Bu ayette ki “sana okuyoruz” ifadesinden kasıt, Cebrail (a.s.) lisanıyla sana okuyoruz demektir.¹⁵⁰ Dâmeğânî, ayette geçen netlû (تَلُوْا) kelimesini “indiriyoruz” diye anlamıştır.¹⁵¹

2.2.4. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “Amel Etme” Anlamında Kullanılması

Tilâvet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de bir ayette amel etme anlamında kullanılmıştır. Bu ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (den bazısı) onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman ederler. Onu inkâr edenlere gelince, işte gerçekten zarara uğrayanlar onlardır.”¹⁵²

Bu ayette geçen يَتْلُوْنَهُ حَقَّ تِلَاوَةٍ ifadesi hakkında tefsir alimleri ihtilaf etmişlerdir. Bir kısım alimlere göre bu ifade “hakkıyla tabi olurlar veya emir ve nehiyelerine tâbi olurlar, helallerini helal, haramlarını da haram sayarlar ve içindekilere amel ederler” manasına gelmektedir.¹⁵³ Hasan el-Basrî (v. 110/728) der ki: Muhkemi ile amel ederler, müteşâbihine inanırlar, bilinmesi kendileri için zor olanı da, bilene bırakırlar. İbn Ebû Hatim

¹⁴⁷ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, **Tefsîru't-Taberî: Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an** (Şâkir tahkiki) Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, t.y., IV, s. 518-519.

¹⁴⁸ Dâmeğânî, a.g.e., s. 189.

¹⁴⁹ Kasas, 28/3.

¹⁵⁰ Râzî, a.g.e., XXIV, s. 225.

¹⁵¹ Dâmeğânî, a.g.e., s. 189.

¹⁵² Bakara, 2/121.

¹⁵³ Kurtubî, a.g.e., II, s. 95.

(v. 327/939) der ki; bize Ebû Zûr'a İbn Abbâs'dan nakletti ki o “Onu hakkıyla tilâvet ederler” âyeti konusunda şöyle demiş: Ona nasıl uyulması gerekiyorsa öylece uyarlar.¹⁵⁴

Onlar Kur'an'ı düşünüp, gereğiyle amel edip, helâl, haram ve diğer hususlarda O'nun hükümlerine sınıksız sarılmışlardır. Onlar, namazda ve yalnız başlarına iken Kur'an okuduklarında, huşu ve huzû'ya girerler¹⁵⁵, diye açıklanmıştır.

2.2.5. Kur'an'da Tilâvet Kavramının “Rivâyet veya Okuma” Anlamında Kullanılması

Tilavet kelimesi rivâyet veya okuma anlamında Kur'an'da bir yerde geçmektedir. Bununla ilgili olan ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “Ve onlar şeytânların Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurdukları şeylerin ardına düştüler”

Bu ayetteki, تِلَاوَةٌ lafzının kullanılması, Süleyman (a.s.)'ın dönemindeki insanların şeytanların okuduklarını Allah'ın (c.c.) kitaplarından olduğunu sanmalarından dolayıdır.¹⁵⁶

Atâ b. Ebî Rabah (v. 115/733) der ki: Burada geçen “tetlû”(تَتْلُوا) kelimesi tilavetten gelen okumak anlamındadır. İbn Abbas (v. 68/687) da der ki: Bu, arkasından gelmek, uymak anlamındadır. Nitekim: İnsanlar biri öteki ardından geldiler, denildiği zaman bu kelime kullanılır.¹⁵⁷ Buradaki “tetlû”(تَتْلُوا) kelimesinden kasıt okuma veya haber vermedir. Çünkü “tilâvet” kelimesi, haber hususunda hakikat ifâde eder.¹⁵⁸ Dâmeğânî ise, bu ayette geçen “tetlû”(تَتْلُوا) kelimesinden kasıtın yazmak olduğunu vurgulamaktadır¹⁵⁹

2.3. Tertil Kavramının Kur'an'da Kullanılması

Kur'an'daki **tertil** konusunda Zerkeşî (v. 794/1392) şunları söyler. “Kur'an okuyan her müslümana, O'nu tertil üzere okumak bir borçtur. Onun tertili ise, kelimelerine hakkını vermek, harflerini açık seçik çıkarmak, nefesi yetişmediğinde durup sonra okumak ve harfleri birbirine katmamak.. İşte tüm bunlar tertilin en alt sınırınıdır.¹⁶⁰ Şimdi biz burada Tertil kelimesi Kur'an'da hangi manalarda kullanılmıştır? Bu konuyu inceleyeceğiz.

Tertil kelimesi Kur'an'da iki yerde geçmektedir. Birincisi Müzemmil suresi 4.ayet,

¹⁵⁴ İbn Kesîr, a.g.e., II, s. 45-46.

¹⁵⁵ Râzî, a.g.e.,IV, s. 35.

¹⁵⁶ Râğîb el-İsfahânî, a.g.e., s. 75.

¹⁵⁷ Kurtubî, a.g.e., II, s. 42.

¹⁵⁸ Râzî, a.g.e., III, s. 220.

¹⁵⁹ Dâmeğânî, a.g.e., I, s. 189.

¹⁶⁰ Seyid Ahmed Abdulvahid, a.g.m., 218.

ikincisi ise Furkan suresi 32. ayettir. Müzzemmil suresi 4. ayette Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “Kur’an’ı tane tane oku!”

Ayet-i kerime’de Resulullah’ın, Kur’an’ı tane tane ve ağır ağır okuması emrediliyor. Hasan-ı Basri, Katade ve İbn-i Abbas bu ifadeden maksadın, Kur’an’ı açık seçik okumak olduğunu; Mücahid ise Kur’an’ı ara vermeden peşpeşe okumak olduğunu söylemişlerdir.¹⁶¹ “Kur’ân’ı da tane tane, anlaşılır surette oku.” Yani Kur’an okurken acele etme. Aksine onu ağır ağır, açık ve anlaşılır bir şekilde ve anlamlarını düşünerek oku. ed-Dahhâk: Onu harf harf oku, diye açıklamıştır. Mücahid şöyle demiştir: “İnsanlar arasında Allah’ın Kur’ân okuyuşlarını en sevdiği kimseler onu (okurken) en çok akledenlerdir.” Tertil: güzel bir şekilde sıralamak, uyumlu bir şekilde dizmek ve güzel bir şekilde düzenlemek demektir. Dişleri güzel bir şekilde dizilmiş olan ağız, tabiri de buradan gelmektedir ki, bu kelimenin ikinci harfi (olan te) kesreli ve üstün söylenebilir. el-Hasen’in rivayetine göre Peygamber (s.a.v.) Kur’ân-ı Kerim’den bir âyet okuyup ağlayan birisinin yanından geçmiş ve şöyle demiştir: “Sizler yüce Allah’ın; “Kur’ân’ı da tane tane, anlaşılır surette oku” buyruğunu hiç duymadınız mı? İşte tane tane okumak (tertil) budur.”¹⁶²

Tertil kelimesiyle ilgili diğer bir ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “İnkâr edenler: “Kur’an ona bir defada indirilmeliydi” derler. Oysa Biz onu böylece senin kalbine yerleştirmek için azar azar indirir ve onu ağır ağır okuruz.”¹⁶³

Bu ayette geçen “Kur’an” kelimesiyle ilgili açıklamaları önceki bölümlerde yapmıştık. Şimdiyse buradaki tertil kelimesi üzerinde duracağız.

Müşrikler peygamberimize dediler ki: “Tevrat’ın Hz. Musa’ya topluca bir defada indirildiği gibi Kur’an’ın da sana bir defada indirilmesi gerekmez miydi”. Allah (c.c.) müşriklerin bu sözüne bu ayetle şöyle cevap vermiştir: “Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle indirdik. Cibril’in diliyle onu tane tane okuttuk.” Yani biz onu bu şekilde parça parça indirdik. Onu zaman zaman gönderdik. Olaylara ve meselelere ihtiyaç duyulan hükümlere göre 23 sene zarfında Cibril’in diliyle okuttuk.¹⁶⁴

Kur’an’ın bir defada indirilmemesinin bir çok hikmet ve faydaları vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Hz. Peygamber (s.a.v.) onu hafızasına nakşetsin ve yazılı olarak sunmaktan çok, kavmine ezberden okusun. Mesaj ve öğretileri zihinlerde iyice yer etsin,

¹⁶¹ Taberî, a.g.e., XXIII, s. 364.

¹⁶² Kurtubî, a.g.e., XIX, s. 37-38.

¹⁶³ Furkan, 25/32.

¹⁶⁴ Vehbe Zuhayli, a.g.e., XIX, s. 58.

tedricen, değişik zamanlarda, değişik usluplarla okunulan ayetlerden yararlınsınlar diye. Tarif ettiği hayat biçimi tam bir inanç ve kanaatle uygulansın. Hükümler ve bütün cepheleriyle bu ayet biçimi topluca ve bir defada bildirilseydi, istenilen düzeyde yaşanması mümkün olmazdı. Hak ile batıl arasındaki savaşta Peygamber'in (s.a.v.) ve izleyicilerinin yürekleri iyice cesaretlendirilsin. Bu, ilâhî hidayet ve cesaret mesajlarının, pratik durumlara göre, gerektiği zaman ve gerektiği biçimde gönderilmesini gerektiriyordu. Açıktır ki, toplu olarak bir defada gönderilmiş olsalardı, bu amaca ulaşamazdı. Yine bu göstermektedir ki, Allah, Rasulü'nü risaletle görevlendirdikten sonra, O'nu her türlü direnç ve muhalefeti karşılansın diye, işkencelerin ortasında yalnız başına bırakmamıştır. Allah, mücadeleyi ilgiyle izliyor, her zor durumda ve her kritik durumda Rasulü'ne yol gösteriyordu.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ Mevdûdî, a.g.e., III, s. 586.

İKİNCİ BÖLÜM

**KUR'ÂN'IN NÜZÛLÜ, KORUNMASI, İ' CÂZİ, OKUNMASI, YAZILMASI,
TECVİDİ VE KİRÂAT İLMİ**

1. KUR'ÂN'IN NÜZÛLÜ, KORUNMASI, İ'CÂZİ, OKUNMASI, YAZILMASI VE TECVİDİ

1.1. Kur'ân'ın Nüzûlünün Mahiyeti

Tahmini olarak 23 senede indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim, özellikle yeni gelişmelerle paralel olarak fert ve topluma yol göstermeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim bir defada değil de, vuku bulan olaylara göre tadrîcî olarak indirilmiştir. Bilindiği üzere bu nüzulde de Allah ile Hz. Peygamber arasında aracılık yapan vahiy meleği Cebrâil (a.s.)'dır. Kur'an nüzûlünden bahsediyorsak muhakkak ki, Cebrâil (a.s.)'ın bu vahyi nereden ve nasıl aldığı hususunu incelememiz gerekir.¹⁶⁶ Bu sebeple vahyin öncelikle Cebrâil (a.s.)'a intikali ve sonra da Hz. Peygamber'e inzalını ele alacağız.

1.2.1. Kur'an'ın Cebrail (a.s.)'a İntikali

İslam alimleri Kur'an'ın Cebrâil (a.s.)'a intikali hususunda üç farklı görüş ileri sürmüşlerdir.

(1) Cebrâil (a.s.) Kur'an vahyini Levh-i Mahfuz'dan almıştır.¹⁶⁷

(2) Bazı görevli melekler tarafından yirmi gecede Cebrâil (a.s.)'a intikal ettirilmiştir.

(3) Kur'an'ı Cebrâil (a.s.) Allah'tan semâen yani dinleyerek almıştır. bu son görüş Ehl-i sünnet'e aittir.¹⁶⁸ Ehl-i sünnet'e göre Allah (c.c.) Cebrâil (a.s.)'a mahiyetini bilmediğimiz bir tarzda Cebrâil'e dinleterek inzal etmiştir.

1.2.3. Kur'an'ın Hz. Peygamber'e İnzali

Vahiy meleği olan Cebrâil (a.s.), Allah'dan almış olduğu Kur'an vahyini yine onun emriyle Hz. Peygambere indiriyordu. Ramazan ayı¹⁶⁹ içerisindeki Kadir Gecesinde¹⁷⁰ indirilmeye başlandığı haber verilen Kur'an vahyinin Cebrâil (a.s.)'ın Hz. Peygamber'imize

¹⁶⁶ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, MİFAV y., XII. baskı, İstanbul 2010, s. 69.

¹⁶⁷ Zerküşî, *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân*, y.y., t.y., I, s. 229

¹⁶⁸ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân Fî ulûmi'l-Kur'ân*, (tah. Ahmed Zemerali) I, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, I. Baskı, Beyrut, 1995, s. 43.

¹⁶⁹ el-Bakara, 2/184.

¹⁷⁰ el-Kadr, 97/1.

inzâli hususunda iki görüş vardır:

a. Kur'an vahyi bir bütün olarak Levh-i mahfuz'dan dünya semasına indirilmiş ve oradan da çeşitli zaman aralıklarıyla 23 senede Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nazil olmuştur.¹⁷¹

b. Kur'an vahyi Kadir Gecesi'nde başlayarak 23 seneye yakın bir süre içerisinde meydana gelen hadiselerle göre farklı zamanlarda doğrudan Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilmiştir.¹⁷²

Zerkeşî, bu iki görüşün birincisini daha meşhur ve en sahih olduğunu belirtmiş, aynı zamanda İslam alimlerinin çoğunun aynı kanaati taşıdığını ifade etmiştir.¹⁷³ Bu görüşte olan alimler kendi yaklaşımlarını İbn Abbas'tan gelen "Kur'an dünya semasına kadir gecesinde bir defada indirildi, oradan da yirmi küsur yıl boyunca parça parça nazil oldu"¹⁷⁴ sözüne dayandırmaktadırlar.

1.2. Kur'ân'ın Korunması

Kur'an-ı Kerim, gökyüzü düzenini bozmaya çalışan ve vahye müdahale etmek isteyen gökyüzü şeytanlarından korunduğu gibi, yeryüzündeki şeytanların müdahalesinden de Yüce Allah (c.c.) tarafından korunmuştur. Şu durum aşikardır ki, Kur'an vahyini yok etmeye yönelik semada ve yeryüzünde isyankar cin-şeytan ve insan faaliyetleri vardır. Ancak Allah (c.c.) ilâhi güç ile Kur'an-ı Kerim'i koruma altına almıştır. Kur'an-ı Kerim'i bu İlâhi koruma, vahiy meleği olan Cebrail (a.s.)'ı gökyüzündeki cin ve şeytanların kötülüğünden koruduğu gibi, Peygamber'imizi (s.a.v.) de İlâhi vahyi insanlara tebliğ ederken insan ve cin şeytanların şerrinden korunmuştur.¹⁷⁵ Bu konuyla ilgili Hacc suresindeki ayeti ele alacağız. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Senden önce gönderdiğimiz hiçbir resul ve nebi yoktur ki, birşeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Fakat Allah, şeytanın attığını derhal iptal eder, sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."¹⁷⁶

Müfessirler bu ayetin sebab-i nüzulü hususunda şöyle bir rivayet aktarmışlardır: Hz. Peygamber (s.a.s) kavminin kendisinden yüz çevirdiğini görüp, onların kendilerine getirdiği şeyden uzaklaştıklarını müşahade etmesi ona ağır gelince, (içinden) Allah'ın kendisiyle

¹⁷¹ Zerkeşî, a.g.e., I, s. 228.

¹⁷² Zerkeşî, a.g.e., I, s. 228.

¹⁷³ Zerkeşî, a.g.e., I, s. 228.

¹⁷⁴ Taberî, a.g.e., XXIV, s.542; Kurtubî, a.g.e., XX, s. 130.

¹⁷⁵ Hasan Elik, **Kur'an'ın Korunmuşluğu Üzerine**, M.Ü.İ.F.V. Yay., İstanbul 1998, s. 85.

¹⁷⁶ Hacc, 22/52.

kavminin arasını uzlaştıracak bu iki tarafı birbirine yaklaştıracak bir şey getirmesini temenni etti. Böyle bir temenninin sebebi de, onların iman etmesini çokça arzulamasından ileri geliyordu. Hal böyleyken, bir gün Peygamberimiz cemaati kalabalık olan Kureyş meclislerinden birinde oturdu. O gün Allah'dan kendisine, müşriklerle kendisinin arasını ayıracak bir vahyin inmemesini istedi. Ancak, Allah (c.c.) Necm Sûresi'ni indirdi. Bunun üzerine de Hz. Peygamber (s.a.s) bu sûreyi okumaya başladı. “Lât, Uzzâ ve üçüncüsü olan diğer Menât...¹⁷⁷” ifadelerine gelince şeytan onun diline “O yüce kuğular (tanrıçalar), işte onların şefaet etmeleri umulur” ifadelerini kattı. Kureyş bunu duyar duymaz sevindiler. Hz. Peygamber (s.a.s) ayetleri okumayı sürdürdü ve böylelikle sûrenin tamamını okudu. Müteakiben de, hem kendisi hem o secde ettiği için müslümanlar, hem de, (o gün) Kabe'de bulunan müşrikler secdeye kapandılar. Akşam olunca, Hz. Peygamber (s.a.s)'e Cebrail (a.s) gelmiş ve “Ne yaptın? Benim, Allah'dan sana getirmedigimi ve sana söylemediğimi, sen o Kureyş'e okudun!” demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) çok kederlenmiş ve Allah'dan çok korkmuştur. Bunun üzerine Allah (c.c.) Hacc suresi 52. Ayeti indirdi. Bu, zahire tutunan müfessirlerin tamamının söylediği rivayettir.¹⁷⁸

Bu Garanik hadisesini, İslami kaynakların büyük bir kısmı doğrularken, diğer önemli bir kısmı da bu olayın gerçek olması, İlahi vahyin muhafaza edilmesine ve Peygamberimizin ismet sıfatına gölge düşüreceği için bu rivayetin uydurma olduğu ifade edilmiştir. Şimdi biz burada bu rivayetin doğru veya yanlış olduğu hususundaki görüşleri kısaca özetleyeceğiz.

1.2.1. Garânik Olayının Gerçek Olduğunu Savunan Müfessirler

Bu görüşteki Taberî Garanik olayını aydınlatmak için indirildiği söylenen Hac sûresi 22. âyetin yorumuyla ilgili şöyle demektedir: “Peygamber Allah (c.c.)'ın kitabını okuduğu, yahut bir hadis söylediği veya normal olarak konuştuğu zaman şeytan onun okuduğu Kur'ân'a, söylediği hadîse veya konuştuğu söze kendisinden bir şeyler katar, ancak Allah (c.c.) şeytanın kattıklarını gidererek kendi âyetlerini kalıcı kılar.¹⁷⁹ Cassâs, Zemahşerî, İbn Teymiyye gibi alimlerle Ferîd Vecdî ve Muhammed Hamîdullah gibi çağdaş din bilginlerine göre Garanik olayı gerçek olup Hz. Peygamber şeytanın etkisi altında kalmış ve onun müdahalesiyle putların şefaatchi olacağını ifade eden bu cümleleri söylemiş ve daha sonra bu cümleler Allah (c.c.) tarafından nesh edilmiş ve bunun, şeytanın Hz. Peygamber'i yanıltmasının bir sonucu olduğu vurgulanmıştır. Zemahşerî, Garânik olayını Hz.

¹⁷⁷ Necm, 53/19-20.

¹⁷⁸ Razi, a.g.e., XXIII, s. 50.

¹⁷⁹ Taberî, **Tefsîru't-Taberî**, (Tah. Abdullah b. Abdulhasan et-Turkî) XVI, I Baskı, Kahire 2001, s. 602-611.

Peygamber'in etrafında insanların denenip gerçek mü'minlerle münafıkları birbirinden ayırmak için vukuu bulduğunu söylemiştir. O'na göre bu olay Allah'ın izniyle vaki olmuş büyük bir fitne ve imtihandır ki, bu olaydan sonra mü'minlerin imanları daha da artırmış, müşrikler de daha çok azıtmışlardır. Selef alimlerine göre de bu olay gerçekten vukuu bulmuştur. İbn Teymiyye'ye göre "Peygamber'in kendisine gelen vahiyleri insanlara tebliğ ederken, Allah'ın sonradan düzeltmesi şartına bağlı olarak hataya düşmesi mümkündür."¹⁸⁰

1.2.2. Garânik Metninin Peygamberce Değil, Şeytan Tarafından Okunduğunu Savunanlar

Peygamberimiz Necm Suresi'ni okurken kısa bir ara vermiş, şeytan da bu aradan faydalanarak Garânik metnini okumuş; oradaki müşrik müslüman herkes Peygamberimizle birlikte secde etmişlerdir. Garânik olayını bu şekilde açıklayan İslam alimlerinden Ferrâ (v. 702/822), el-Beğavî (v. 516/1022), Kastallanî (v. 923/1517), İbn Hacer (v. 852/1448), Süyûfî (v. 911/1505) ve İbn Kesîr (v. 774/1372) Garânik metnini Peygamberimiz'in değil, şeytanın okuduğunu iddia etmişlerdir.¹⁸¹ Bu görüşte olanlar şöyle demişlerdir: "bu söz şeytanın sözüdür. Bu, o cin şeytanının, Hz. Peygamberden dinlenen sözün cinsinden olduğu zannedilsin diye, Peygamber'in, bu sû reyi okurken durakladığı yerlerde, onun okumasının arasına kendiliğinden bu sözü söylemek suretiyle sokmuş olduğu bir kelimdir.cinlerin ve şeytanların konuştuıkları hususunda bir muhalefetin bulunmayışı da bu hususu destekler.bu sebeple, o şeytanın tıpkı Hz. Peygamber'in sesi gibi bir ses çıkarıp, onun konuşması sırasında ve susması durumunda bu kelimeleri söylemiş olması imkansız değildir. Bu sebeple orada bulunanlar, tıpkı Hz. Peygamber'in sesi gibi bir ses duyup, başka bir şahıs görmedikleri için, bunun Hz. Peygamber'in şzû olduğunu zannetmişlerdir. Hem sonra bu, Hz. Peygamber'e ait bir iş olmadığı için, onun Peygamber'liğini de zedelemeyiz."

Bu zayıftır. Çünkü sen, dinleyicilere Peygamber'in sözü gibi gelecek bir biçimde, Peygamber'in konuşması esnasında şeytanın konuşabileceğini söylersen, böyle bir ihtimal, peygamber'in konuşmuş olduğu her şeyde söz konusu olurki, bu da, şeriatın tamamından güven ve itimadın kalkması neticesine götürür.¹⁸²

Bu görüşü savunanlar Hz. Peygamber'in yanlışlıkla da olsa bu Garanik metnini okuduğunu ifade eden rivayetlerin güvenilirmez olduğunu bildirmişlerdir.¹⁸³

¹⁸⁰ Hasan Elik, a.g.e., s. 89-90.

¹⁸¹ Hasan Elik, a.g.e., s. 93-94.

¹⁸² Râzî, a.g.e., XXIII, s. 52.

¹⁸³ Hasan Elik, a.g.e., s. 93-94.

1.2.3. Garânik Olayının Vâki Olmadığını Savunanlar

Garanik Olayı'nın gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü Peygamberimizin Garanik metnini Kur'an diye okuması, onun ismeti açısından güvenilirliğine gölge düşürmektedir.¹⁸⁴

Garanik olayının gerçek olması demek, şeytanın Peygamberimize egemen olması ve ona her istediğini yaptırması anlamına gelmektedir ki, bu da insanların bütün düşünce, söz ve eylemlerinin şeytanın yönlendirmesi sonucu meydana geldiğini kabul etmek manasına gelir.¹⁸⁵

Ayrıca müşriklerin müslümanları hicrete zorlayacak kadar düşmanlık beslediği, Peygambere ve Kur'an'a amansız düşmanlıkların, şiddet ve baskıların egemen olduğu bir dönemde Hz. Peygamber'in Kâbe'de namaz kılarken açıktan Kur'an okuması ve müşriklerin de onu dinlemesi düşünülemez.¹⁸⁶

1.3. Kur'ân'ın İ'câzı

İ'caz kelimesi sözlükte “âciz bırakmak” mânâsında bir masdardır. Kur'ân'ın icâzından kasıt, “onun bütün insanları kendi benzerini getirmekten âciz bırakması” demektir. Kaynaklarda geçen bu tanımlamaya göre Kur'ân, yaratılmışların onun benzerini getirmekten âciz kalacakları yüce bir mertebededir. Yani insanoğluna, ona benzer bir kitap getirme gücü ve kuvveti verildiği halde, Kur'ân'daki fesahat ve belagat öyle bir yüce mertebeye ulaşmıştır ki, artık insanoğlunun ona benzer bir söz söylemesi mümkün değildir.¹⁸⁷

Kur'ân-ı Kerim'de insanların onun bir benzerini getiremeyeceği husunda Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler.”¹⁸⁸

Kur'ân'ın Allah'tan başkası tarafından gönderilemeyeceğinden bahsedilmekte ve şöyle buyrulmaktadır: “Bu Kur'an, Allah'a ait olmayıp da ondan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o kitab'ı açıklayandır. Onda şübhe yoktur, o âlemlerin Rabbindedir.”¹⁸⁹

¹⁸⁴ Hasan Elik, a.g.e., s. 100.

¹⁸⁵ Hasan Elik, a.g.e., s. 108.

¹⁸⁶ Hasan Elik, a.g.e., s.108

¹⁸⁷ Muhsin Demirci, a.g.e., s. 190-191.

¹⁸⁸ İsrâ, 17/88.

¹⁸⁹ Yunus 10/37.

Müşrikler, Kur'an'ın, Allah'ın sözü değil, Hz. Muhammed'in kendi sözleri olduğunu, kendinden uydurduğu sözleri Allah'a iftira ettiğini söylüyorlardı. Onlara göre Hz. Muhammed, duyup öğrendiği şeyleri kendi düşünce kalıpları içinde yoğurarak söylüyor, fakat bunları Allah'ın vahyi diye ileri sürüyordu. Müşriklerin bu söyleyişlerine 37. ayette cevap verilmektedir.¹⁹⁰

Şüphesiz ki, bu Kur'an şanı yüce olan Allah'tan bir haberdir, katındandır ve kulu Muhammed (s.a.v.)e indirmiştir. Müşriklerin o Kur'an ve Muhammed hakkında söyledikleri yalandır. Nitekim onlar şöyle söylemişlerdi: O, (Kur'an) Rumların Muhammed'e öğrettiği şiir ve kehanettir. Allah Teâlâ buyuruyor ki, bu Kur'an'ı Allah'tan başka hiç kimse ortaya çıkaramaz. Çünkü hiçbir yaratılmışın buna gücü yetmez. Bu Kur'an, "kendinden önceki kitapları tasdikleyen bir kitaptır". Yani kendinden önce peygamberlerine gönderdiği ilahi kitapları (Tevrat, İncil ve b.) tasdik eden bir kitaptır. Ayetin devamında "kitabı açıklayıcı" lafzından kasıt da Peygamberimiz Muhammed (s.a.v.)'e göndermiş olduğu Kur'an-ı Kerim'dir. Yani Kur'an onda insanlara farz olan şeyleri ve kendi kendini açıklayan ilahi bir kitaptır.¹⁹¹

Kısaca açıklamak gerekirse bu ayet Kur'an'ın mucize olduğunu, yaratılmışların onun bir benzerini getiremeyeceklerinden bahsetmektedir. Çünkü Kur'an fesahati, belagati, vecizliği, dünya ve ahrette fayda verecek zengin manaları içermesi itibariyle ancak ve ancak sıfatlarında, fiil ve sözlerinde hiçbir şeye benzemeyen Allah (c.c.) katından olabilir. Çünkü Allah'ın kelamı mahlûkatın kelamına benzemez.¹⁹²

1.4. Kur'an Okumanın Şekli ve Mahiyeti

Kur'an-ı Kerim sıradan bir kitap değildir. O, İlâhi bir kelimedir. Normal bir kitabın okunup anlaşılması için bile bazı kurallar vardır. Allah kelamı Kur'an'ı okuma kuralları elbette farklı olacaktır.¹⁹³ Burada biz Kur'an'ın hangi şekilde okunacağına dair bazı kurallardan bahsedeceğiz.

1.4.1. Kur'an Okumanın Şekli

Müzzemmil Sûresi 4. ayette Allah (c.c.) "Kur'an'ı tertil üzere" okumamız gerektiğini bildirmiştir. Tertil kelimesi ise tefsirlerde farklı şekillerde açıklanmıştır.

¹⁹⁰ Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, IV, Yeni Ufuklar Neşriyat, y.y., t.y., s.228.

¹⁹¹ Taberi, a.g.e., XV, s. 90.

¹⁹² İbn Kesîr, a.g.e., VII, s.363.

¹⁹³ Ali Akpınar, **Kur'an Niçin ve Nasıl Okunmalı**, IV. Baskı, Kitap Dünyası y., Konya 2013, s. 85.

Açıklaya açıklaya,¹⁹⁴ ağır ağır, harf ve harekelerin hakkını vererek tane tane,¹⁹⁵ tedebbür (ince ince düşünerek), temehhül (dura dura), teemmül, tefekkür ederek, anlayarak okumaktır, diye açıklanmıştır.¹⁹⁶

Buradaki açıklamalardan çıkan bir sonuç vardır. O da bu okuma biçiminin anlamaya yönelik olmasıdır. Burada önemli bir nokta da şudur: Kur'an harflerinin sıfat ve mahreçleriyle hakkını vererek en güzel bir ses ve tecvid üzere okunması, Kur'an'ı anlamaya engel görülmemelidir. Tam tersi bu durum, Kur'an'ı anlamaya katkı olarak görülmelidir. Çünkü Kur'an'ın tecvid ile okunması, onun doğru anlaşılması için ilk adımdır.¹⁹⁷

Gerçek anlamda Kur'an okumak için dil, akıl ve kalp birlikte hareket etmelidir. Dil, harflerin hakkını vererek ağır ağır okumalı, akıl manaları düşünmeli, kalp ise bu manalardan etkilenecek ürpemelidir.¹⁹⁸

Kişi Kur'an'ı okurken dilinin telaffuz ettiği lafzı kalbi ile tefekkür etmelidir. Bütün ayetlerin manalarını bilmelidir. Okuduğu ayetin manasını öğrenmeden diğer ayete geçmemelidir. Okurken rahmet ayetine geldiği zaman durmalı ve Allah (c.c.)'in ona vaat ettikleri ile sevinmeli ve Allah (c.c.)'tan rahmeti ve cenneti istemelidir. Okurken azap ayetine geldiği zamanda durup o ayet üzerinde düşünmeli ve kafirlerden bahseden ayetlerde imanını yenilemeli ve şöyle demelidir: Ben Allah(c.c.)'in birliğine iman ettim. Allah (c.c.)'tan korkması gerektiğini bilmeli ve Cehennem'den Allah'a sığınmayı istemelidir. "Ey iman edenler" diye başlayan ayetlerde durup ondan sonra gelen emir ve yasaklara kulak verilmeli, bu istenen şeylerin yerine getirilip getirilmediği sorgulanmalıdır. Okurken geçmiş milletlerin kıssalarına gelince, o helak edilen kavimlerden olmamaya gayret edip bu ümmetten olduğuna şükretmelidir.¹⁹⁹

Kur'an okumaya istiâze ile başlamak gerekir. Nitekim Allah (c.c.) bununla ilgili bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Kur'an'ı okuyacağın zaman, o kovulmuş şeytandan Allah (c.c.)'a sığın."'²⁰⁰

Sen bu Kur'an'ı okumaya başlayacağında, şeytanın karşına dikilerek seni Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmekten, içindeki hükümlerle amel etmekten alıkoymak istemesine karşı Allah (c.c.)'a sığın. Bilakis bu buyruk şu ifadeye benzer: Yemek yiyeceğin vakit Bismillah de. Yemek yemek isteyecek olursan Bismillah de, demektir.

¹⁹⁴ Taberî, a.g.e., XXIII, s. 362.

¹⁹⁵ Kurtubî, a.g.e., XIX, s. 37.

¹⁹⁶ Ali Akpınar, a.g.e., s. 85.

¹⁹⁷ Ali Akpınar, a.g.e., s. 85-86.

¹⁹⁸ Ali Akpınar, a.g.e., s. 87.

¹⁹⁹ Zerkeşî, a.g.e. I, S. 450.

²⁰⁰ Nahl, 16/98.

El-Kiyâ et-Taberî der ki: seleften bazılarında, mutlak olarak kıraatten sonra istiâzede buldukları da nakledilmiştir. Bunlar, yüce Allah(c.c.)'ın “Kur'an okuyacağın (okuduğun) zaman, o kovulmuş şeytan'dan Allah (c.c.)'a sığın”²⁰¹ ayetini delil göstermişlerdir. Ayetin zahirinin, istiâzenin kıraatten sonra olmasını gerektirdiğinde hiç şüphe yoktur. Çünkü Yüce Allah'ın: “Artık namazı bitirdiğiniz zaman, ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzere iken Allah'ı anın”²⁰² buyruğuna benzemektedir. Ancak, bu anlama gelme ihtimali yoktur. Çünkü bu da Yüce Allah'ın: “söz söylediğinizde de adaletli olunuz”²⁰³ buyruğu ile “Peygamberin hanımlarından ihtiyacınız olan bir şey istediğiniz zaman, onlardan perde arkasından isteyin.”²⁰⁴ buyruklarına benzemektedir. Bu buyruktan maksat, daha önce bir istekte bulduktan sonra perde arkasından onlardan bir şey istemek değildir. Yine bir kimsenin: Konuşursan doğru söyle, ihrama girecek olursan guslet, demesine de benzer ki, bu da ihrama girmeden guslet anlamındadır. Bütün bunların anlamı, böyle bir şey yapmak istediğin vakit şunu yap, şeklindedir. Buradaki istiâze emri de böyledir.²⁰⁵

Kur'an abdestli bir şekilde okunmalıdır. Abdest insan vücudunda bir zindelik, bir huzur oluşturur. Abdestli Kur'an okumak, gerçek manada tilaveti yakalamak hususunda önemli bir rolü vardır.²⁰⁶

Kur'an-ı Kerim tertibine göre okunmalıdır. İbn Mes'ûd, sondan başa doğru, tersinden Kur'an okuyan kimse için, “bu Kur'an'ı tersyüz etmektir” diyerek böyle bir okuyuşu hoş karşılamamıştır.²⁰⁷

Allah (c.c.) Neml suresi 92. ayette konumuzla ilgili şöyle buyurmaktadır: “Ve Kur'an okumam da bana emredildi. Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi için yola gelmiş olur; kimde sapsarsa de ki: Ben sadece uyarıcılardanım.”²⁰⁸

Bu ayetteki (وَ أَنْ أَتْلُو الْقُرْآنَ) “Ve Kur'an okumam da” yani Kur'an'ın hakikatlerini bilinçli bir şekilde onu okumaya devam etmem bana emredildi, demektir. çünkü okuyucu düşünerek, tefekkür ve tedebbür ederek Kur'an'ı okuduğu zaman perde arkasında saklı olan yeni yeni manalar keşfeder. Bu sebeptendir ki, âlimler ve hikmet sahibi kimseler Kur'ân okumaktan doymazlar. Çünkü Kur'an, dünyada her ilmin esasıdır. Kur'an'ı sesli

---

²⁰¹ Nahl, 16/98.

²⁰² Nisa, 4/103.

²⁰³ En'âm, 6/152.

²⁰⁴ Ahzab, 33/53.

²⁰⁵ Kurtubî, a.g.e., X, s.,174-175

²⁰⁶ Ali Akpınar, a.g.e., s. 88-89.

²⁰⁷ Zerkeşî, a.g.e., I, s, 456.

²⁰⁸ Neml, 27/92.

olarak okumak müstahaptır. Bu şekilde dil, hareketinden payını, göz bakmaktan, el de dokunmaktan nasibini alır.²⁰⁹

1.4.2. Kur'an Okumanın Mahiyeti

Kur'an okurken onu anlamak çok önemlidir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayet vardır.

Kur'an'ın insanlara öğüt almaları için kolaylaştırılması hususunda Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: “Andolsun Biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?!”²¹⁰

Yani hıfzedilmesini, kelimelerin telaffuzunu, insanlar düşünsün diye manasını anlamak isteyenlere manasını kolaylaştırdık. Kur'an'da olan nasihatlar vasıtasıyla Kur'an'ı ders ve ibret alınması için kolaylaştırdık. “Andolsun Biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık” ayetinin tekrar edilmesinin hikmeti, ders ve ibret alınması, geçmiş kavimlerin başına gelen azabın, onların halinden ibret almak için bilinmesi konusundaki hatırlatmayı yenilemek içindir.²¹¹

“Onlar Kur'an'ı iyiden iyiye düşünmezler mi?”²¹² Yani onu iyice belleyip Yüce Allah'ın İslam'dan yüz çeviren kimselere neler hazırladığını buna bakarak öğrenmezler mi?²¹³ Kur'an'ı düşünmedikleri için ondan uzaklaşırlar.²¹⁴

Allah (c.c.) Furkan Suresi 30. ayette Peygamber'in şikayetinden bahsetmekte ve şöyle buyurmaktadır: Rasul: “Ya Rabb! Gerçekten benim kavmim bu Kur'an'ı terk etti!” dedi.²¹⁵

Burada Allah (c.c.) Peygamberimizin bizlere şöyle dediğini haber vermektedir: “Ey Rabbim, doğrusu kavmim bu Kur'ân'ı terk edilmiş olarak bıraktı!” Çünkü müşrikler Kur'an okunduğu zaman onu dinlemiyorlardı. Nitekim bu durum başka bir ayette şöyle vurgulanmaktadır: “Kafir olanlar: Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve okunurken anlamsız sesler çıkarın; belki baskın çıkarsınız, dediler.”²¹⁶ Kafir olanlara Kur'an okunduğu zaman gürültü yaparlar ve onu dinlemesinler diye başka şeyler hakkında konuşurlardı. Bu durum da Kur'an-ı Kerim'i terk etme türüdür. Kur'an'a inanmayı, onu doğrulamayı terk etmek de onu terk etmenin bir nevidir. Aynı zamanda Kur'an'ın üzerinde düşünmemek, onu anlamak gayretini

²⁰⁹ Bursevî, a.g.e., VI, s.378.

²¹⁰ Kamer, 54/17.

²¹¹ Vehbe Zuhaylî, a.g.e., XXVII, s.157-158.

²¹² Muhammed, 47/24.

²¹³ Kurtubî, a.g.e., XVI, s. 246.

²¹⁴ Râzî, a.g.e., XXVIII, s. 65.

²¹⁵ Furkân, 25/30.

²¹⁶ Fussilet, 41/26.

göstermemek, emirlerine amel etmek, nehiyelerinden kaçınmak suretiyle gereğini yerine getirmemek, onu bırakıp şiir, söz, şarkı, eğlence, konuşma da onu terk etme çeşididir.²¹⁷

Kur'an-ı Kerim, Allah (c.c.)'ın kullarına hitabı, onların sıkıntılarını çözücü ve onları dünya ve ahirette saadet dolu bir hayata taşıyıcıdır. Kur'an-ı Kerim tüm insanların hayrına ve yararına inmiştir. O Kur'an insan hayatına yön vermek için Yüce Allah'ın katından bir öğüt, bir rehber, bir rahmet ve bir şifa kaynağı olarak inmiştir. Kur'an tüm insanlara hitab eden ve hayatın her alanına yön veren ilâhî bir mesajdır.

Kur'an-ı Kerim'i önemsememek, onu sıradan bir kitap gibi görmek, ona rağmen yaşamak, onun ilgi alanlarını daraltmak, onu anlaşılmas bir kitap görmek, Kur'an'ı doğru anlamının önündeki engellerdir. Kur'an'a muhatap bir insan olarak, onun tüm ayetlerini sanki kendimize iniyormuş gibi algılayarak, onu ciddiye alarak, mushafına gösterdiğimiz saygıdan daha fazlasını, onun içeriğine göstererek onu anlamaya ve gereklerini yerine getirmeye gayret etmeliyiz.²¹⁸

Nisa suresi 82. ayette Kur'an üzerinde düşünmekle ilgili Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “Hala Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda bir çok tutarsızlık bulurlardı.”²¹⁹

Yüce Allah kullarına Kur'an üzerinde düşünmelerini emretmiştir. Kur'an'dan ve onun muhkem manalarını, kuvvetli ifadelerini tedebbür etmekten yüz çevirmeyi yasaklamış ve onlara Kur'an'da hiçbir farklılık, çelişki, tezad ve tutarsızlık bulunmadığını haber vermektedir. Çünkü O büyük hikmet sahibi ve övgülere layık olan Yüce Allah tarafından indirilmiştir. Yani haktan gelen bir hakikattir. Bu sebepten “Hala Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmüyorlar mı?” buyurduktan sonra şöyle diyor: “Eğer bazı cahil müşriklerin ve münafıkların söyledikleri gibi “Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı”, yani uydurma ve türetme olsaydı, “onda birçok tutarsızlık bulurlardı.” Yani, birçok çelişki ve tezad bulacaklardı. Oysa Kur'an bu çelişkiden uzak, dolayısıyla Allah katındandır.”²²⁰

Gerek Kitap ehli, gerekse putperestler ve münafıklar durmadan Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkar ediyor ve bu havayı yaymaya çalışıyorlardı. Allah Teâlâ bu ayetle onlara hissi davranmaktan vazgeçip akıl ve zekalarını, vicdan ve iz'anlarını kullanmalarını hatırlatıyor. Aynı zamanda Yüce Allah Kur'ân'ı kapsamlı bir şekilde araştırmalarını, ayet ve sureler arasındaki uyuma bakmalarını, geçmişle ve gelecekle ilgili haberlerine dikkat

---

²¹⁷ İbn Kesir, a.g.e., X. s. 303.

²¹⁸ Ali Akpınar, a.g.e., s. 54.

²¹⁹ Nisa, 4/82.

²²⁰ İbn Kesir, a.g.e.,II, s. 172.

etmelerini, tarihi gerçeklerle karşılaştırmalarını, getirdiği hükümlerin yüceliğine, adalet terazisiyle bakmalarını istiyor.

Bunun için Allah (c.c.) inkarcıları, inatçıları ve ikiyüzlüleri insafa sağduyulu olmaya çağırarak Kur'an üzerinde etraflica düşüncelerine yeniden bir rahmet kapısı açıyor. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in peygamberliğine en büyük şahit ve belgenin Kur'an olduğu gösteriliyor.²²¹

İsra Sûresi 82. ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “Biz Kur'an'dan mü'minler için şifa ve rahmet olan şeyleri, parça parça indiriyoruz. Zâlimlerin ise ancak ziyanını artırır.”²²²

Allah (c.c.) Kur'ân-ı Kerim'de ilâhiyat, nübüvvet, mahşer, yeniden diriliş, kaza ve kader konularını geniş bir şekilde açıklamış ve bundan sonra da namazı emretmiştir. Namazdaki sırlara dikkat çekince ve bunların hepsi de Kur'an'da zikredilmiş olunca bütün bunların peşinden, Kur'ân'ın şifâ ve rahmet olduğunun açıklanmasını getirmiş ve (وَتُنزَّلُ) (مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ) “Biz Kur'an'dan, şifa ve rahmet olan şeyleri, parça parça indiriyoruz” buyurmuştur. Buradaki (min) harf-i cerri kısım için değil, cins için getirilmiştir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir ayette şöyle buyurmuştur: (فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ) (مِنَ الْأَوْثَانِ) “O halde murdardan, putlardan kaçının, uzaklaşın”²²³ Buna göre ayetin manası, “Biz, bir Kur'an olan bu cinsten, bir şifa olan bu şeyleri indiriyoruz. Buna göre Kur'ân'ın tamamı, mü'minler için bir şifadır” şeklinde olur.²²⁴

Allah (c.c.) İsra suresi 88. ayette şöyle buyuruyor: “Ey Muhammed! De ki: Yemin olsun, eğer insanlar ve cinler bu Kur'ân'ın benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine yardımcı olsalar bile, yine onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdir.”²²⁵

Allah (c.c.) bu ayette Yüce Kur'ân'ın değerine dikkat çekmiştir ve bütün insan ve cinlerin toplanıp da Peygamber'imize (s.a.v.) indirilen bu Kur'ân'ın bir benzerini indirmek isteseler buna güç yetiremeyeceklerini ve bu konuda birbirlerine yardımcı da olsalar, aralarında fesahat, belagat ehli Araplar ve yüksek beyan sahibi usta edipler de olsa ve bunlar bir arada çalışsalar bu çalışmanın boş olacağını Allah (c.c.) burada haber veriyor. Gerçekten de bunun bir benzerinin getirilmesi mümkün olmayan bir meseledir. Çünkü yaratılmış varlıkların sözü, yaratanın sözüne benzeyemez. Allah (c.c.)'in eşi, benzeri ve dengi yoktur.²²⁶

²²¹ Celâl Yıldırım, **İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri**, III, Anadolu yay., İzmir t.y., s. 1398-1399.

²²² İsra, 17/82.

²²³ Hacc, 22/30.

²²⁴ Razî, a.g.e., XXI, s. 35.

²²⁵ İsra, 17/88.

²²⁶ İbn Kesîr, a.g.e., IX, s. 88; Ebu's-Suûd Efendi, a.g.e., III, s. 480.

Allah (c.c.) başka bir ayette şöyle buyuruyor: “Andolsun ki biz bu Kur’an’da insanlar için her türlü misali çeşitli şekillerde açıkladık. İnsanlardan pek çoğu ise, illede küfürde ayak direttiler”²²⁷

Allah (c.c.) bu ayetle kesin bürhanları, belgeleri beyan ettiğini ve Hakkı izah edip genişçe bildirdiğini vurgulamış, ancak buna rağmen insanların çoğu Hakkı inkar etiklerini ve nankör olduklarını bildirmiştir.²²⁸

Bu ayet hakkında Razî tefsirindeki açıklamalardan biri de şöyledir: “Andolsun ki biz bu Kur’an’da insanlar için her türlü misali çeşitli şekillerde açıkladık” ayet-i kerimesinden şu kastedilmiş olabilir. “Biz onlara, Nuh, Ad ve Semud kavimleri gibi, küfürlerini sürdüren kimseleri nasıl her türlü belalarla sınadığımızı haber verdik ve bu metodumuzu defalarca açıklayıp durduk. Ama buna rağmen yine o topluluklar, yani Mekkeliler, bu açıklamalarımızdan ders almadılar da aksine küfürlerini devam ettirdiler.”²²⁹

1.5. Kur’ân’ın Yazılması

Hiz. Muhammed (s.a.v.) kendisine nazil olan vahiyleri, vahiy katiplerine yazdırmıştır. Hiz. Muhammed (s.a.v.) okuma ve yazma bilmeyen ümmi bir peygamberdi. bununla ilgili ayette Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: “Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtila uyanlar kuşku duyarlardı”²³⁰

İşte Kur’ân-ı Kerim çocukça kuruntulara varana kadar, inkar edenlerin tüm kuşkularını ele alarak birer birer çürütüyor. Çünkü Hiz. Peygamber hayatının uzun bir dönemini o müşriklerin aralarında geçirmişti ve bu süre içinde ne bir kitap okumuş, ne de yazmıştı. Sonra da okur-yazar olanları dehşete düşüren bu olağanüstü Kitab’ı (Kur’ân’ı) onlara getirmişti. Eğer daha önce okur-yazar biri olsaydı bu konuda kuşkuları bulunacaktı. Peygamber’imizin hayatı o müşriklerin aralarında geçmişti. Bu konuda bir kuşkuları varsa söylesinler. Biz de diyoruz ki, Kur’ân-ı Kerim, onların çocukça itirazları dahil her türlü kuşkularını ele alıp çürütüyor.²³¹

Hiz. Peygamber, nâzil olan Kur’an ayetlerini hafızasında tutar, derhal vahiy katiplerine yazdırır, hem yanındakilere ve hem de namazlarda okurdu. Bu bakımdan Kur’ân-ı Kerim,

²²⁷ İsra 17/89.

²²⁸ İbn Kesîr, a.g.e., IX, s. 88.

²²⁹ Râzî, a.g.e., XXI, s. 56.

²³⁰ Ankebut, 29/48.

²³¹ Seyyid Kutub, a.g.e., V, s.2746.

ilahî kitaplar arasında, olduğu gibi kalan, dili değişmeyen ve hiçbir ilahî kitaba nasib olmayan bir mazhariyete ulaşmıştır.²³²

Hiz. Muhammed (s.a.v.), gelen vahiyleri vahiy katiplerine yazdırdığına dair haberler, hem hadis kitaplarında, hem de tarih kitaplarında mevcuttur. Bir rivayette Hiz. Berâ (r.a.) şöyle demektedir: “Rasûlü Ekrem الْقَاعِدُونَ âyeti nâzil olduğu zaman, bana falanı çağırın, dedi. Çağrılan şahıs mürekkebi, kalem ve üzerine yazı yazılacak malzele ile geldiğinde ona, الْقَاعِدُونَ yaz, dedi.”²³³

İlk Müslümanlardan olan Hiz. Ömer Müslüman olduğu zaman kız kardeşinin elinde (طه) suresinden yazılmış bir sahife olduğu zikredilmektedir. Yine Peygamber’imiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır: Benden Kur’an’dan başka bir şey yazmayın, eğer Kur’an’dan başka bir şey yazdınızsa onu imha edin” Bu hadisler Kur’an’ın Peygamber’imizin emriyle yazıldığına kanıtıdır.²³⁴

Kur’an-ı Kerim’in herhangi bir parçası nazil olduğunda Peygamber’imiz nazil olan ayet veya ayetlerin yazılacağı yeri bizzat gösterirdi. Kaynaklarda anlatılanlardan öyle anlaşılıyor ki Rasulullah, yazı işini vahiy katibine tamamlattıktan sonra ondan okumasını istiyor ve eğer bir hata vuku bulmuşsa onu hemen düzelttiriyordu.²³⁵

O devirde kağıt henüz mevcut değildi ve hicret öncesinde Mekkeli Müslümanlar (sonradan Medineli’ler), ne olursa olsun kendi imkanlarına göre bulabildikleri vasıtalar üzerine kendileri için özel Kur’an nüshaları çıkarıyorlardı. Sahabeler bu Kur’an’ı parşömen (yazı için özel deri) parçaları ve tabaklanmış derilere, tahtadan yapılmış tabletlere, develerin kürek kemiklerine, üzerine kolayca ayetlerin kakılmak (hakkedilmek) sûretiyle yazılabileceği bazı beyaz taş çeşitlerine, hurma ağacı yapraklarının orta damarlarına, kırık seramik kab parçaları ve daha başka bir çok şey üzerine yazıyorlardı.²³⁶

Hiz. Peygamber’in vefatından sonra bu konu hemen ele alınmamıştır. Peygamber’imizin hayatının son birkaç ayında zühur eden ve irtidat harpleri diye adlandırılan bir takım ayaklanmalar olmuştu. Sahte peygamber olan Müseylime’ye karşı yapılan Yemame savaşında pek çok Kur’an hafızı şehit olmuştu. Bu nedenle Hiz. Ömer o dönemin halifesi Hiz. Ebu Bekr’in yanına gelerek: “Rasulullah’ın sahabeleri pervane böceklerinin ateşe atıldıkları gibi, kendilerini ateşe attılar. Bu bakımdan ben onların benzer fırsatlar ele geçirdiklerinde

²³² İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Usûlü**, T.D.V.Y., IX. Baskı, Ankara 1993, s. 63

²³³ İsmail Cerrahoğlu, a.g.e., s. 63.

²³⁴ İsmail Cerrahoğlu, a.g.e., s. 64.

²³⁵ Muhammed Hamidullah, **Kur’an-ı Kerim Tarihi**, (çev. Salih Tuğ) II. Baskı, M.Ü.İ.F.V.yay., İstanbul 2000, s. 42.

²³⁶ Muhammed Hamidullah, a.g.e., s. 44-46.

aynı şekilde şehîd düşmekten geri durmayacaklarından endişeliyim. Halbuki onlar Kur'an'ın taşıyıcısıdır. Böylece Kur'an-ı Kerim (onlarla birlikte) kaybolacak ve unutulacak. Keşke sen onu bir araya toplasaydın ve tedvin etseydin” dedi. Hz. Ebu Bekir bu fikre yanaşmadı ve şöyle dedi: “ ben Hz. Muhammed (s.a.v.)’in yapmadığı bir şeyi mi yapacağım?” Bu cevap üzerine konuşma bu şekilde devam etti ve sonunda Hz. Ebu Bekir vahiy katibi olan Zeyb b. Sabit’i çağırdı. Hz. Ebu Bekir konuyu ona aktardı ve şöyle dedi: “Sen hangimizin görüşünü kabul edersen o olacak” Zeyd b. Sabit Hz. Ebu Bekr’i haklı buldu. Ancak Hz. Ömer şöyle sordu: “Eğer dediğim şekilde yapacak olsanız bunun size ne zararı dokunur? Biz bir müddet düşündükten sonra şöyle dedik: “Vallahi, bundan bize gelecek bir zarar yoktur! Zeyd b. Sabit devamla şunları söyledi: “ Halife Hz. Ebu Bekr’in emri üzerine ben (Kur'an'ı) deri parçaları, kürek kemikleri ve hurma ağacı yapraklarının orta damarları üzerine yazdım.²³⁷

1.6. Kur'ân Tecvîdi

Tecvîd (تَجْوِيدُ), جَادَ fiilinden türetilmiş تَفْعِيلُ vezninde bir mastardır.

Arapça’da جَوَّدَ bir şeyin bozukluğunu giderip düzeltmek ve onu güzelleştirmek demektir. Yani tecvîd kelimesi, تَصْحِيحٌ (doğru yapmak) ve تَحْسِينٌ (güzelleştirmek) kelimelerinin ifâde ettiği anlamı tek başına ifade eder. Bu nedenle tecvîd kelimesi Kur'an-ı Kerim’i düzgün ve güzel okumak anlamında bir terim olarak kullanıla gelmiştir.

Tecvîd kelimesini terim olarak şöyle ifade edebiliriz: “Tecvîd, harflere her sıfatın hakkını ve müstehakkını vermektir.”²³⁸

Bu tarifte “harflerin hakkı” tâbiri ile “lâzımî sıfatlar”, “harflerin müstehakkı” tâbirî ile de “ârizî sıfatlar” kastedilmektedir. Bu tarife göre tecvîd, Kur'an harflerinin, lâzımî ve ârizî sıfatlarına uyararak okunmasıdır.

Tecvîd kelimesinin tarifini daha basir bir ifade ile söyleyecek olursak: Tecvîd, Kur'an harflerinin doğru, düzgün ve güzel bir şekilde okunmasıdır.²³⁹

Tecvîdin konusu denilince, bütün özellikleriyle hece harfleri ve Kur'an kelimeleri akla gelir.²⁴⁰

Tecvîd’in gayesi Allah (c.c.)’ın Müzemmil suresi 4. Ayetindeki (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ) (تَرْتِيلاً) “Kur'an'ı açık, tane tane tertil ile oku” emrine uymaktır. Bu ayette Allah (c.c.)

²³⁷ Muhammed Hamidullah, a.g.e., s. 44-46.

²³⁸ Rahim Tuğral, **Ana Hatlarıyla Kur'an Tecvîdi**, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı y. İzmir 2009, s. 1.

²³⁹ Rahim Tuğral, a.g.e., s. 2.

²⁴⁰ Ahmed Madazlı, **Tecvîd İlmî ve Kur'an Kıraatı İle İlgili Mes'eleler**, I. baskı, Kandil Matbaası, Akara 1985, s. 18.

Peygamberimize Kur'ân-ı Kerîm'i tecvîd ile okumayı emretmiştir. Burada emrin hususi oluşu, hükmün umumi oluşuna engel değildir. Bu kurala göre buradaki emir bütün Müslümanlara şamildir. Nitekim Aliyyü'l-Karî (v. 1014/1606): “Hitap Peygamber (s.a.v.) e olmakla beraber esas murat ümmettir. Zira Hz. Peygamber zaten tecvîde riayetkârdı” demiştir.²⁴¹

Yukardaki ayette geçen tertil kelimesi Hz. Ali (r.a.)'a sorulduğu zaman: “Tertil, harflerin tecvidi (yani, harfleri sıfat-ı lâzime ve sıfatı ârizalarıyla okumak) ve vakıfları (vakıf yerlerini) bilmektir diye cevap vermiştir.²⁴²

2. KIRÂAT İLMİ

2.1. Kırâat İlminin Tarifi

Kur'ân-ı Kerîm'deki kelimelerin edâsının keyfiyetini ve ihtilaflarını, nakledenlerine isnad ederek bilmektir.²⁴³ Şöyle de söyleye biliriz: “Kur'ân kelimelerinin ne şekilde edâ edileceğinden bahsetmektedir.²⁴⁴

Kırâat ilminin diğer bir tarifi de şöyledir: “Kur'ân'a mahsus kelimelerin telaffuz keyfiyetini ve edâ yollarını, nakledenlerinin bütün vecihleriyle ittifak ve ihtilafları yönünden bilmektir.²⁴⁵

Büyük kırâat âlimi İbnü'l-Cezerî (v. 833/1430) kırâat ilmini şöyle tarif etmiştir: “Kur'ân kelimelerinin nasıl okunacağını ve râvilere nisbet etmek sûretiyle bu kelimeler üzerindeki farklı okuyuşları konu edinen bir ilimdir.” İbnü'l-Cezerî (v. 833/1430)'nin yapmış olduğu bu tarif kapsayıcı olması bakımından çok uygundur. Çünkü kırâat ilmi hem Kur'ân lafızlarıyla hem de bu lafızların edâ ve ifâde keyfiyetleri ve okunuş güzelliğiyle ilgilenmektedir. İbnü'l Cezerî(v.833/1430)'nin kırâat ilmine vermiş olduğu bu tarif nahiv, dil ve tefsir ilimlerini dışarıda bırakmaktadır. Çünkü bu ilimlerde edâ keyfiyeti zorunlu değildir. Aynı zamanda bu ilimlerde bilgiyi ilk sahiplerine isnad etmek çoğu zaman beklenmez. Kur'ân kelimelerinin okunuş keyfiyetiyle ilgilenen bu ilme kırâat denildiği gibi aynı zamanda gerekli şartları taşıyan kimselerden her birinin belli kurallar dairesinde tercih ettikleri okuyuşlarına da bir bütün olarak kırâat denir. Büyük kırâat imamlarının tercihleriyle ilgili söylenen Nâfi

²⁴¹ Ahmed Madazlı, a.g.e., s. 18.

²⁴² İbnü'l-Cezerî, **en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr**, I, (tah.Ali Muhammed ed-Dabbâ) y.y., Mısır, t.y., s. 209

²⁴³ İsmâil Karaçam, **Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kırâati**, Nedve y., Konya t.y., s.235.

²⁴⁴ Nihat Temel, **Kırâat ve Tecvid İstılahları**, M.Ü.İ.F.V.Y., İstanbul 1997, s.85.

²⁴⁵ İsmâil Karaçam, a.g.e., s.235.

kırâati, Âsım kırâati gibi ifadeler bunu açıkca göstermektedir.²⁴⁶

Kırâat ilmini şöyle de tarif etmişlerdir: “Kur’ân-ı Kerîm’in tilâveti esnâsında, kelimelerde meydana gelen ayrılıklardır.” Bu ayrılıklar; ya kelimenin aslını oluşturan harf ve hareketlerde olur. Ya da Med, Kasr, Feth ve imâle gibi, şive farkı olarak düşünebileceğimiz edâ keyfiyetinde, yani tatbikatta ortaya çıkar.²⁴⁷

2.2. Kırâat İlminin Tarihi

Kırâat ilmi, Kur’an’la doğrudan ilgisi sebebiyle Kur’ân’ın nüzûlundan sonra ortaya çıkmışsa da Kur’ân’ın Arapça olması, kendine mahsus okunuş şekillerinden bir kısmının Araplar tarafından Kur’ân’dan önce de uygulanması gibi nedenler, bu ilmin köklerinin daha öncelere kadar uzandığını göstermektedir. Yedi harfin Arap dili lehçeleriyle ilgisi sebebiyle kırâat ilminin aynı zamanda Arap dili tarihiyle de alakası bulunmaktadır. Bu nedenle ilk dönem dilcilerinden büyük bir kısmının kırâat kırâat ilmiyle, kırâat âlimlerinden bir çoğununda de dil ilmiyle meşgûl olduğu görülmektedir.²⁴⁸

2.2.1. Hz. Peygamber Devrinde Kırâat

İslâmî ilimler içerisinde ortaya çıkışı ve önemi bakımından önceliğe sahip olan kırâat ilminin Kur’ân’ın nüzûluyla birlikte başladığını söylemek mümkündür. Çünkü Muhammed (s.a.v.) kendisine nazil olan âyetleri, öğretildiği şekilde büyük bir özenle okuyor ve ashabına öğretiyordu. Onun okuyuşunu dinleyen veya ondan bizzat okuyan ashâb, bu okuyuşları muhafaza ederek başkalarına ulaştırıyordu. Bu konunun mühim olmasının nedeni kaynağının Kur’ân-ı Kerîm olmasıdır. Çünkü ağır ağır ve dikkatlice okumak anlamına gelen ve Mekki sûrelerde geçen “tertîl” kelimesi ile benzer ifâdelerin yer aldığı âyetler²⁴⁹ bu hususu açıkça ortaya koymaktadır.²⁵⁰

Sahih hadis kaynaklarında geçen bazı hâdiseler, Hicret’ten bir süre sonra Kur’ân’ı iyi bilen sahabîlerin sayısının bir hayli arttığını göstermektedir. Konuyla ilgili en meşhur rivayet Bi’rimaûne hadisesidir. Hadîs ve siyer kaynaklarında Resûlullah’ın hem zabt hem de okuyuş güzelliğine sahip olan sahabîleri Kur’ân hocası olarak muhtelif bölgelere gönderdiğine dair

²⁴⁶ Abdülhamit Birişik, **Kıraat İlmi ve Tarihi**, Emin Y., I, baskı, Bursa 2004, s. 17-18.

²⁴⁷ Ahmed Cevdet Paşa ve Ali Muhammed Ed-Dabbâ, **Kur’ân Tarihi ve Kur’ân okumanın Edepleri**, (çev. Ali Osman Yüksel) II baskı, Bayrak Y., İstanbul 1989, s. 125.

²⁴⁸ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s.24.

²⁴⁹ el-Furkân 25/32; el-Müzzemmil 73/4; el-İsrâ 17/106.

²⁵⁰ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s.24.

bilgiler bulunmaktadır. Onun, Benû Âmir kabilesine Kur'ân'ı ve İslâm'ı öğretmek üzere gönderip de Bi'rîmaûne kuyusu civarında komplo kurularak öldürülmesi hadisesinde adı geçen Suffe ehli 70 sahâbî için büyük üzüntü duyması ve bir ay boyunca katillere beddua etmesi²⁵¹ hem Resûlullah'ın (s.a.v.) Kur'ân bilgisine sahip olanlara çok büyük değer verdiğini hem de onların sayılarının bir hayli fazla olduğunu göstermektedir. Bu sahabe hakkında Buhârî'nin bâb başlığında naklettiğine göre Âl-i İmrân sûresinin 169-171. âyetleri nazil olmuştur. Enes b. Mâlikin aynı rivayette yer alan bunlar hakkında “(Kavmimize haber verin ki, biz Rabbimize kavuştuk; O bizden razı oldu biz de O'ndan razı olduk)” şeklinde vahiy indiğini ve insanların bu âyetleri okuduğunu, ancak bunun sonradan metni ile birlikte nesh olduğunu söylemesi²⁵² önemli bir bilgidir.

Resûlullah (s.a.) döneminde kıraat ilminin durumu ile ilgili önemli konulardan biri de Kur'ân kelimelerinin Kureyş lehçesi dışında ihtiyaca binâen ve sınırlı şartlar içerisinde bir başka bölgesel lehçe ile okunmasına imkan veren yedi harf meselesidir. Bu, Resûlullah'ın sağlığında ortaya çıkan bir okuma kolaylığı ve sınırlı bir ruhsat İken, sonradan kıraat farklılıklarının ve vecihleri'nin de önemli bir dayanağı olmuştur. Temel hedefi Kur'ân'ın geniş halk kitleleri tarafından öğrenilmesi ve okunması olan yedi harf ruhsatı ile, bir yandan yeni bir ilmin temelleri atılmış öte yandan da âdeta İslâm toplumunun farklılıklara açık ve başkalarına karşı hoşgörülü olduğu gösterilmek istenmiştir.²⁵³

Resûl-i Ekrem müslümanları bir yandan Kur'ân'ı öğrenmeye ve okumaya teşvik ederken, öte yandan da öğrenilen Kur'ân'ın unutulmaması konusunda müslümanları uyarmıştır. Ebû Musa el-Eş'arî'nin (r.a.) anlattığına göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “Kur'ân'ı muhafazaya ihtimam gösterin. Muhammed(s.a.v.)'in nefsinin kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâle kâsem olsun ki, Kur'ân-ı Kerîm'in (kişinin ezberinden) kaçması, develerin bağlarından boşanıp kaçmasından daha kolaydır.”²⁵⁴ Abdullah İbn Ömer'den de benzer bir rivayet gelmiştir.

2.2.2. Sahâbe Devrinde Kırâat

Adına “Asru'l-câhiliye” denilen bir dönemde İslâm'ı kabul edip Resûlullah'ın yanında yer alan bu sebeple de Ashâbü'r-Resûl adını alan insanlar, yeni din içinde hangi grup ve sınıftan, hangi ırk ve bölgeden gelirse gelsinler birbirlerinden ayrı tutulmamışlar,

²⁵¹ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, **Sahîh-i Buhârî**, Dâru Ebu Hazmeri, Kahire, Cihad 19, s. 342.

²⁵² Buhârî, **Sahîh-i Buhârî**, Cihad 19.

²⁵³ Abdülhamit Birışık, a.g.e., s.29.

²⁵⁴ Buhârî, Fezâ'ilü'l-Kur'ân, 23, s. 627.

böylece bu insanlar sevgi ve kardeşlik bağlarıyla yeni bir toplumun temellerini atmışlardır. Geldiği inanç ve yaşadığı toplumun hayat anlayışı düşünüldüğünde, yeni durumu eskiye göre ölümle hayat kadar farklı olan sahabe İslâm'a öylesine sarılmış ki, onun için canını vermekte asla tereddüt etmemiştir. Bu inanç ve değişimin kaynağı, şüphesiz ki Kur'ân-ı Kerîm ve onun tebliğicisi olan Resûlullah (s.a.v.) idi. Kur'ân ile yeni bir hayat elde eden müslümanlar, ona sımsıkı sarılmışlar ve onu hayatlarının en ayrılmaz parçası haline getirmişlerdir. İslâm târihi ve hadis kaynaklarında, bununla ilgili yüzlerce olay ve rivayet bulunmaktadır. Sahabenin Mekke döneminin zor şartları altında yazılı Kur'ân metinlerini, bir biri arasında nasıl dolaştırdığını İslâm târihi kaynaklarında görmek mümkündür. Kur'ân okumak ve Resûl-i Ekrem'in sohbetinde bulunmak isteyen sahabe farklı yollar kullanarak Dârü'l-Erkâm'a gelir ve orada, yakın zamanda inen âyetleri öğrenirlerdi. Erkâm'ın evi, Hz. Ömer'in müslümanlığına kadar bu işlevini sürdürmüştür

Hz. Osman (r.a.), Mushafları çoğalttıktan sonra bu Mushaflardan herbirini bir beldeye, o mushafın ihtiva ettiği kırâat vecihlerini öğretecek bir zat ile göndermiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in gönderildiği bu belde sâkinleri, Kur'ân'ın kırâatını bizzat Allah'ın elçisinden öğrenmiş olan ashâbdan aldılar ve öğrendikleri gibi okudular.²⁵⁵

Sahâbe'nin Peygamber'imizden Kur'ân-ı Kerîm'i alış şekilleri aynı değildi. Sahâbeler içerisinde Rasûlullah'dan bir kırâat alan olduğu gibi, iki ve daha fazla alanlar da vardı işte bu sebebe dayanarak denilebilir ki, kırâatı alan Tâbi'în ve Etbâ'u't-Tâbi'în'in de kırâatlarındaki farklılıklar devam eti. Aynı durum, kırâatların son bulduğu meşhur imamlara ulaştı. Onlar da bu kırâatları tesbit ettiler, tesbit ettikleri kırâatlarıyla isim aldılar ve mensûb oldukları kırâatları yaydılar. Kırâat ilminin ve kırâatların muhtelif olmasının menşei, Kur'ân-ı Kerîm'in inzâl olduğu "yedi harf"tir, yoksa ne Peygamber'imiz (s.a.v.) efendimizdir, ne de kırâat imamları değildir.²⁵⁶

İbnü'l-Cezerî'nin "en-Neşr" eserinde konuyla ilgili şunlar kaydedilmiştir: "Kur'ân'ın kayda geçirilmesindeki en mühim unsur hafızlardır. Bu nedenle Hz. Osman ekseriyetle her mushafı, mecbur olmadığı halde, kırâatına uygun birisiyle göndermiştir. Her şehir ahâlisi kendi mushafını okumuş, Allah Rasûlü'nden aldığı vecihle, Ashaptan mushafının kırâatını öğrenmiştir. Bu bahsettiğimiz şehir ahâlisinden öyle kimseler olmuştur ki, kırâatların elde edilmesi ve nakli konusunda gece gündüz çalışmışlar, hatta bu hususta uyulan imamlar ve doğruyu gösteren yıldızlar olmuşlardır. Onların hemşehrileri, bunların kırâatlarının kabûlu,

²⁵⁵ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., s. 8.

²⁵⁶ İsmâil Karaçam, **Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklılıklarına Etkisi**, M.Ü.İ.F.V.Y., İstanbul 1996, s.91-92.

rivâyetlerinin ve dirâyetlerinin sıhhatinde icma etmişler, kimse ihtilaf etmemiş, kırâatları kendilerine nisbet edilmeye başlanmış ve bu hususta kendilerine itimad edilen kimseler olmuşlardır’’²⁵⁷.

“Sonra kırâat âlimleri bunların akabinde çoğaldılar, muhtelif şehirlere dağıldılar, imamlar birbirini takib etti, tabakaları bilindi ve sıfatlarında birbirinden ayrıldı. Bunlardan kırâati, rivayeti ve dirâyetiyle meşhur olan itkân sahibi kimseler olduğu gibi bu vasıflardan bir vasıfla yetinenler de vardır. Bundan dolayı zamanla aralarında ihtilaflar çoğaldı, dapt da azaldı. Neredeyse bâtil, hakka karışacaktı.’’²⁵⁸

“Bu esnada İslâm ümmetinin hâzik âlimleri ve yüce imamları kalkındılar, ellerinden geldiği kadar çalıştılar, sahîh ile bâtilin arasını ayırdılar, harfleri ve kırâatları topladılar, vecihleri ve rivâyetleri nisbet ettiler, meşhûr ve şâz, sahîh ve fâz kırâatların arasını, koydukları usûl ve tercih ettikleri esaslara göre ayırdılar.’’²⁵⁹

2.3. Yedi Harf Meselesi

Yedi harf (el-Ahrufu’s-Seb’a) kavramındaki الْأَحْرُفُ harf kelimesinin çoğuludur. “harf” bir şeyin ucuna ve kenarına, sivri ve keskin kısmına denir. Bu kelime Kur’ân-ı Kerim’de bir âyette geçmekte ve Türkçe meallerde “kenar, kıyı, taraf, yön gibi mânâlar verilmektedir. Bununla ilgili âyette Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “İnsanlardan kimi Allah’a yalnız bir yönden kulluk eder’’²⁶⁰ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ²⁶¹ bu âyette ki, “harf” kelimesi “yön” anlamında kullanılmıştır.²⁶¹

“es-Seb’a” (السَّبْعَةُ) “yedi” adedini bildiren bu kelime hakkında iki görüş ileri sürülmüştür:

1. Bazılarına göre “es-Seb’a” lafzı; gerçek anlamında kullanılmış olup, altı ile sekiz arasındaki, bilinen “yedi sayısını ifade eder ve bu mânaya delâletinde de kesinlik vardır.

2. Diğer görüş sahipleri ise; bu terkipteki “es-Seb’a” lafzının, bilinen “yedi sayısı olmadığını, bunun çokluk ifade ettiğini; dolayısıyla belirli bir sayının kastedilmediğini söylemişlerdir.²⁶²

Yedi harfin yedi vecih olarak değerlendirilmesi hususunda İbn Kuteybe (v. 276/889),

²⁵⁷ İbnü’l-Cezerî, a.g.e., I, s. 8.

²⁵⁸ İbnü’l-Cezerî, a.g.e., I, s. 9.

²⁵⁹ İbnü’l-Cezerî, a.g.e., I, s. 9.

²⁶⁰ Hacc, 22/11.

²⁶¹ Abdurrahman Çetin, **Kur’ân-ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar**, Ensar Neşriyat, II. baskı, İstanbul 2010, s. 35.

²⁶² Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 37.

Te'vilü Müşkili'l-Kur'ân adlı eserinde şunları kaydetmektedir: “Ben kıraatlardaki ihtilaf vecihlerini iyice düşündüm ve şu yedi vechi buldum” diyerek bu vecihleri şöyle sıralamaktadır:

1. Kelimenin irabında veya harekesinde meydana gelen ve fakat yazısında ve mânâsında değişiklik olmayan farklılıklardır.

2. Kelimenin irabında veya harekesinde meydana gelen, mânâsını değiştiren fakat yazılışı değişmeyen farklılıklardır.

3. Kelimenin irabında değil de, harflerindeki değişikliktir ki mânâ değişir yazı değişmez.

4. Kelimede yazılış şeklini değiştirip, mânâyı değiştirmeyen farklılıklardır.

5. Kelimede yazılışın ve mânânın değiştiği ihtilaf çeşididir.

6. Takdim ve tehirle meydana gelen farklılıktır.

7. Ziyade ve noksanlıkla ortaya çıkan ihtilaflardır.²⁶³

İbnü'l-Cezerî de *en-Neşr fi'l-Kirâati'l-Aşr* isimli eserinde bunların eksikliğini tenkit etmiş²⁶⁴, fakat bunların birinci veche katılabileceğini söyleyerek, kendisi de vecihlere almamıştır.²⁶⁵

Abdullah b. Abbas, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Müslümanlara Kur'ân-ı Kerîm'i bir lügat üzere okuttuğunu, fakat bunun kendilerine zor geldiğini, bunun üzerine Cebrail (a.s.)'in Peygamber'imize gelerek: “Ey Muhammed! Kur'ân'ı her kavme kendi lügati ile okut” dediğini söylemiştir.²⁶⁶

Yedi Harf konusunun izahına orijinal katkıları olan eski bilginlerimizden İbn Kuteybe (v. 276/889); her kavme alıştıkları dilleriyle Kur'ân okumalarına izin verilmesinin nedeni, Yüce Allah tarafından bahşedilmiş bir kolaylıktır. Eğer bu kolaylık olmasaydı ve kabilelerden her biri çocukluğunda, geçliğinde ve erişkinliğinde konuşa geldiği dilinden vazgeçmekle emrolunsaydı, bu onlara zor gelir ve büyük yük olurdu. Bu da ancak uzun bir eğitim, dili zorlama ve adetlerden ilgiyi kesmekle mümkün olurdu. Bu nedenle Yüce Allah diğer dînî konularda olduğu gibi, lehçeleri konusunda da Müslümanlara rahmet ve lütfuyla muamele ederek genişlik ve kolaylık sağlamıştır.²⁶⁷

İbnü'l-Cezerî (v. 833/1429) de aynı görüşü benimseyerek Yedi Harf ruhsatı Peygamber'imizin dileğine uygun olarak, Müslümanlara hafiflik, kolaylık, genişlik ve rahmey

²⁶³ Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, *Te'vilü Müşkili'l-Kur'ân*, (tah. Seyyid Ahmed Sakar) Dâru't-Turâs, II. baskı, Kahire 1973, s. 36-38.

²⁶⁴ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, s. 28.

²⁶⁵ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, s. 26-27.

²⁶⁶ Buharî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, 5, 27.

²⁶⁷ İbn. Kuteybe, a.g.e., s. 39-40.

olmak üzere verildiğini; çünkü diğer Peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderildiği halde, bizim Peygamber'imizin kızıl, siyah, Arap, Arap olmayan bütün milletlere gönderildiğini bildirmektedir. Ayrıca Arapların kendi aralarında bile farklı ve çeşitli lehçelere sahip olduklarını, bir lehçeden diğerine geçmenin de zor ve altından kalkılamıyacak bir yük olacağını, bunun istenmesi halinde belki de bazılarının bundan kaçınacaklarını (zorlanacaklarını) kaydetmektedir.²⁶⁸

Demek ki Yedi Harf; hem Müslümanlara kıraatta kolaylık sağlamak ve hem de, Kur'ân'ın muhtelif kabile ve toplumlar arasında süratle yayılmasını temin etmek ve onları güçlüğe düşürmeden, dini anlatıp benimsetmek gibi gayeler için tanınmış bir ruhsat ve rahmettir.²⁶⁹

Bütün bunlarla birlikte Yedi Harf ruhsatının verilmesi sadece kıraattaki kolaylıktan ibaret değil, aynı zamanda mânâsının anlaşılmasında da kolaylık, genişlik ve zenginlik kazandırdığını söylemek mümkündür.²⁷⁰

Kur'ân okumada kolaylık sağlayan bu yedi Harf ruhsatının verilmiş zamanını kesin olarak tesbit etmek mümkün değildir. Çünkü bu konuda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Buna rağmen bazı hadislerdeki ifadeler, bu ruhsatın, İslâmiyet'in ilk yıllarında değil, Hicretten sonra verildiğini göstermektedir. Bazı hadislerden hareketle bu ruhsatın verilmiş zamanıyla ilgili şöyle bir sonuca varıyoruz ki, Yedi Harf ruhsatı hicretten sonra Medîne devrinde, değişik kabile ve toplumların Müslümanlığı kabûlü sonucu ortaya çıkan zaruret sebebiyle verilmiştir.²⁷¹

2.4. Kıraat Çeşitleri

Kıraatlarda asıl olan nakildir. Naklin geçerli olması için de güvenilir olması şarttır. Kıratların belirli bir düzen ve disiplin dâhilinde korunup nakledilmesi gayesiyle başlangıçtan beri bu konu üzerinde hassasiyetle durulmuş ve tıpkı hadis ilminde olduğu gibi, nakledilen kıratlar sened zinciriyle birlikte nakledilmiştir. Bu sebeple; Kur'ân okuyup ezberleyen herhangi bir öğrenciye de verilen icazetname'de hocasıyla birlikte, onun da hocası...Ve böylelikle Peygamber'imize ulaşıncaya kadar isim isim kaydedilmiştir.

Kıratların senedinin sahih olması şartıyla da yetinilmemiş, aynı zamanda Hz. Osman Mushaflarının yazısına uygun olma şartı da aranmıştır.

²⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, s. 22.

²⁶⁹ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 165.

²⁷⁰ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 165.

²⁷¹ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 166-167.

Bu iki şarta ek olarak bir üçüncü şart da bu kıratların Arap dili gramerine uygun olmasıdır.²⁷²

İbnü'l-Cezerî'ye göre yukarıda kaydedilen üç şartı taşıyan kıraat, ister yedi imam'dan, ister on imam'dan, isterse makbul olan diğer imam'lardan sabit olsun, bu kıraatların Kur'ân'ın indirildiği Yedi Harften olması sebebiyle red ve inkar edilemez. Fakat bu şartlardan biri eksik olursa buna zayıf, veya şâz yahut batıl kıraat denir.²⁷³

2.4.1. Mütevâtir Kıraat

Yalan üzerine ittifak edip birleşmeleri aklen mümkün olmayan bir toplumun, kendileri gibi, diğer bir toplumdaki naklettikleri ve muttasıl bir senetle Peygamberimize ulaşan kıraatlarıdır. Buna; Yedi Kıraat ve On Kıratındaki tariklerin muttasıl bir senetle Peygamberimize ulaşmasını örnek verebiliriz.²⁷⁴

Burada tevatür konusuna değinmemiz yerinde olacaktır. Bazıları kıratların bir kişiden gelmesi sebebiyle mütevâtir olamayacağını ileri sürmektedirler. Halbuki durum hiç de böyle değildir. Bilindiği gibi kıratlar nakle dayanır. Sahabe vasıtasıyla Peygamberimizden nasıl nakledilmişse, nesilden nesile de bu şekilde aktarılmıştır. Örneğin; Âsım kıraatını, İmam Âsım icad etmiş değildir. Bu onun hocalarından öğrendiği kıraattır.²⁷⁵ İmam Âsım, kıraatını Ebû Abdірrahmân es-Sülemî (v. 74/693), Zirr b. Hubeyş (v. 82/701) ve Ebû Amr eş-Şeybânî (v. 96/714) gibi zâtlardan almıştır. Şeybânî, Abdullah b. Mes'ûd'dan; Sülemî Zirr ise Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd'dan kıraat almıştır. es-Sülemî ayrıca Übey b. Kâ'b ve Zeyd b. Sâbit'ten de okumuştur. Bunlar da Peygamberimizden öğrenmişlerdir.²⁷⁶

Bu örnek üzerinden hareketle şöyle söyleyebiliriz: “Şüphesiz bu Âsım kıraatı (bu kıraatın ihtiva ettiği vecihleri) o devirde sadece ismi anılan sahâbîler değil, daha pek çok sahâbî okuyordu. Aynı şekilde sahâbeden kıraat alan Âsım'ın hocalarından başka, o dönemde daha pek çok insan aynı kıraatı okuyup okutuyordu.²⁷⁷

Demek ki Peygamberimiz ve sahâbe döneminden itibaren, bu güne kadar bu kıraat, başka bir ifadeyle, bu kıraatta yer alan farklılıklar, her devirde kalabalık bir grup tarafından, başka bir gruba aktarılmış ve günümüze kadar böylece gelmiştir. Diğer on kıratın durumu da

²⁷² Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 226.

²⁷³ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, s. 9.

²⁷⁴ İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 87.

²⁷⁵ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 230.

²⁷⁶ İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 111.

²⁷⁷ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 230.

böyledir.²⁷⁸

En üstün kıratlar, Mütevâtir kıratlar olup, bunlara inanmak vacip, inkâr etmek ise kesinlikle câiz değildir.²⁷⁹

2.4.2. Meşhur Kırâat

Senedi sahih olan, Arap dili gramerine ve Hz. Osman Mushaflarının yazısına uygun düşen, kıraat imamları arasında şöhret bulan, ancak tevâtür derecesine ulaşmayan kıraatlara meşhur kıraatlar denir. Bu çeşit kıraatlar, gerek yedi, gerek on ve gerekse diğer muteber kıraat imamlarınca geçerli sayılmışlardır.²⁸⁰

Meselâ On kıraat'tan her hangi birinde tarîklar çeşitli olur, birinin naklettiğini diğeri nakletmezse bu meşhur kıraat sayılır.²⁸¹

Meşhur kıraat'a da, mütevâtir kıraat'ta olduğu gibi, inanmak vacip, bunlardan herhangi birini inkar etmek câiz değildir.²⁸²

2.4.3. Âhâd Kıraat

Âhâd kıraat, senedi sahih olmakla beraber, ya hattı Hz. Osman Mushafına uygun düşmeyen veya Arap dili gramerine uymayan veyahutta kıraat imamları arasında istenilen şöhrete ulaşamayan kıraatlara denir. Bu tür kıratlar okunmaz ve bunlara inanılması da gerekmez.²⁸³

Bunun örneğini, Hâkim (v. 405/1014)'in, Âsım el-Cuhderî (v. 128/745) tarîkıyla Ebu Bekre (v. 405/672) den naklettiği er-Rahmân sûresinin 76.âyetinin kıraat şekli teşkil eder. Rahmân 55/76 (مُتَّكِنِينَ عَلَيَّ وَغَبَقْرِيَّ حِسَانِ) âyetinin, (مُتَّكِنِينَ عَلَيَّ) bu kıraat'a göre زَفْرَفٍ (yastık) ve غَبَقْرِيَّ (döşek) kelimeleri mütevâtir kıraat'ta müfred olarak geldiği halde Âhâd kıraat'ında çoğul sıgasıyla okunmuştur. Âyet meâlen şöyledir: “(Cennettekiler orada) yeşil yastıklara ve çok güzel işlemeli döşeklere yaslanırlar.”²⁸⁴

²⁷⁸ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 230.

²⁷⁹ İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 87.

²⁸⁰ İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 87-88.

²⁸¹ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 232.

²⁸² İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 88.

²⁸³ İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 88.

²⁸⁴ İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 88

2.4.4. Şâz Kırâat

Kıraat ilmiyle ilgili eserlerin ittifakla naklettiğine göre sahih kıraatın şartlarından herhangi birini veya daha fazlasını taşımayan kıraatlara şâz kıraat denir. Ancak şâz kıraatler kendi içerisinde dereceleri bakımından birbirinden farkları vardır. Şâz kıratlar Arap dili gramerine veya Osman Mushaflarına uygun olmaması durumunda bu tür kıraatler Kur'ân olarak kabul edilmese bile, Yedi Harf ruhsatına binâen bazı maksatlar için kullanılabilir. Ancak muttasıl senet şartını taşımayan kıraatler uydurma kıraat sayılacağından tamamen terk edilir.²⁸⁵

Şâz kıraatler genel olarak iki kısma ayrılır.

1. Ashabın ittifak ettiği, ancak tevâtür derecesine ulaşmayan kıraatlerdir. Bu tür kıraatler, âhâd kıraat mesabesinde. Ashabın ittifak ettiği bu tür şâz kıraatler, meşhur olan ve olmayan kıraatler diye iki kısma ayrılır. Bu kıraatler, bütün imamlara göre dînî hükümlerde delil teşkil edemezler.

2. Gramer bakımından sahih olan, ancak hiçbir dînî esasa dayanmayan şâz kıraatlerdir ki, bunun misâlini Yûnus sûresinin 92. âyetindeki نُتَجِّيكَ نُتَجِّيكَ kelimesini de خَلَقَكَ خَلَقَكَ kelimesini de şekline okuyanların kıraatı teşkil eder.²⁸⁶

Mushaflara ve Arap diline uygunluk şartını taşıdığı halde senedindeki ricali sika olmayan kıraatler için de, üzerinde icma olmaması ve toplum arasında şöhret bulmaması sebebiyle şâz tanımlaması yapılmıştır. Bu İbnü'l-Cezerî'nin sahih kıratına uygun düşmese de icmâya uygun olduğu için fazla itiraz edilememiştir. Çünkü Müslümanların önem verdikleri kıratlar zamanla meşhur olmuş, önem vermedikleri ise yaygınlık kazanamamıştır. Bu meşhur olmayan kıraatler içinde sahih kıraatlerin üç şartını taşıyan kıraatler olabilir. Yedi veya on kıratın içinde olmayıpta ancak, sahih kıraatlerin bilinen üç şartını taşıyan kıraatlerin sahih kabul edilme yönündeki eğilim güçlüdür. Çünkü bu kıraatlerin kabul edilmemesi durumunda, yedi veya On kıraatın sahih kabul edilmesi manasız olacaktır. Mekkî ve İbnü'l-Cezerî gibi kıraat alimleri bu tür kıraatleri prensip olarak sahih kabul etmişlerdir.²⁸⁷

2.4.5. Mevzû Kırâat

Rivâyet ilmi bakımından hiçbir aslı olmadığı halde uydurma bir senetle birilerine nisbet edilen bazı okuyuşlar bulunmaktadır ki, bunlara mevzu kıraatler denir.²⁸⁸ bunun

²⁸⁵ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 80-81.

²⁸⁶ İsmâil Karaçam, a.g.e., s. 89.

²⁸⁷ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 81.

²⁸⁸ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 85.

örneğini, asılsız olarak Ebu Hanife'ye, Muhammed b. Cafer el-Huzâî (v.408/1017)'nin nisbet ettiği Fatır sûresinin 28.ayetindeki **إِنَّمَا** lâfzının ötre olarak okunmasıyla ortaya çıkan **يَخْشَى** şeklindeki kıraat teşkil eder. Okuyuş böyle olunca mânâ, (hâşa) “Allah alim olan kullarından korkar” şeklinde anlaşılır. Halbuki ayetin gerçek meali: “Allah'tan, kulları içinden ancak bilgin olanlar korkar”²⁸⁹ şeklindedir.

Ancak İbnü'l-Cezerî bu kıraatın aslı olmadığını, bu kıraatla Ebu Hanife'nin bir ilişkisi bulunmadığını, fakat bir çok müfessir tarafından incelenmesi yapılmadan ona isnad edilerek nakledildiğini kaydetmektedir.²⁹⁰

2.5. Kırâat İlminin Diğer İslâmî İlimlerle İlişkisi

İslam toplumunun Kur'ân'ın nüzulünden itibaren Kur'an kıraatine ve daha sonra esasları ortaya çıkararak tedvin edilen kıraat ilmine önem vermesinin en büyük nedeni, bu kıraat ilminin Kur'ân ile ilgisinden dolayıdır. Kıraat ilmini önemli kılan diğer sebeplerden biri de kıraat ilminin Kur'ân ilmi olması ve bu Kur'ân ilminin de doğrudan Arap dili ve Arap lehçeleriyle, dolayısıyla da Arap tarihi ve geçmişi ile ilgili olmasıdır. İlk üç asırdaki kıraat alimlerinin dilci olması ve bu ilmi öğrenmek için uzun zaman ayırması bu sebeplerdir. Ayrıca kıraat ilminin Kur'ân'ın anlaşılması ve yorumlanması ile olan ilgisi ise bilinen bir gerçektir. Kıraat ilminin fıkıh, kelam, tasavvuf, bâtınî yorumlar, fırkaların teşekkülü gibi daha pek çok ilimler ile ilgisi vardır. Kıraat ilminin bu ilimlerle ilgisi olmasının en büyük nedeni ise, Kur'ân-ı Kerîm'in Müslümanların hayatındaki en belirleyici kaynak olmasıdır.²⁹¹ Biz burada kıraat ilminin Arap dili, tefsir ve fıkıh ile ilişkisinden bahsedeceğiz.

2.5.1. Kırâat-Arap Dili İlişkisi

Arap dili ve edebiyatı kıraat ilmiyle iç-içe bir ilim dalıdır. Arap dili ve edebiyatını kıraat ilmine çeken en büyük neden ise, Peygamber'imizin Kur'ân-ı Kerîm'i Yedi Harf üzere okumaya ruhsat vermesidir. Yedi Harf Kur'ân'ın cümleleriyle değilde kelimeleriyle ilgili olduğu için kıraat alimleri daha çok kelime bilgisi-kıraat ilişkisi üzerinde durmuşlardır. Kur'ân'ın cümleleriyle ilgili olan “İ'rabü'l-Kur'ân” ilmi ise kıraat ilmiyle fazla ilgili

²⁸⁹ Fatır 35/28.

²⁹⁰ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, s. 16.

²⁹¹ Abdülhamit Birışık, a.g.e., s. 137.

değildir.²⁹² Sahih kıraat şartlarından biri olan “Arap diline bir vecih bile olsa uygunluk” şartı Hz. Osmân’ın istinsah işinden uzun bir süre sonra ortaya çıkmış ve bu sebeple Arap dili-kıraat ilişkisi hep gündemde olmuştur. Arap diline uygunluk şartının sahih kıraat şartlarından sayılması boyutları geniş bir konudur. Bu sebeple çeşitli ihtilaflar ortaya çıkmış, bazı kâriflerin okuyuşları içtihadî addedilirken, bazıları da Arap dili bakımından zayıf görülmüştür. Şurası bir gerçektir ki, senedi sahih ve hattı Osmâniye uygun bir kıraatı sonradan ortaya çıkmış Basra ve Kûfe dil mekteplerinin Arap diline uygunluk kuralı ile yok saymak mâkul ve ilmî değildir. Çünkü bu bahsettiğimiz dil mektepleri Kur’ân’ın nüzûlünden yıllar sonra ortaya çıkmış ve toplumun çeşitli kesimlerinde bazı kabilelerde olan istisnâî kullanımların tamamı hesaba katılmamıştır. Kur’ân-ı Kerîm ise lehçesi ve şivesi ne olursa olsun dili Arapça olan herkese hitap etmekteydi. “Arapça bir Kur’ân olarak” vasıflandırılması bu sebeple olsa gerektir.²⁹³

Kıraat ilmiyle Arap dili arasındaki en önemli husus, kıraatlerin Arap dili kaidelerine göre değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesidir. Özellikle Basra ve Kûfe dil mekteplerinin oluşmasından sonra bu mekteplere mensup dilciler bazı kıraatlerin Arap dili kaidelerine uymadığını, açık olmadığını veya harflerin birbirine idgamı gibi hususlarda yanlışlar yapıldığını ileri sürerek kârifleri eleştirmişlerdir. Zemahşerî, (v. 538/1143) el-Esma’î (v.217/832), ez-Zeccâc (v.311/923), el-Ferrâ (v.207/822) gibi dilciler kıraatlerden bir kısmının kâriflerin kişisel tercihi olduğunu ve Hz. Peygamber’e kadar varan bir senedi bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Özellikle Zemahşerî’nin kıraatleri tevkîfî değil de ihtiyarî ve içtihadî olarak adlandırması ve bir takım kıraatlerin nahivcilerin istilahlarına uymadığını söylemesi büyük tepki almıştır.²⁹⁴

2.5.2. Kırâat-Tefsir İlişkisi

Kıraat farklılıkları Kur’ân’ın yorumuna büyük zenginlik kattığı için tefsirlerin büyük bir kısmında bu kıraatlerden faydalanılır. Kıraatleri tefsir ile ilişkisi bakımından iki kısma ayırmak mümkündür. Kıraat âlimlerinin, meddîn mertebeleri, imâleler, tahfif, teshil ve i’rab vecihlerinin çeşitliliğindeki ihtilafları tefsir ilmi ile ilgili değildir. Kıraat ilminin tefsiri ilgilendiren yönü harflerle ilgilidir. Fâtiha suresindeki “mâlik-melik”, Bakara sûresindeki “nünşiruhâ-nünşizühâ”²⁹⁵ Yusuf sûresindeki “küzebû-kezzebû”²⁹⁶ gibi okuyuşlar yoruma

²⁹² Abdülhamit Birişik, “İ’rabü’l-Kur’ân” DİA, İstanbul 2000, XXII, 376-379.

²⁹³ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 138.

²⁹⁴ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 138-139.

²⁹⁵ Bakara, 2/259.

²⁹⁶ Yusuf, 12/110.

etki eden kıraatlerdendir.²⁹⁷

Tefsirciler kıraat farklılıklarına büyük önem vermiş, bir çok müfessir tefsirinde kıraat farkları için başlıklar ve bölümler ayırmışlar ve bunları Kur'ân'ın tefsirinde istifade etmişler. Bazı araştırmacılar da yazdıkları eserlerde yorumu etkileyen kıraatleri bir araya getirerek farklı manalarına dikkat çekmişlerdir. Anlam değişikliğine yol açan kıraatlerden mâide sûresi 112. Ayeti örnek olarak verebiliriz. Bu âyette Hz, İsa'nın havâirileriyle olan ilişkisinden bahsedilmekte ve o havârîlerin gökten bir sofraya indirilmesi talebi nakledilmektedir. Bu âyette geçen **يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ** (Rabbinin gücü yetermi) ibaresi yedi kıraat imâmından olan Kisâf tarafından **تَسْتَطِيعُ رَبُّكَ** şeklinde okunmuştur. Bu duruma göre anlam "...sen Rabbine güç yetirebilir misin?/ ondan istekte bulunabilir misin?..." şeklinde olmaktadır. Kisâf'nin bu sahih okuyuşu anlamda bazı değişiklikler meydana getirmiş ise de bu bir bakıma zenginleştirmedir.²⁹⁸

2.5.3. Kıraat-Fıkıh İlişkisi

Kur'ân kıraatini öğrenmek farz-ı kifaye olarak kabul edilmiştir. Kıraat ilmiyle fikhî hükümler verilmiş aynı zamanda yeni hükümlerin çıkarılmasında da kullanılmıştır. Kıraat farkları fıkıh ilmini genellikle iki açıdan ilgilendirir. Bunlardan birincisi üç esas şartı taşımayan kıraatler ile üç temel şartı taşıyıp üzerinde icma olmayan kıraatlerin namazlarda okunup okunamayacağı, okunduğu takdirde namazın bozulup bozulmayacağı ile ilgilidir. Öneğin İmam Mâlik **فَسَعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ**²⁹⁹ ibaresinin **فَامْضُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ** "فَامْضُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ" ibaresinin **طَعَامُ الْفَاجِرِ** ve **طَعَامُ الْيَتِيمِ**³⁰⁰ ibaresinin **طَعَامُ الْيَتِيمِ** şeklinde okunmasını uygun görmeye birlikte bunun namaz dışında geçerli olacağını aksi takdirde bu kıraatlerle namaz kılınan arkasında namaz kılınmayacağını bildirmiştir.³⁰¹

Kıraat-fıkıh ilişkisiyle ilgili diğer bir husus ise kıraat farklarının fikhî konularda delil olarak kullanılıp kullanılmayacağı meselesidir. Kıraatlerden yedi ve on kıraatın fikhî konularda delil olarak kullanılmasında bir sakınca görülmemektedir. Sahih olupta şöhret bulmayan bir kıraata dayanılarak verilen Fikhî bir sahih olmakla birlikte tartışmaya açıktır. Şâz kıraatler daha çok başka delillerle verilen fikhî hükümleri desteklemek amacıyla kullanılmış, şâz kıraatler üzerine bir hüküm bina edilmemiştir.

²⁹⁷ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 141.

²⁹⁸ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 142.

²⁹⁹ El-Cum'a 62/9.

³⁰⁰ Ed-Duhân 44/44.

³⁰¹ Abdülhamit Birişik, a.g.e., s. 143-144

SONUÇ

Tezimizin konusu ‘‘Kur’an’da Kıraat, Tilâvet ve Tertîl Kavramları’’ olup ilk olarak sözlük ve ıstılahi manaları bakımından inceledik ve şöyle bir sonuca vardık: Öncelikle Kıraat kelimesi bir araya getirmek, toplamak ve okumak anlamındadır. Kıraat, dilin iradeye bağılı bir eylemidir. Kıraat akıllı ve konuşan bir insanın sesleri kendine özgü yerlerinden çıkarmasıdır. Bu nedenle Hz. Cebrail’in eylemine, İlahi eyleme ve bir cansız araçtan çıkan seslere kıraat denilmez. Buna göre akılsız varlıklardan ve cansız eşyalardan ortaya çıkan seslere kıraat denilmemektedir. Bunun içindir ki, fıkıh alimleri kıraatın aksinden ortaya çıkan sese kıraat hükmü vermemiş ve tilâvet secdesinin lazım gelmeyeceğini söylemişlerdir. Bir kitabı sessiz mütâlaa etmek kıraat olmadığı gibi, çalan veya çınlayan bir aletten çıkan sesi dinlemek de kıraat dinlemek değildir. Kur’an kıraatı tecvid ilmiyle ve geniz sesleri, nefes, duraklar, başlangıç ve bitişler, hecelerin süreleri, vs. de içinde olmak üzere seslerin çıkarılması ve birbiriyle birleşmelerini düzenleyen kurallar tarafından yönetilir. Tabii ki, bununla ilgili başka kurallar da vardır. Açık ve net bir şekilde söylemek gerekirse kıraat Kur’an’ın varoluş tarzını oluşturur. Bu kelime türevleriyle beraber Kur’an’da 86 yerde geçmekte ve okuma lafızları içerisinde en çok kullanılmıştır. Kıraat olarak bilinen bu okuma biçiminde okunan şeyin anlaşılması, ikinci planda kalmaktadır

Kıraat: Bir okuyucunun ses ve söz aracılığı ile iradeli olarak harflerden kelimeler, kelimelerden cümle ya da cümleler oluşturmak suretiyle meydana getirdiği Kur’an metnini (kıraatini) acele etmeksizin tecvid disiplini doğrultusunda yavaş yavaş kendisine veya bir başkasına duyuracak şekilde okumasıdır.

Tilâvet kelimesi 4 farklı manada kullanılmıştır. Bunlar izleme veya uyma, inme veya okuma, amel etme veya okuma ve rivâyet etme anlamlarında kullanılmıştır. Bu anlamları ilgili ayetleriyle beraber tezimizde, ilgili tefsirlerden yararlanarak gücümüz yettiğince izah etmeye çalıştık.

Tezimizin konu başlığını oluşturan üçüncü kavram da tertîl kelimesidir. Maddi şeylerin güzelliğini bildirmek için kullanılan bu kök, sonraları manevi olarak söz güzelliği için kullanılmıştır. ‘‘Sözü tertipli, güzel, açık, aheste aheste sıraladı’’ anlamında الْكَلَامَ رَتَّلَ denir. Kur’an’da da bu manada kullanılmıştır. İslâm’ın kelimeye yüklediği bu yeni mana, genelleşerek Kur’an için olduğu gibi, Kur’an’ın dışındaki sözler için de kullanılır olmuştur. Nitekim Zemahşeri (v. 538/1143) الْقُرْآنَ وَرَتَّلَ cümlesine mana verirken şunları kaydeder: ‘‘Mecâzî olarak aheste aheste okumak, harflerin hakkını vere vere en güzel bir

şekilde oku, demektir.”

Tezimizin ikinci bölümünde Kur’ân-ı Kerîm’in nüzûlü ile ilgili olarak Cebrail (a.s.)’ın Kur’ân vahyini Levh-i Mahfuzdan alarak 23 sene zarfında vuku bulan olaylara göre Peygamber’imize inzal etmesinden bahsettik.

Kur’an-ı Kerim, gökyüzü düzenini bozmaya çalışan ve vahye müdahale etmek isteyen gökyüzü şeytanlarından korunduğu gibi, yeryüzündeki şeytanların müdahalesinden de Yüce Allah (c.c.) tarafından korumuştur. Şu durum aşikardır ki, Kur’an vahyini yok etmeye yönelik semada ve yeryüzünde isyankar cin-şeytan ve insan faaliyetleri vardır. Ancak Allah (c.c.) ilâhi güç ile Kur’an-ı Kerim’i koruma altına almıştır. Kur’an-ı Kerim’i bu İlâhi koruma, vahiy meleği olan Cebrail (a.s.)’ı gökyüzündeki cin ve şeytanların kötülüğünden koruduğu gibi, Peygamber’imizi (s.a.v.) de İlâhi vahyi insanlara tebliğ ederken insan ve cin şeytanların şerrinden korumuştur.

Kur’ân-ı Kerîm insanları ve cinleri onun bir dengini getirme hususunda aciz bırakma özelliğine sahip ilahi bir kitaptır.

Peygamber’imiz İlâhi hikmet gereği okuma yazma bilmeyen ümmi bir Peyamberdi. Bu nedenle İlâhi vahiy Peygamberimize nazil oldukça vahiy katiplerine yazdırmıştır. Peygamberimizin ümmi olmasının sebebi ise inkar edenlerin kuşkularını ortadan kaldırmak içindir.

Peygamber’imiz Kur’ân-ı Kerîm’i insanlara okurken harfler sayılacak kadar tane tane, tecvid kurallarına göre okumuş ve insanların tam olarak anlamasını sağlamış ve biz ümmetinin de aynı şekilde okumasını istemiştir.

KAYNAKLAR

- Abdubâki**, Muhammed Fuad, (1388/1968), **el-Mu'cem'l-Müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Daru'l-Kutubi'l- Mısri, Kahire 1364.
- Abdulahid**, Seyid Ahmed, “Kur'ân-ı Kerim'de Okuma (Kıraat) Lafızları” (çev. Ali Akpınar) **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, II. sayı, Sivas 1998. s. 200-235.
- Ahmed Cevdet Paşa ve Ali Muhammed Ed-Dabbâ, **Kur'ân Tarihi ve Kur'ân Okumanın Edepleri**, (çev. Ali Osman Yüksel) II. baskı, Bayrak y., İstanbul 1989.
- Akpınar**, Ali, **Kur'an Niçin ve Nasıl Okunmalı**, IV. Baskı, Kitap Dünyası y.konya 2013.
- el-Âlûsî el-Bağdâdî**, Es-Seyyid Mahmud Şükrî, (1270/1854), **Rûhu'l-Me'ânî Fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm'i ve's-Seb'i'l-Mesânî**, VII, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- Ateş**, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, IV, Yeni Ufuklar Neşriyat, y.y., t.y.
- Birişik**, Abdülhamit, **Kıraat İlmi ve Tarihi**, Emin y., I. baskı, Bursa 2004.
- Birişik**, Abdülhamit “ İ'rabü'l-Kur'ân” *DİA*, İstanbul 2000, XXII. s. 376-379.
- Buhârî**, Ebu Abdulah Muhammed b. İsmail, (256/870), **Sahîh-i Buhârî**, Dâru Ebu Hazmeri, Kahire.
- Burns**, Gerald L., “Gazâlî'nin Tasavvufi Hermönötiği”, (çev: Turan Koç) **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, c.XIII, sayı: 3-4, 2000
- Bursevi**, İsmail Hakkı, (1137/1724) **Rûhu'l-Beyân**, Halil Eser, İstanbul 1969.
- Cerrahoğlu**, İsmail, **Tefsir Usûlü**, T.D.V.Y., IX. Baskı, Ankara 1993.
- el-Cevherî**, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd (393/1003), **es-Sihâh**, VI, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Kahire, t.y.
- Çetin**, Abdurrahman, “Tilâvet”, *DİA*, İstanbul 2012, XXXXI. s. 155-157.

- Çetin, Abdurrahman, Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar**, Ensar Neşriyat, II. baskı, İstanbul 2010.
- ed-Dâmeğânî** Ebû Abdullah Hüseyin b. Muhammed, **el-Vücûh ve'n-Nezâir li Elfâzi Kitâbillâhi'l-Azîz**, (tah. ve takdim: Muhammed Hasan el-Azmi ez-Züfetî) Kahire 1996.
- Demirci, Muhsin, Tefsir Usûlü**, MİFAV y., XII. baskı, İstanbul 2010.
- Elik, Hasan, Kur'an'ın Korunmuşluğu Üzerine**, M.Ü.İ.F.V. Yay., İstanbul 1998.
- Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevra, el-Camiu's-Sahih Süneni Tirmizî**, Kitâbu Fedâilü'l Kur'an, el-Mektebetü'l-İslâmiye,V, t.y., y.y.
- Fırat, Yavuz, "Kırâat, Tertîl ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması," Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Degisi**, sayı 13, 2002. s. 257-253.
- el-Fîrûzâbâdî**, Muhammed b. Ya'kub, (817/1415), **el-Kâmûsu'l-Muhît**, VIII. baskı, Müessasetü'r-Risâle, Beyrut 2005.
- el-Gazzâlî**, Hucetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, (505/1111) **İhyau Ulûmiddîn**, Dâru's-Şa'b yay. III.
- Hamidullah, Muhammed, (1423/2002) Kur'an-ı Kerim Tarihi**, (çev. Salih Tuğ) II. Baskı, M.Ü.İ.F.V.yay., İstanbul 2000.
- İbn Fâris**, Ebû Huseyn Ahmed b. Fâris, (395/1004), **Mu'cemu Mekâyisü'l-Lüga**, (tah. Abdu's-Selam Muhammed Harun) V, Dâru'l-Fikr, Kahire 1969.
- İbn Kesîr**, İmâdüddîn Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, (774/1372), **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, IX, Müessasetü Kurtuba-Mektebetü Evlâdi's-Şeyh li't-Türâs, I. Baskı, Kahire 2000.
- İbn Kuteybe**, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî (276/889), **Te'vîlü Müşkili'l Kur'an**, (tah. Seyyid Ahmed Sakar) Daru't-Turâs, II. baskı, Kahire 1973.
- İbn Manzûr**, Cemâleddin Muhammed b. Mükerrrem, (711/1311), **Lisânü'l-Arab**, I. baskı, Dâru Sâdır, Beyrut, 1990.
- İbnü'l-Cezerî**, (833/1430), **En-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr**, (tah. Ali Muhammed ed-Dabbâ) y.y., Mısır, t.y.
- Karaçam, İsmâil Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâati**, Nedve y., Konya t.y.
- Karaçam, İsmâil Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklılıklarına etkisi**, M.Ü.İ.F.V.Y., İstanbul 1996.

- el-Kurtubî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, (671/1272), **el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân**, Hişam Semir el-Buhârî neşri, Dâru Âlemi'l-Kutub, t.y.
- Madazlı**, Ahmed, **Tecvîd İlmi ve Kur'an Kıraatı ile İlgili Mes'eleler**, I. baskı, Kandil Matbaası, Akara 1985.
- el-Mâlikî**, Hâfiz İbnü'l-Arabî (543/435), **Âridatu'l-Ahvazî Bi-Şerhi Sahihi't-Tirmizî**, ebvâbu Fedâilü'l-Kur'ân bâbı, XI, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ts. S. 36.
- el-Mevdûdî**, Ebu'l-Al'â, (1399/1979), **Tefhimu'l-Kur'an**, (ter. Muhammed Han Kayanî ve diğeri), İnsan yay., II. Baskı, İstanbul 1996.
- en-Nesefî**, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî (710/1310) **Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl**, Dâru'l-Kelimü't-Tayyib, I. baskı, Beyrut 1998.
- er-Râğîb el-İsfahânî**, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal, (502/1108), **el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân**, Dâru'l-Ma'rife y. Beyrut t.y.
- er-Râzî**, Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Huseyn b. Ali el-Kureşî et-Teymî el-Bekrî er-Râzî, (606/1209), **et-Tefsîru'l-Kebîr: Mefâtihu'l-Ğayb**, VI, Dâru'l-Fikr, I. baskı, Beyrut, 1981.
- es-Sâlih**, Subhî **Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân**, X. baskı, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut 1977.
- Seyyid Kutub**, (1387/1967), **Fî Zılâli'l-Kur'ân**, VI, Dâru's-Şurûk, XXXII. baskı, 2003.
- et-Taberî**, Ebû Ca'fer Muhammed İbn Cerîr et-Taberî, (310/922), **Tefsîru't-Taberî: Câmiu'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'an** (Şâkir tahkiki) Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, t.y.
- et-Tehânevî**, Muhammed Ali b. Ali et-Tehânevî (1158/1745), **Keşşâfu Istilâhâtî'l-Fünûn ve'l-Ulûm**, Mektebetu lübnân, Lübnan 1997.
- Temel**, Nihat, **Kırâat ve Tecvid Istilahları**, M.Ü.İ.F.V.Y., İstanbul 1997.
- Tuğral**, Rahim **Ana Hatlarıyla Kur'ân Tecvîdi**, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı y. İzmir 2009.
- Yazır**, M. Hamdi, (1361/1942), **Hak Dini Kur'ân Dili**, IV. 3. Baskı, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul 1979.
- Yıldırım**, Celâl, **İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri**, Anadolu yay., İzmir t.y.
- ez-Zemahşerî**, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, (538/1143), **Esâsü'l-Belâğa**, (tah. Muhammed Basil Uyûn es-Suud), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. Baskı, Beyrut, 1997

Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevra, **el-Camiu's-Sahih Süneni Tirmizî**, Kitâbu Fedâilü'l Kur'ân, el-Mektebetü'l-İslâmiye, V, t.y., y.y., s. 177

ez-Zerkânî, Muhammed Abdülazîm ez-Zerkânî (1367/1948), **Menâhilü'l-İrfân Fî ulûmi'l-Kur'ân**, (tah. Ahmed Zemerali), Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, I. Baskı, Beyrut, 1995.

ez-Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Bahâdur b. Abdullah ez-Zerkeşî (794/1392), **el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, (tah. Ahmed Ali) Dâru'l-Hadîs, Kahire 2006.

ez-Zuhaylî, Vehbe **et-Tefsîrû'l-Münîr**, I. baskı, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Beyrut, t.y.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Latifshah	MADATOV	
Doğum Yeri ve Yılı	Saathl, Azerbaycan	11.03.1987	
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Arapça		
Eğitim Durumu	Başlama- Bitirme Yılı		
Lise	2001	2003	İsmayılı Köy Ortaokulu
Lisans	2003	2009	Bakü İslam Üniversitesi
Yüksek Lisans	2012		
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama-Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.			
2			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Preje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta)	medat.87@gmail.com		
	Tarih		
	İmza		
	Adı Soyadı		